

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Nykøbing-borgerne og deres kirke

Nykøbing-borgerne
og
deres kirke

KILDEMATERIALE:

- »Danmarks Kirker«
- »Nykøbing paa Mors« af Chr. Villads Christensen
- »Gamle Minder fra Morsø« af Jens Østergaard. Morsø lokalhistoriske Arkiv
- »Barndomsindringer fra Nykøbing« af Jens Østergaard. »Historisk Aar bog for Mors«
- »Morsø Avis«. Morsø lokalhistoriske Arkiv
- »Morsø Folkeblad«. Morsø lokalhistoriske Arkiv
- »Arkitekt Uldalls Rapport 27. maj 1884«. Nationalmuseet
- »Bygningsinspektør Walthers Rapport 12. juli 1884«. Rigsarkivet
- »Oversynets Rapport 10. Februar 1885«. Rigsarkivet
- »Nykøbing Byraads forhandlingsprotokol 29. August 1887«. Rigsarkivet
- »Kirkeinspektionens Indstilling 8. Oktober 1888«. Rigsarkivet
- »Herboldts Skrivelse til Ministeriet 15. Januar 1889«. Rigsarkivet
- »Kirkeinspektionens Forhandlingsprotokol 1884-1891«. Landsarkivet, Viborg
- »Sognepræst Winthers Beskrivelse af den nye Kirke«. Morslands historiske Museum
- »Byraadsliste over Medlemmer fra 1884 til 1892«. Landsarkivet, Viborg.

BILLED MATERIALE:

Morslands historiske Museum. M. h. M.

Morsø lokalhistoriske Arkiv. M. l. A.

Nykøbing Mors Menighedsråd. N. M. M.

Det kgl. Bibliotek. D. k. B.

Foto: Niels Ole Holch Andersen. N. O. H. A.

Omslaget er tegnet af K. E. Tingstrup Jensen efter et ældre foto.

Vignetten på titelbladet er tegnet af Alfred Larsen 1897.

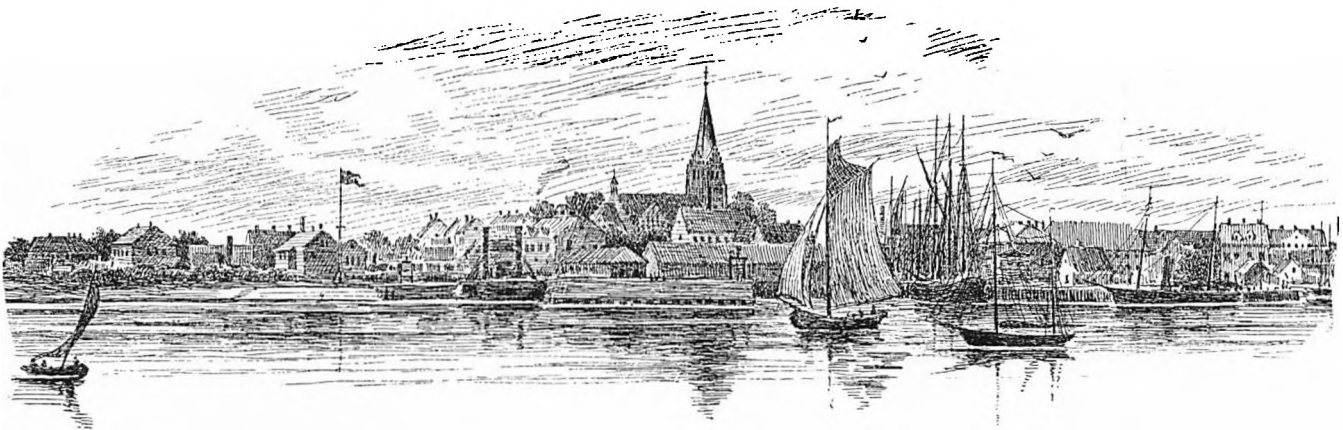
I SAMME SERIE:

- »Det gamle Nykøbing« og »Rofærge og dampdrift«.

»Nykøbing-borgerne og deres kirke« udgives af forlaget »Jul på Mors«, Nykøbing Mors. Skriften er 10 pkt. Garamond. Trykt i Morsø Bogtrykkeri v. Jakob Nyborg, 1975. Papir: 130 g krideret kunsttryk.

Nykøbing-borgerne og deres kirke

Holch Andersen

Historien om den gamle St. Clemens kirke

Omkring år 1200 byggede beboerne i de 3 små byer Vettels, Venner og Rolstrup en kirke af kampesten, et langhus uden tårn. Da de for det meste levede af fiskeri, var det naturligt, at de indviede deres kirke til fiskernes helgen og beskytter, St. Clemens.

Indvendig i kirken så man de store rå eller kløvede sten, udvendig var stenene tilhugget i kvadre, der hvilede på et enkelt sokkelskifte med skrånkant. Indgangen var på den nordre side nærmest ved den vestlige ende, og de få og små vinduer overhævedes af en flad rundbue.

Uden om levningerne af den gamle romanske kirke er den senere gotiske kirkebygning vokset frem, og tidspunktet, da dette skete, meddeler kirken selv i en gammel indskrift, den ældste skrevne beretning vi har om kirkens bygning. Denne beretning står udskåret i træ på ryggen af den række munkestole, som havde deres plads i den gamle kirkes kor og nu står i den nye kirkes østre korarm. Den lyder således i en fortløbende linie med rosetter og andre forsiringer mellem de enkelte ord: »Aar 1500 efter Christi Fødsel paabegyndtes dette Kor til den Helligaands Ære. Bortjag Satans Bedragerier. Begyndelsen og Enden. Gud og Menneske«. Her får vi altså først og fremmest et bestemt årstal, 1500, i hvilket korets bygning er påbegyndt. Og da man i hin tid almindeligvis begyndte kirkernes bygning fra den østlige ende, koret, betyder det sandsynligvis, at den gamle kirkes ombygning er påbegyndt i dette år, og at hele bygningen, som den stod ind til vor tid, i det væsentlige havde fået sit præg i den første halvdel af 1500-tallet. Thi den senere bygnings hele karakter henfører den netop til middelalderens sidste tider.

Spidsbuestilen var gennemført overalt, og i de tilbyggede partier var det regelmæssige munkeskifte anvendt. Ombygningen bestod i det væsentlige i, at man gjorde kirken bredere ved at udflytte den søndre mur og længere ved at tilbygge det nye kor, hvis vægge både udvendig og indvendig gik i flugt med langskibets. Endvidere tilbyggede man på den nordlige side et våbenhus ud for den gamle hovedindgang og et sakristi ud for koret. Ved kirkens vestre gavl, som i den anledning blev gennembrudt med en spidsbue, opførtes tårnet. Det var altså en fuldstændig ombygning, der fandt sted. Af den ældre kirke bevarede kun den nordre langside og den vestre gavl. Det gamle materiale blev i stor udstrækning benyttet, og i den senere kirke så man derfor de hugne kampestenkvadre i kirkens søndre mur i en højde af 2 til 2¹/₂ m over jordlinien samt i forskellige højder på korgavlen og i tårnets syd- og vestside. Også de tilhuggede sokkelsten blev benyttet igen i korets og langhusets sydside samt i tårnets vestside, og selv de gamle rundbuede vinduesoverligger fandtes indmurede i korets indervæg.

Da den tilhuggede granit var sluppet op, byggede man videre med store gule og røde mursten i regelmæssigt munkeskifte. De anvendtes således til den indvendige beklædning af den søndre mur og til hele tårnets nordside. Kirken blev hvælvet i hele sin længde fra tårnet til koret; kun våbenhuset havde bjælkeloft. Tre spidsbuede vinduer prydede den nyopførte sydside af kirken, og såvel på de indvendige murflader som på hvælvingerne i koret var der anbragt dekorationer i rød-gul farve, af hvilke enkelte spor under hvidtekalen blev fremdraget i kirkens sidste dage.

Ombygningen var ikke tilendebragt før omkring 1550. Det var kun en kort årrække, borgerne kunne glæde sig over deres kirke. Aftenen før Kristi Himmelfartsdag 1560 udbrød der en ildebrand, der lagde byen øde. Det hedder i en gammel årbog, at hele byen blev afbrændt, på 14 huse nær. Der er ikke bevaret noget skriftligt om, hvilken skade ildebranden forvoldte på kirken. Men det er sandsynligt, at skaden har været stor, og at inventaret er brændt, for i en årrække efter branden anskaffedes der en del inventar, bl. a. nye stolestader, hvoraf 8 gavplanker er bevaret. De er dateret 1572. På disse gavplanker er der skåret bomærker og navnetræk, som sikkert har angivet indehaverne af stolepladserne.

Ellers meddeles der ikke andet om denne ildebrand, end hvad et par kongebreve fortæller. Den ene er udstedt i Odense 3. juli 1560 og fritager borgerne i Nykøbing for landsknægtehold og byskat i 3 år på grund af den store skade, der ved ildebranden er overgået byen. I det andet kongebrev, der er dateret 27. marts 1569, klages der over: »At siden Nykøbing paa Mors afbrændte, har nogle Præstemænd og Bønder tilkøbt sig en Del Gaarde og Ejendomme i Byen, af hvilke de aarlig oppebærer en stor Sum i Leje og Rente. Men de Fremmede er ikke med til at bære Byens Skattebyrde«. Klagen gentages 4. marts 1570, og det oplyses, at de fremmede ikke vil bebygge de afbrændte grunde i byen. Derefter blev der udstedt en forordning, der pålagde de fremmede at lade opsætte gode købstadsbygninger på grundene inden 3 år. Hvis ikke det skete, var ejendomsretten forbrudt og byens råd havde fuldmagt til at tage grundene til byens bedste.

Om kirken har haft klokker inden branden, og de eventuelt er gået til grunde, vides ikke. Men ved et brev dateret Skanderborg 4. februar 1573 skænkede Frederik II menigheden i Nykøbing den største af de tre klokker, der på denne tid endnu fandtes ved Dueholm kloster.

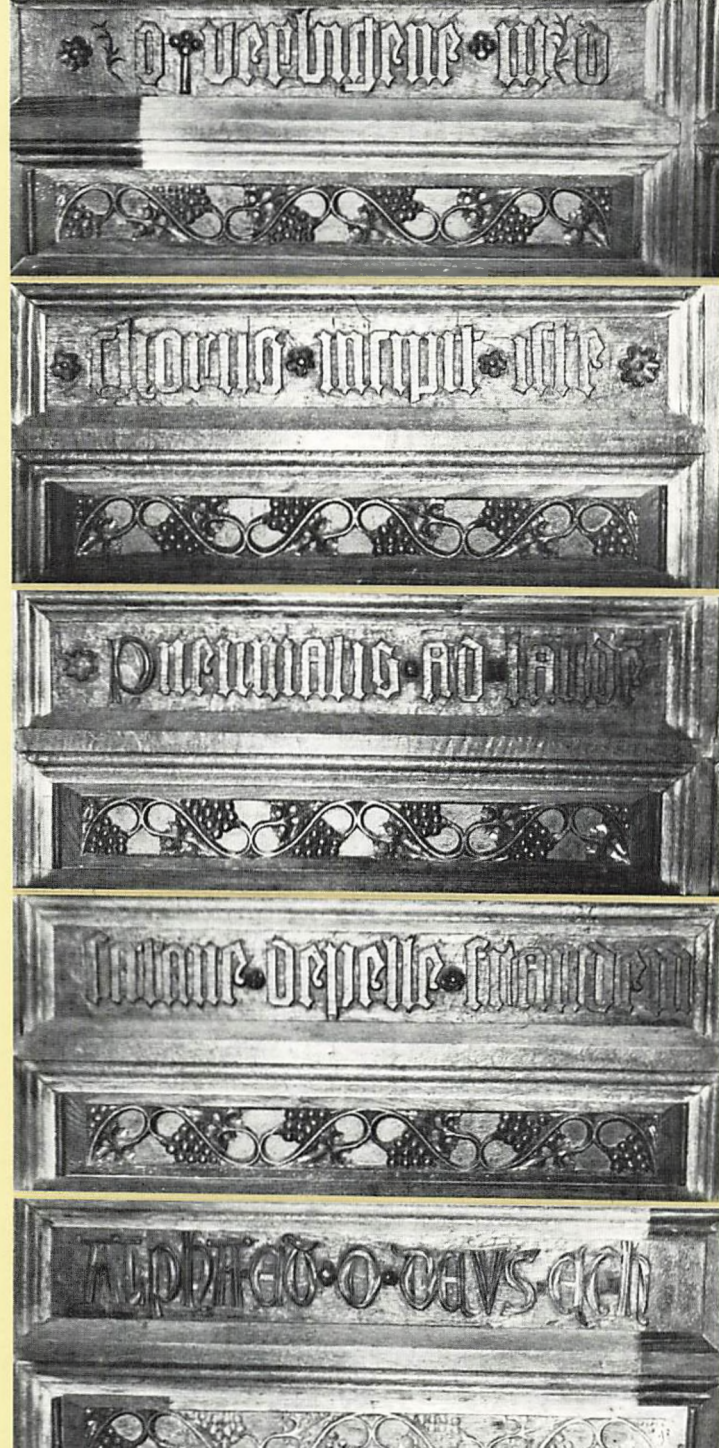
Kirken var istandsat inden århundredets udgang, men allerede i 1603 indtraf den næste ulykke. Denne gang ikke ved ild, men ved storm. I et kongebrev 5. juli 1603 berettes, at: »Kongen er kommen i Forfaring om, hvorledes Kirken udi Vor Købstad Nykøbing i Vort Land Mors udi den forleden store Storm mesten skal være nederblæst og ikke er ved den Evne og Formue, saa den igen kan blive opbygget, uden vi naadigst ville bevillige, at hun i andre Maader maa bekomme nogen Hjælp«. Og Kongen tillader derfor, at alle landsbykirkerne på Mors må komme Nykøbing kirke til hjælp, enhver efter sin evne og formue.

At kirken »mesten skal være nedblæst« er et mærkeligt overdrevet udtryk i kongebrevet. Det har sikkert kun været tagværket, det er gået ud over, thi både murene, tårnet og hvælvingerne stod til den blev revet ned, væsentlig som de blev bygget i middelalderens slutning. Det viser det overalt anvendte munkeforbandt. Samme år, 1603, brændte en trediedel af byen, uden dog at kirken blev berørt deraf. Atter måtte byens borgere bede kongen om hjælp. Byen fik denne gang 5 års frihed for al kongelig tyngde samt for bøsse-, skytte- og bådsmandshold – og ligesom ved branden i 1560 tilladelse til for billig betaling at udføre egestammer fra Norge.

Fra 1612 til 1615 skete der en udvidelse af kirken. Et gavebrev, 26. april 1612, oplyser, at Otto til Hammelmose, lensmanden på Dueholm, skænkede 100 Rd. »til dermed at bygge Kirken længere eller tilføje et Korskapel, hvori nogle flere Stole kunde opsættes«. – I et kongebrev af 15. marts 1614 får lensmanden på Dueholm ordre til »at lade Borgerne i Nykøbing bekomme den nordre Korskirke paa Dueholm Kloster, til dermed at bygge og forbedre deres Bys Kirke«. I 1615 må arbejdet være endt, og kirken atter taget i brug, thi i dette år, den 14. august, skænkede rådmand Jens Nielsen Lillebonde 250 Rd. til kirken imod at der fremtidig blev afholdt aftensang i kirken hver lørdag aften. Kirken må atter være blevet for lille, og for anden gang blev den udvidet. Ved ombygningen 1500–1550 havde man rykket den sydlige mur længere ud. Ved den anden ombygning skete udvidelsen mod nord. Man gennembrød den gamle kampestensmur, så der fremkom to store, spidsbuede åbninger, der fra langskibet førte ud til det nye sideskib, der byggedes langs med kirkens nordre mur i mellemrummet mellem de to frempring, som våbenhuset og sakristiet dannede mod vest og øst. Dette sideskib prydedes med to høje kamgavl med spidsbuede blændinger, og da ligeledes våbenhuset

Den ældste skrevne beretning om kirkens bygning findes på munkestolen, der i dag står i den nye kirkes østre korsarm. Indskriften fortæller: »Aar 1500 efter Christi Fødsel paabegyndtes dette Chor til den Helligaands Ære. Bortjag Satans Bedragerier. Begyndelsen og Enden. Gud og Menneske«.

Foto: N. O. H. A.

og sakristiet fremviste ganske lignende, men noget mindre kamgavle, er disse formodentlig tilføjet ved samme tid. Tilsammen bevirkede disse 4 gavle, at kirken set fra nord fik et ret anseligt ydre.

Ligesom ved den tidligere ombygning benyttede man her så langt som muligt det materiale, der fremkom ved nedbrydningen af den gamle mur. Granitkvadrene blev brugt i sideskibet ydermur. Til alt det øvrige brugte man store mursten, der blev hentet fra korskirken på Dueholm. Men heller ikke den tids murermestre undgår den samme bebrejdelse, som har ramt deres forgængere fra 100 år tidligere. Ved undersøgelsen i 1884 viste det sig, at kamgavlene var meget slet murede, uden regelmæssig skiftegang og tildels af murebrokker i stedet for hele mursten.

Det dårlige murerarbejde vedblev at hævne sig, og sjældent lod St. Clemens kirke byens kasse have fred. Allerede i 1630 var det atter galt, og ligesom de to gange tidligere måtte det gamle Dueholm Kloster igen holde for. Den 10. september udgik brev til lensmanden om at lade borgerne i Nykøbing få noget af det gamle tårn på Dueholm kloster til reparation af deres kirke, som var meget »bygfældig«. – Det gamle katolske åndsherresæde er således stykke for stykke vandret over i den protestantiske kirke.

Men kirken vedblev at være umættelig. Da der ikke kunne fås mere fra Dueholm, måtte andre bygninger holde for. Sidst i 1600 var det galt med tårnet, og man nedrev i 1694 byens gamle rådhus for at skaffe 24.000 mursten og 1000 tagsten.

Helligåndskirken (der lå på den plads, hvor nu rådhuset ligger) fik Nykøbings borgere af Christian d. 3.

overdraget i 1546 til rådhus. Borgerne indrettede den lille kirkebygning til rådhus og omdannede kirkegården til torv.

Om selve rådhusets skæbne er der ingen oplysninger. Det er formodentlig ikke sluppet uskadt over den store ildebrand i 1560, som ødelagde så mange bygninger netop i dette kvarter. Men det er blevet genopbygget på samme plads. I 1634 omtales rådhuskælderen, som anvendtes til arrest. Denne oplysning kunne tyde på, at et helt nyt hus er blevet bygget. Under det gamle Helliggejsthus har der næppe været kælder. Af et syn over rådhuset 1673 får man nogen forestilling om dets udseende og indretning. Huset har været en 1-etages bygning med kælder og kvist. Kælderen var ved et skillerum med en dør i delt i en inder- og yderkælder. I stuen var der to rådstuer, den indre i den østre og den ydre i den vestre ende af bygningen, samt et værelse for byens tjener. Taget var dækket med tegl, og på den søndre side var der kviste med vinduer. – Der nævnes også »ydersvaleloftet« og dertil førende yderdør.

Allerede ved synsforretningen i 1673 fandtes rådhuset meget forfaldent. Vinduerne var ituslåede, dørene ganske borte, skillerum ødelagt. Sten og kalk manglede på taget. Nogen ordentlig reparation er næppe blevet foretaget. Nogle år efter, i 1691, var der atter et syn på rådhuset, og da er tilstanden blevet endnu værre: »Raadhuset her i Byen, hvor Retten administreres, staar for Fald, at den ikke staar til at reparere, og det er livsfarligt at gaa derind formedelst Overet, som er der over, hænger paa Fald, og kan den ikke repareres med den Bekostning, at man en mindre til det Brug

kunde opsætte. Ellers var Mestedelen af Tømmeret og Stenene dygtig til en anden mindre Bygning, saafremt de i Tide kunde blive nedtaget, førend det bliver forraadnet af Regn og Vand, som gaar igennem Tækket, og Overet derfor nedfalder og i sønder slaaed«.

Der blev ikke tale om at istandsætte det. Byen var i tilbagegang og havde ikke brug for rådhus, da byen ingen magistrat havde længere. Der var kun brug for et tinghus, hvor byfogeden, byens eneste øvrighed, kunne holde retten. Den 1. juni 1694 indsendte byfogeden og 5 borgere en ansøgning til kongen om tilladelse til at nedbryde rådhuset og anvende materialet til kirkens reparation.

Stiftamtet attesterede, at: »det af fordem Tid grundmurede Raadhus var saa brøstfældigt, at man daglig maatte frygte dets Nedfald«. Stiftamtet arklærede også »at Indvaanernes Tilstand var saa slet og ringe, at de ikke formaaede at reparere baade Raadhus og Kirke, og at et lident Tinghus ville være tilstrækkeligt for deres Behov«. Ved et kongebrev 14. juli 1694 fik Nykøbing borgerne tilladelse til at nedrive rådhuset og bruge materialerne til reparation af kirkens tårn.

Af de sten og tømmer, som blev tilovers fra kirken, var det meningen, at der skulle opføres et lille tinghus.

På munkestolens armlæn findes 4 små figurer. De to midterste viser et krigerhoved, de yderste et djævlhoved med bukkehorn. Disse figurer er skåret af billedhugger Fjeldskov, København, da munkestolen blev istandsat 1890. På den gamle munkestols armlæn var kun bevaret et tildels ødelagt hoved.

Foto: N. O. H. A.

Men der blev intet tilovers, og i over 30 år havde retten i Nykøbing ikke sit eget hus.

Den 20. september 1715 var Nykøbing atter skueplads for en stor ildebrand. Den opstod kl. 21 i et udhus, hvor der hverken var tændt lys eller fandtes arnested, så den formodedes at være påsat. Der blæste en stærk storm, og de fleste var allerede gået i seng. Der blev slet ikke tale om noget forsøg på at bekæmpe ilden. Der var heller ikke tid til at redde indbo og bohave. For de fleste gjaldt det kun om at redde livet. Det varede kun 2–3 timer, før alle de bygninger, som luerne kunne nå, var lagt fuldstændig i aske. Det var 18–19 af de bedste gårde i byen.

Også kirken var meget medtaget af branden, særlig tårnet, hvor alt tagværket var opbrændt, tårnhvælvningen nedstyrtet, tagblyet og de tre kirkeklokker smeltet og sejerværket (hjuler) ødelagt. Pulpituret og mange stole i kirkens langhus brændte eller blev svedet.

Til genopbyggelse fik kirken ved reskript af 25. juni 1718 en bevilling af 1 Rd. af hver kirke i Danmark. Det indbragte 1362 Rd., men det udarbejdede overslag til tårnets opbyggelse lød på 1272 Rd., så regeringen bestemte, at de 90 Rd., der efter overslaget blev

Disse 8 stolegavle er fra 1572.

Gavlene er af egetræ og smykket med bomærker og navnetræk, der har tilhørt Nykøbing-borgere. Disse har således haft deres bestemte pladser i kirken. Ved opstillingen i den nye kirke bestemte kunstmaler Jern-doff, at de skulle males for at falde ind i de øvrige stolestaders dekoration.

Foto: N. O. H. A.

tilovers, skulle gives til andre fattige og brøstfældige kirker, særlig Mariager klosterkirke. Angående opførelsen fik stiftsøvrigheden befaling at korrespondere med generalbygmester Johan Conrad Erns, der måske har været den øverste leder af arbejdet. Tårnhvælvningen blev ikke genopført, og tårnet havde siden branden kun bræddeloft.

I 1719 var genopførelsen tilendebragt, og til minde herom blev der i kirkens nordre mur indsat en sten med denne indskrift:

Min Bye med mig en heftig Ild
For kort Tid gjorde Skade. 1715. 20. September.
Igen jeg nu er bleven snil
Ved Guds og Kongens Naade. 1719. 7. September.

På dette tidspunkt var skaden endnu ikke helt udbedret, tårnet manglede klokker. I 1722 skænkede Kirsten Madsdatter nogle agre på Nykøbing mark til kirken samt 6 Rd., der skulle anvendes til de smeltede klokkers reparation. De to af disse klokker, der bærer en påskrift om at være støbt i 1722, er flyttet med over i den nye kirke.

Men til trods for de tilsyneladende rigelige bevillinger til tårnets genopførelse var kirken dog efter denne restaurering kommet i yderligere gæld, og værgerne søgte på alle måder at skaffe den indtægter. Således solgtes i 1739 ved offentlig auktion 13 ligsten fra kirkegården. Atter i 1744 holdtes der auktion over en ligsten, som havde ligget i kirken.

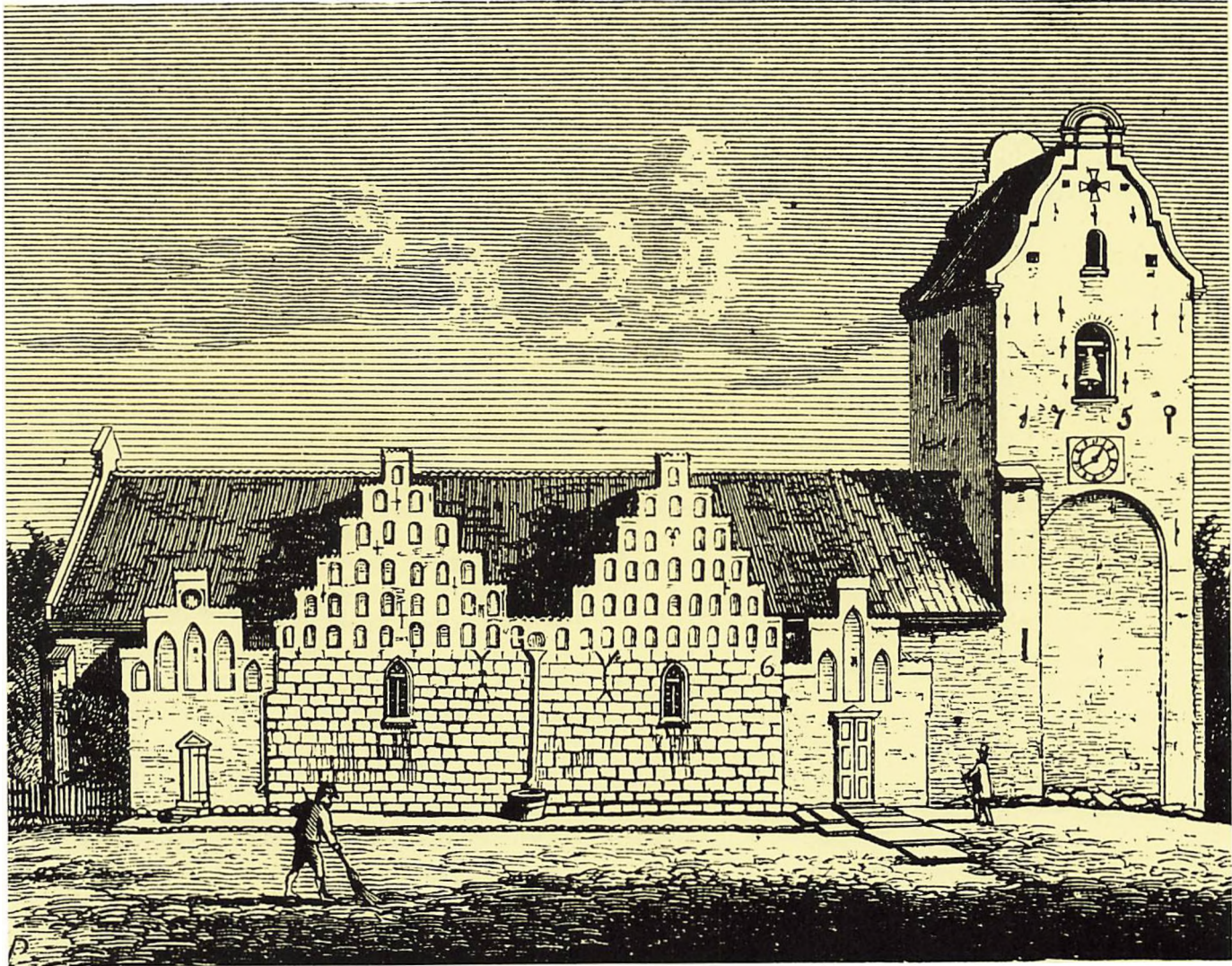
I begyndelsen af 1748 sendte sognepræsten og byfogeden et andragende til kongen, hvori de berettede, at:

»Kirken her i Byen, formedelst den udi Aaret 1715 erlidte Skade ved Ildebrand, til dens Reparation er bleven paadragen stor Gæld, saa dens ringe aarlige Indkomster siden mesten til Renternes Afbetaling er medgaaet . . . og Kirken derimod haver stor Brøstfældighed, at til dens Reparation, som endelig til Foraaet maa foretages, efter det derover tagne Syn vil medgaa 8–900 Rd. og mulig derover«. Ved en bevilling af 9. februar 1748 blev det tilladt til kirkens tarv og undsætning at hensætte bækkener udenfor alle kirkedøre i Nørrejylland. Ved denne kollekt indkom 303 Rd., altså kun en trediedel af det beløb, der skulle bruges. Kirkens værger blev dog fritaget for problemet om, hvorledes restbeløbet skulle skaffes. Samme år, 24. august 1748, udbrød der atter en stor ildebrand. Hele overdelen af tårnet og alt tømmerværket deri opbrændte. Urværket blev ødelagt, og alle klokker styrtede ned, dog uden at tage videre skade. Tårnets blytag smeltede. En stor del af den stråtekte by brændte, ialt 48 gårde og huse.

På kirken blev skaden opgjort til 2092 Rd., heri dog medregnet den gamle brøstfældighed, som før branden var vurderet til ca. 900 Rd.

Den gamle kirke set fra nord, tegnet 1873 af professor Magnus Petersen. Tegningen giver indtryk af, at kirken lå frit, hvilket ikke var tilfældet. Boghandler Niels Dyhrs ejendom i Algade lå kun ca. 22 m fra kirken og dækkede, set fra Algade, ca. 25 m af kirkens facade. Trap Danmark, 2. udgave, side 173.

M. h. M.

Sognepræsten og byfogeden indsendte et nyt andragende til kongen om, ligesom ved den forrige brand, at få bevilget 1 Rd. af hver kirke i Danmark, samt at de måtte pålægge bønderne på Mors at komme byen og kirken til hjælp med »pligtarbejde«. Det vil sige, at bønderne gratis skulle køre materialer fra f. eks. teglværket til kirken. Svaret på ansøgningen om hjælp kom 20. december 1748. Den kongelige skrivelse bestemte, for at formindske udgifterne, at tårnet »som var saa overmaade højt, at det falder Kirken alt for besværligt at vedligeholde det«, måtte gøres så meget lavere, som gavlene, der var stærkt forbrændte og skulle nedtages, havde været. Der var søgt om at få bevilget 1 Rd. fra hver kirke i hele landet, men der blev kun bevilget 1 Rd. fra hver kirke i Jylland. Det blev heller ikke tilladt at pålægge morsøbønderne »pligtarbejde« i forbindelse med kirkens genopbygning. I årene 1748–50 blev tårnet genopbygget, og dets mod nord og syd vendende gavle forsynedes med de udsvejfede tinder, der fremtræder så karakteristisk på alle ældre billeder. Udgifterne til genopbygningen beløb sig til 1585 Rd. Som minde om denne ombygning stod årstallet 1750 på nordsiden af tårnets mur. På sydsiden læstes tallet 1772, i hvilket år de gamle munkesten på syd- og vestsiden blev udhuggede og erstattet af små mursten, og de talrige jernankre blev indsat. I kirkens nordre sideskib var der en baggang, kaldet brændevinsgangen. Navnet stammede fra den gang, Nykøbing havde en garnison af soldater, fra 1779 til 1786. Disse lejesoldater var meget udsvævende, de fik tiden til at gå med at drikke og foretage små røvertogter i omegnen. En pligt havde de, som ikke var til

at komme uden om. Soldaterne skulle hver søndag deltage i gudstjenesten. De placerede sig altid i det nordre sideskib, for så kunne de nemt liste ud i baggangen, hvor de havde deres brændevinsdunke stående. Mon ikke de har opholdt sig mere i baggangen ved deres dunke, end de har siddet inde i kirken og hørt på præsten. Baggangen fik fra den tid navnet brændevinsgangen.

De mange genopbygninger havde slugt alle de penge, der kunne skaffes. Til udsmykning af kirkens indre blev der ikke penge før i 1769, da en borger i Nykøbing, Søren Christensen Kræmer, testamenterede 100 Rd. til udsmykning af kirken – og forskellige føjede deres bidrag til gaven. Kirken blev da helt igennem forbedret og udsmykket indvendig. Alle stole og pulpitur blev malet lyseblå. Således som kirkens indre fremtrådte efter denne restaurering, skildres den af provst Schade i 1806 som mer end rummelig nok, lys og pynkelig. Kun altertavlen var han ikke tilfreds med. Den var af malet og forgyldt billedhuggerarbejde, men uanselig og temmelig smagløs. Indskrifter på altertavlen meddelte, at den i 1657 var skænket kirken af lensmanden på Dueholm, Hans Juel til Starupgaard, og hans frue, Elisabeth, samt at salige Morten Quists enke, Anna Jacobsdatter, i 1699 havde ladet den stafere på egen bekostning. I 1807 blev denne altertavle taget ned, uden at der kom nogen ny. I muren blev der på samme plads, hvor tavlen havde hængt, indsat et vindue, ved hvilket der anbragtes to høje piller. Foran glasset blev der ophængt silkegardiner, uden om dem blev billederne fra den gamle altertavle sat op. Under vinduet var alterbordet anbragt.

Kristian den 8. havde lovet at give kirken en altertavle, men løftet blev aldrig opfyldt. Ved Frederik den 7. og grevinde Danners besøg i Nykøbing i juni 1852, lovede grevinden at skænke kirken en altertavle. Den blev indviet i 1856. Det var et maleri forestillende »Jesus velsigner de små børn«. I de to sidepartier stod to gipsfigurer: apostlene Peter og Paulus. Topgavlen med Helligåndsduen kronedes af et forgyldt kors.

I provst Schades »Beskrivelse over Øen Mors«, der udkom 1811, omtales et lånebibliotek, der havde sin plads i kirken: »Døbefonten staar i et Aflukke i det nord østlige Hjørne af Kirken. Formedelst denne Af-sideshed blev Døbehandling, naar den i den senere Tid indtraf, foretaget ved et Bord i Koret lige for Alteret. Fonten er nu flyttet op ved en Side i koret, og paa dens forrige Plads er Morslands Laanebibliotek opstillet. Denne Bogsamling, som begyndte i Aaret 1806, bestaar nu af henved 400 Bind«.

Tømmerhandler A. Christensen fandt i 1915 referatet fra den første generalforsamling i Morslands Laanebibliotek 12. januar 1807: »Allerede for nogle Aar siden blev en Del af Nykøbing og Morsøe Lands mere dannede Indvaanere enige om ved et Læseselskab at bøde paa det Savn af den nyere Litteratur, som ved Egnens lange Frastand fra de Steder, der er i nærmeste Besiddelse af Litteraturens Skatte, nødvendigt maatte opstaa.

Dette oprettede Læseselskab har i flere Aar bestaaet til almindelig Tilfredshed. Man blev derved for det meste bekendt med det vigtigste, som den danske Litteratur i disse Aar har frembragt, og for ikke ved Omkostningerne at blive nødsaget til at indskrænke sig til

Grevinde Danners altertavle, som blev indviet 1856. Maleriet forestiller »Jesus velsigner de små børn« og er malet af major Sedewitz.

Foto: N. O. H. A.

alt for faa Bøgers Anskaffelse, søgte man at aabne sig en ny Hjælpkilde derved, at man efter Afbenyttelsen af Bøgerne i det forløbne Aar, ved ethvert Aars Udgang solgte disse ved Auktion.

Saa nyttig dette end kunde være for Selskabets Økonomi, saa fulgte dog deraf, at mange en »Videnskabselsker« maatte savne den Fordel efter længere Tid at kunde tilfredsstille sin Attraa efter en gentagen og rolig Nydelse af mangt et godt Værk eller Afhandling. Følelsen af dette Savn, forenet med Ønsket om ogsaa at kunne virke for Efterslægten, frembragte den Ide at opbevare Selskabets Bøger til en vedvarende Bogsamling, der skal bære Navnet Morslands Bibliotek«. Generalforsamlingen vedtog 14 meget strenge paragraffer, for, som der står i protokollen: »da en saadan Indretning ikke kan bestaa uden at være bygget paa faste Regler«. Disse faste regler var tilsyneladende med til at kvæle forsøget på at skabe det første bibliotek i Nykøbing. Det er ret mistrøstende at erfare, hvor hurtigt »Morsøs mere dannede Indvaanere« lod »indretningen« forfalde.

Amtmand G. Faye skrev et brev til »Direktionen for Biblioteket i Nykøbing« 28. september 1819. Brevet begynder således: »Det er mig bekendt, at den engang paabegyndte Indretning med et lidet Biblioteks Anskaffelse paa Morsøe ikke under dets senere Bestyrelse har haft nogen heldig Fremgang«. Til slut i brevet står der: »Derimod ved jeg, at Bøger taber meget

ved at henstaa i en af kirkens fugtige Begravelser, hvor de snart vil fortæres af Mus og Skimmel. I Betragtning heraf er det, jeg forbindtligst maa udbede mig Direktionens Underretning om Bibliotekets nuværende Status, tillige med dens gode Betænkning om, hvad der matte kunde gøres til Stiftelsens Bedste, eller, saafremt intet kan udrettes, hvorvidt det da maatte ansees hensigtsmæssigt at forene den havende Beholdning af Bøger med det Thylandske Provinsial Bibliotek, der aarlig formeres med gode, gamle og nye Skrifter, hvis Antal er stegen til omtrent 1300 Bind«.

Hvornår ophørte »Morslands Laaneselskab«? Fik amtmanden svar på sine spørgsmål? Kom bøgerne til Thy? Eller gik de til i kirkens »fugtige begravelser«? Disse spørgsmål står ubesvaret.

Byens vækst og fremgang i det 16. århundrede flyttede kirkens vægge længere og længere ud. Byens trængsler og ulykker i det 17. og 18. århundrede sænkede tårnets knejsende gavl. Men borgernes kærlighed til deres hvide St. Clemens kirke fornægtede sig aldrig. Gang på gang ofrede de store pengebeløb på at genrejse kirken. At det ikke var nok, viste sig tydeligt. Kirken forfaldt stadig gennem 1800-tallet.

Den gamle St. Clemens kirkes sidste leveår

Fra 1800 til 1850 voksede Nykøbings indbyggertal fra ca. 600 til ca. 1900. Dette medførte bl. a., at den gamle kirkegård blev for lille, og da man i 1853 frygtede, at den coleraepidemi, der rasede flere steder i Jylland, skulle komme til byen, opstod tanken om at indrette en ny kirkegård. Byens borgere havde aldrig passet deres kirkegård med nogen finfølelse. Den blev brugt til legeplads for børn og hunde, og de omkringboende madammer brugte ligstenene og hækkene til tørreplads for deres vasketøj. På trods af denne ligegyldighed mødte planen om at flytte kirkegården stærk modstand.

Det var daværende byfoged Rummelhoff, der havde foreslået pladsen oven over de såkaldte havbakker indrettet til kirkegård. Her var der 2¹/₂ tdr. land, som var tillagt byfogedembedet. Forslaget gik ud på, at byen skulle overtage jorden mod, at byfogedembedet fik en årlig godtgørelse. Men byens borgere protesterede. Man mente, at denne højtliggende plads var ubrugelig som kirkegård; den lå så langt uden for det egentlige byområde, at det var umuligt at bære en ligkiste derud. Der ville heller ikke komme nogen til begravelserne, for så langt var der ingen, der havde tid til at gå. Man mente heller ikke, at der på denne åbne plads kunne trives planter og træer.

Rummelhoffs forslag til placering af den nye kirkegård indebar dog så store fordele for de to parter, byfogeden og kommunalbestyrelsen, at den blev vedtaget. Byen fik et velegnet areal uden at skulle betale for det. Byfogeden slap af med et jordstykke, der ikke gav noget udbytte, og fik i stedet tillagt embedet et årligt løntillæg.

Der blev straks i 1853 taget fat på at indrette arealet til kirkegård. Men da coleraepidemien ikke nåede Nykøbing, blev arbejdet indstillet.

Peter Schæffer Dalhof, der var sognepræst ved kirken fra 1835 til 1854, var meget imod at flytte kirkegården så langt væk fra kirken og kæmpede imod planen. Det blev først i hans efterfølger, Laurits Peter Larsens embedstid, 1854 til 1876, at den nye kirkegård blev taget i brug.

I 1856 begyndte man at arbejde på indretningen af den nye kirkegård. Der blev opført en 2¹/₂ alen høj mur omkring jordstykket og et lille lighus samt en bolig for opsynsmanden. Kirkegården blev i overværelse af en stor del af menigheden indviet 7. juni 1857 af provst Sørensen til et »Sove- og Hvilested for alle, som her henbæres og som er døde i Troen paa det evige Livs Haab«.

Gravene på den gamle kirkegård blev sløjfet, og torvet blev udvidet, næsten op til kirken. Gravstenene blev solgt for et par mark stykket. Disse sten blev af byens borgere brugt til trappestene. Skeletdelene fra de opgravede grave blev samlet og nedgravet i en dyngge i det sydøstlige hjørne af den gamle plads. De kom atter frem for dagens lys i 1921, da Folkebiblioteket blev bygget. Kirkeinspektionen skrev i Morsø Avis en opfordring til byens borgere:

»Efter at undertegnede Kirkeinspektion nu har gjort de fornødne Skridt til Anlæg af en udenbys Kirkegaard paa det til Formaålet erhvervede Jord, er det dens Plan i Forbindelse dermed at se den ældre Kirkegaard planeret og beplantet. Hvormed der allerede er gjort en Begyndelse med det foran Kirken til venstre

for Opgangen beliggende Stykke. Det vil i Foraaret blive fortsat ved lignende Planering og Beplantning til højre for Opgangen. Samt ved Plantning af en Allé udenom Kirkegaarden.

Det er Kirkeinspektionens Haab, som dens venlige Anmodning til Byens Indvaanere, at disse vil imødekomme den i dens Bestræbelser for Byens Forskønnelse og for at skaffe Guds Hus en værdigere Omgivelse ved at frede de unge Plantninger. I Særdeleshed ved ikke saaledes som hidtil har været Tilfældet, at benytte Kirkegaarden til Tørre- og Blegeplads. En Uorden, som den nuværende Kirkeinspektion føler sig forpligtet til at se hævet. Helst dog ved Byens Indvaaneres gode Takt og Sans for det sømmelige.

Nykøbing Kirkeinspektion, den 7. April 1856«.

Det var ikke alene kirkegården, borgerne behandlede skødesløst, men også kirken blev brugt til lidt af hvert. Urmager I. Østergaard fortæller i sine erindringer: »Bogbinder Westphal, der boede ved Siden af Kirken, beredte selv sine Skind og havde for Skik at hænge dem til Tørring i Kirketaarnet. En Gang fik han i Sinde at ville til Alters og lod spørge hos Kordegn Krogsgaard, om det kunde lade sig gøre. Herpaa fik han følgende Svar:

Hr. Westphal!

Som Gensvar paa Spørgsmaalet tjener dig, kære, at hvis du i Morgen vil op til Vorherre som Gæst ved hans Bord, saa kommer der flere med revnet Samvittighed, mindre og mere!

Forresten om dig min fuldeste Mening, at du har af Synder en dejlig Forening. Thi først maa du ha'e et ugudeligt Sind, da du vil forpeste vor Kirke med Skind. Dernæst du til Aflad vel ogsaa kan trænge, for du lod mig sidde i Taarnet saalænge, Du burde ha'e sagt: »Af Ild er der ingen«. Jeg følgelig havde holdt op med min Ringen. Men hvis du i Morgen dertil synes skikket saa kom og faa din Samvittighed flikket.

Krogsgaard.

Med hensyn til ildebrand hænger det således sammen: Der havde kort i forvejen været en ubetydelig ildebrand hos Westphal. Krogsgaard var sprunget op i tårnet og ringede med kirkeklokkerne for at slå alarm. Men da ilden straks efter var slukket, glemte Westphal at sende bud op i tårnet til Krogsgaard, og denne blev da ved med at ringe.

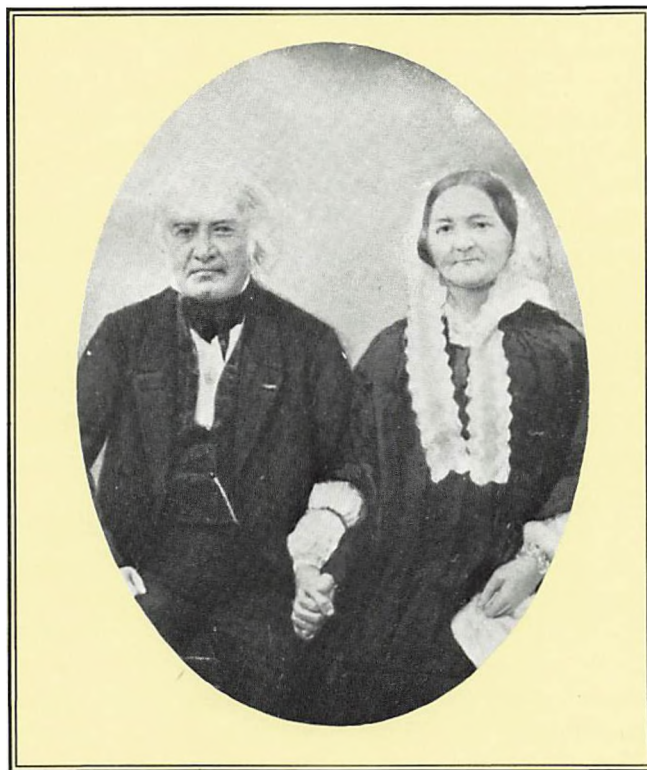
Den lange vej til kirkegården var besværlig for mange. At bære kunne lade sig gøre, hvis det var en barnekiste, en voksen måtte enten køres på en hjulbør eller en arbejdsvogn. Det fik den borgerlige syge- og begravelsesforening (stiftet 1847) til at anskaffe en ligvogn. Der blev nedsat et udvalg bestående af malermester Broge, havnefoged Holm, bagermester Jepsen og restauratør Møller, som skulle føre tilsyn med bygningen af vognen, der blev udført af byens håndværkere efter tegning af Broge.

Vognen, der var færdig december 1865, var meget elegant og rigt udstyret med ornamenter og forsøvede for-siringer, ligesom byens våben var anbragt på siderne. Draperierne var af fint sort klæde. Denne fine vogn fik stadeplads i avlsbruger Stausholms gård i Nørre-gade. Han kørte og vedligeholdte vognen.

For at skaffe penge til vedligeholdelsen blev det be-stemt, at ikke-medlemmer kunne leje vognen. Lejens størrelse blev sat efter vedkommendes kommuneskat. Indtil 20 Rd. var prisen 5 Rd., fra 20 til 80 Rd. 10 Rd. Dem, der betalte over 80 Rd. i skat, skulle af med 15 Rd. Men så fik de også det fine udstyr. Der var to forskellige udstyr til vognen. Det fine, der altid blev brugt til medlemmernes begravelse, og det almindelige der altså blev brugt til ikke-medlemmer, der betalte mindre end 80 Rd. i skat.

For at forstå disse tal skal det oplyses, at der i 1866 kun var 23 af Nykøbings indbyggere, der betalte mere end 80 Rd. i skat, og 51, der betalte mellem 20 og 80 Rd. For arbejderne var det umuligt at skaffe de 5 Rd., der var mindste betaling for afbenyttelsen af ligvog-nen. De måtte nøjes med en arbejdsvogn.

At få en fin begravelse ansås dengang for meget be-tydningsfuldt. Der skulle helst møde mange mennesker for at vise den døde den sidste ære. Begravelserne fo-regik fra hjemmene. Det var kun de rigeste, der blev begravet fra kirken. Kisten blev bestilt hos en af by-ens snedkere, og begravelsen aftalt med præsten. På selve begravelsesdagen mødte bedemanden op for at sørge for, at følget blev trakteret med vin, kager og cigarer, og at følget blev opstillet efter bestemte reg-

J. C. H. Rummelhoff, 1788–1858. By- og herredsfoged i Nykøbing 1821–1851. Rummelhoff og hustru var kong Frederik d. 7. og grevinde Danners gæster ved en formidabel festaften på Frederiksborg Slot. Rummelhoff blev, efterhånden som aftenen skred frem, så træt, at han bragtes hjem, hvor han udåndede stille og roligt få døgn senere uden at være kommet til be-vidsthed.

ler. Først kom den nærmeste slægt, derefter de mest prominente og rigeste personer. Jo ringere man var stillet i samfundet, jo længere var man bagud i følget. På dette tidspunkt var rokkedrejer Knakkegaard byens bedemand. Han var også bydemand. Når en familie skulle fejre en begivenhed, enten det var af glædelig eller sørgelig art, sendte man bydemanden rundt til slægt og venner for at invitere dem til at komme og være med til at fejre begivenheden. Knakkegaard var altid sikker på at få en god modtagelse de steder, han mødte op for at byde til fest. Som oftest blev han budt inden for og fik en forfriskning, så det hændte ofte, at det kneb for Knakkegaard at huske, hvem han skulle invitere og hvorhen, når han var kommet hen på dagen.

Ved de fleste begravelser skulle lærerne Søgaard og Yde med. Så fik børnene fri fra skolen, og de mødte ofte talrigt op for at få del i vinen og kagerne, der blev uddelt. Derom skriver Morsø Avis 6. november 1879:

»Foranlediget ved, at en Mængde Børn, som oftest, naar Jordfæstelse finder Sted, stiller sig op udenfor det Hjem, hvorfra Liget føres bort, og dels i broget Blanding løber foran, dels ved Siden af og bag Følget, tillader man sig herved at rette en venlig Anmodning til vedkommende Forældre om at forbyde en Uskik, der ikke kan andet end virke forstyrrende paa den Stemning, der i Reglen er fremherskende hos enhver Deltager, som viser en afdød den sidste Ære«.

I 1868 nåede den nye skik med at sende kranse til begravelser til Nykøbing. Men det var ikke alle, der var

indstillet på at skulle betale derfor. Også i dette tilfælde løftede Morsø Avis en advarende pegefinger:

»Mange med os har vist glædet sig meget, naar de lejlighedsvis er kommet ud paa vor nye Kirkegaard og har bemærket den store Forskel, der her viser sig med Hensyn til Skønhedssans for Plantning paa og Vedligeholdelse af de dødes Hvilesteder, fremfor hvad der tidligere var Tilfældet paa den gamle Kirkegaard.

Men skal der være Haab om Vedligeholdelse af denne Interesse, saaledes at de afdødes Slægtninge eller Venner ikke taber den, maa der ogsaa fredes om de dødes Have. Der maa sørges for, at det, som kærlige Hænder med Udholdenhed og Flid faar til at spire og vokse, ikke borttages af uvedkommende.

Hvad der væsentligt bidrager til, at der ofte paa Kirkegaarden ikke er den Fred for Blomster og Planter, som var ønskelig, er den i de senere Aar her i Byen mere og mere omsiggribende Mode at sende Kranse til afdøde. Baade til dem, man personlig kender, og til dem, man ikke kender.

Vi skal iøvrigt være en af de sidste til at fordømme, at man viser en kær afdød og dennes Slægtninge blandt sine venner en saadan Opmærksomhed. Men hvad vi

Den borgerlige sygekasses ligvogn.

Karetmager Sejersens og smed Kaloms byggede i 1865 efter tegning af malermester Broge denne fine vogn, der blev brugt indtil 1929, hvor den blev erstattet af en ligbil. – Forhjulene: 66 cm i diameter, baghjulene: 100 cm i diameter, vognkassen: 2,66 m lang, 190 cm bred, vognhøjden: 2,75 m.

M. I. A.

derimod højliggen maa misbillige og beklage er, at nogle, især paa Tider, hvor der er Mangel paa Blomster og Grønt, ikke tager i Betragtning, paa hvilken maade de kommer i Besiddelse deraf.

Gravsteder bliver ofte plyndret, baade nye Spirer og Planter er borttaget, de smukkeste Blade bliver afplukket. For en halv Time efter i Form af en Krans at ligge paa en ligkiste.

Vi vil rette en Opfordring til enhver, der har Interesse for Bevarelse af Gravfreden, om at vaage derved, at de uden Skaansel overgiver enhver til Offentligheden, som de antræffer i Færd med at forstyrre den«.

Først i 1800-tallet var det skik, at degnen under salmesangen i kirken gik fra stol til stol med en lang stok, på hvis yderste ende der hang en åben pose. Den stak han under næsen på kirkegængerne, som så måtte putte et par skillinger i posen. De indsamlede penge blev brugt til kirkelige formål eller til støtte for de fattige. Denne påtrængende indsamlingsmåde var både menigheden og degnen imod. Man gik derfor over til at opstille kirkebøsser. Af den grund slap man dog ikke for at give en skærv. Der blev nemlig holdt øje med, hvem der puttede noget i bøsserne. Herfra stammer alle de vittigheder om knapper i kirkebøsserne.

Hvornår disse kirkebøsser er opstillet i St. Clemens kirke vides ikke, men i 1863 skrev Morsø Avis om den smukke tanke, der var udvist ved at en af byens borgere havde lagt en sølvdaler i kirkens fattigbøsse. Avisen fremhævede, at det at udvise velgørenhed i det skjulte var noget nyt. Det var mest almindeligt den

gang, at de, der gav et beløb til en eller anden indsamling, fik deres navn og beløbets størrelse offentliggjort.

Det med at få en pose stukket op under næsen, når man sad i sin kirkestol og sang salmer, skabte ofte et modsætningsforhold mellem menigheden og degnen. Og derfor skulle han kanøfles, når lejlighed gaves. Selv om indsamlingsmåden var afskaffet på det tidspunkt, hvor efterfølgende episode fandt sted, var det gamle nag dog ikke glemt.

Ved gudstjenesten nytårsdag 1865 var der kommet to hunde ind i kirken, og da pastor Peter Larsen under sin prædiken gang på gang blev forstyrret af de to hundes leg og gøen, bad han kordegn Yde om at fange dem og sætte dem udenfor. Yde prøvede forgæves at fange hundene og henstillede derfor til hundenes ejere, som han vidste var i kirken, om at hjælpe med at fange hundene. Men der var ingen, der reagerede. Gudstjenesten blev opløst i vild forvirring og latter.

Før næste gudstjeneste var der indrykket en annonce i Morsø Avis:

»I morgen (2den Søndag efter Hellig tre Kongers Dag) prædiker Hr. Pastor Larsen. Gudstjenesten begynder Kl. 10.

(Paa dertil given Foranledning anmodes Kirkebesøgende om IKKE at medtage Hunde i Kirken)«.

Denne chance for at drille kordegn Yde blev udnyttet. En anonym skrev et indlæg i avisen:

»I disse Dage findes i Morsø Avis et Avertissement, som er lige skikket til at vække Forundring og Munterhed, nemlig en Anmodning til de Kirkebesøgende om ikke at medbringe Hunde.

Program

til Kirkeconcert i Nykjøbing

Søndagen den 3die Juli 1859.

Da det naturligvis ikke kan falde noget fornuftigt menneske ind at medtage en Hund til Gudstjenesten, er en slig Henvendelse til Publikum paa urette Plads. Jeg skal derfor søge at føre Sagen hen til rette Vedkommende ved at anmode Kordegn Yde, der skal holde Orden i Kirken under Gudstjenesten, om at paa-se, at ingen Hunde lister sig ind i Kirken, saaledes som Tilfældet er nu paa Grund af Mangel paa Opsyn«.

Yde svarede dagen efter, at han med bestemthed vidste, at hundenes ejere var i kirken den omtalte nytårsdag. Endvidere skrev han: »men formodentlig maa enten Undseelse over derved at have givet Anledning til en Forstyrrelse i Menighedens Andagt, have holdt Ejerne tilbage, eller ogsaa har de fundet den givne Op-gave lige saa lidet opbyggelig som jeg selv. Og forholdt sig derfor ganske rolige«.

April 1867 er der atter en, der er ude efter Yde. Der var indrykket følgende i Morsø Avis:

»At en Kordegn tager sig en Søvn under Prædiken – naar den ikke opbygger ham – det lader jeg gaa. Men at samme ikke kan forlade Kirken uden med tændt Pibe i munden – det kan jeg ej i mit Hoved faa«.

Første gang, der omtales et orgel i St. Clemens kirke, var 1638. Det næste blev bygget af Amdi Worm i Engon ved Vejle 1784–85. Dette orgel blev istandsat af orgel-

Aalborg Sangforening besøgte i juli 1859 flere Limfjordsbyer. For at tjene penge til opholdet, gav koret koncert i kirkerne. Fra besøget i Nykjøbing er dette program bevaret.

M. h. M.

FØRSTE AFDELING.

Hartmann. Sørgemarsch over Thorvaldsen
for Orgel og blæsende Instrumenter.

Bull. Høstpsalme, Chor for Mandsstemmer.

Mendelsohn. Sonntagsmorgen, Duet.

Mozart. Trestemmig Mandschor med Orgel-
accompagnement.

Kuhlau. Chor af „Olaf den Hellige“ med
Orgelaccompagnement.

ANDEN AFDELING.

de Meza. Aftensang, Chor for Mandsstemmer.
Weise. Romance af „Machbeth“ for blæsende
Instrumenter.

Weise. Quartet, Solo med Chor af Sørges-
cantate over Frederik den Sjette.

Mendelsohn. Cantate til Kunstnerne med
Accompagnement af blæsende Instru-
menter.

bygger Demant, Århus, 1851. Da man var nået frem til 1870'erne var dette orgels vindlade og vindkanaler opslidt, så megen luft gik tabt. Bælgene var så utætte i deres sammenføjninger, at de afgav en uregelmæssig luftstrøm og fremkaldte, når de sattes i bevægelse, en støj og knitren, der kunne høres helt ned i kirken. Det nye orgel, der blev bygget 1874 af Demant, blev rykket 2½ m længere tilbage, hvorved et vindue mod syd kom frem, så der kom mere lys ind i den nederste del af kirken. Endvidere blev opgangen til orglet flyttet ind i tårnet. Orglet var på 7 stemmer med et manuelklaviatur på 4½ oktav, et pedalklaviatur med 18 tangenter samt to stempelbælge anbragt bag orglet.

Den 4. juli 1859 gav Ålborg Sangforening en koncert i Nykøbing kirke, men den første rigtige kirkekoncert fandt sted søndag den 19. juli 1874. De medvirkende var kgl. operasanger Julius Døcker og organist og lærer ved musikkonservatoriet G. Matthison-Hansen.

Programmet bestod af:

1. H. Matthison-Hansen: Variationer for orgel.
Udføres af G. Matthison-Hansen.
2. Mendelsohn-Bartholdy: Tonestykker for orgel.
Udføres af G. Matthison-Hansen.
3. J. C. Gebauer: Juleaften.
H. Matthison-Hansen: Ruth.
Synges af Døcker.
4. H. Matthison-Hansen: Kirke-arie.
Synges af Døcker.
5. H. Matthison-Hansen: Dronning Dagmar fantasi.
Udføres af G. Matthison-Hansen.

6. J. P. Hartmann: Jairi Datter.
C. E. F. Weyse: Der står et slot.
Synges af Døcker.
7. G. Matthison-Hansen: Improvisation for orgel.
Udføres af G. Matthison-Hansen.
Koncerten blev overværet af ca. 350 mennesker.

I 1876 fik kirken en sognepræst, Cederfeld de Simonsen, der blev en markant figur i tre store kirkelige sager: Frimenighedens start i Øster Jølby, installering af et varmeapparat i kirken, diskussion om reparation af den gamle St. Clemens kirke eller opførelse af en ny. Bedømt ud fra de avisartikler, han skrev om disse begivenheder, var Cederfeld de Simonsen en personlighed, der havde sine meninger og var villig til at kæmpe for dem.

En artikel blandt mange, han skrev, var om St. Clemens skavanker ved, at der ikke var nogen mulighed for at varme den op. Det havde i mange år været menighedens største ønske at få installeret et varmeapparat, så det ville blive mere behageligt at overvære gudstjenesten. Men på grund af pengemangel var det aldrig blevet til noget.

Byens store velgører, Mads Christian Holm, der har skænket Nykøbing mange rige gaver, bekostede i 1881 opførelsen af børneasylet i Asylgade. Han var selv til stede ved indvielsen 4. november 1881. Om aftenen var byrådet vært ved et festmåltid i klubben »Harmonien«s lokaler. Holm, der var æresgæst, sagde bl. a. i sin tale: »Saafremt Asylets Damekomite vil arbejde i samme Aand som hidindtil, vil jeg være villig til at hjælpe gamle og svagelige til at besøge Guds Hus

om Vinteren ved at bidrage til Anskaffelse af et Varmeapparat til Nykøbing Kirke«. Løftet blev modtaget med højrerstet bifald, og provst Cederfeld de Simonsen, der havde holdt indvielsestalen ved asyllets åbning, takkede rørt Holm for hans godgørenhed.

Den komite, som Holm omtalte, var en kreds af byens damer, der i nogle år havde stået for indsamling af penge, der blev brugt til at give de fattige børn mad for. Den gode og hjertelige tone under festmåltidet blev i sommeren 1882 afløst af iskoldt fjendskab mellem M. C. Holm og Cederfeld de Simonsen, der var formand for kirkeinspektionen. Han modtog den 29. juni et brev fra M. C. Holm. Brevet var ikke sendt direkte, men til kammerjunker Hedemann på Dueholm, for, som M. C. Holm hævdede: »Jeg kender jo ikke Kirkeinspektionens Medlemmer«. Denne udtalelse bragte inspektionens medlemmer i harnisk. Disse var, foruden provsten, borgmester og herredsfoged Vestergaard og urmager J. Østergaard. M. C. Holm havde ofte under sine besøg i Nykøbing været sammen med dem.

M. C. Holm skrev i brevet, at varmeapparatet var bestilt hos Kockums Mekaniske Værksted i Malmø, og at han havde været i kirkeministeriet »for at forhøre mig om, at der ikke blev lagt mig Hindringer i Vejen derfra, naar Apparatet skulde opstilles. Men til min store Forundring fortalte Kontorchefen mig, at de i Ministeriet paa ingen Maade vilde lægge mig Hindringer i Vejen. Men at de i Ministeriet aldeles intet vidste derom. Kirkebestyrelsen i Nykøbing skal dog give en Begæring ind til Ministeriet om Tilladelse til Indlægningen, samt meddele Ministeriet om de fornødne Pengemidler til Apparatets Brug var til Stede«. Senere

Cederfeld de Simonsen, 1839–1922.

Provst Cederfeld de Simonsen var sognepræst i Nykøbing fra 1876 til 1887, og som den stærke personlighed han var, kom han til at spille en afgørende rolle i tre store kirkelige sager: Frimenighedens start i Øster Jølby, installering af varmeapparat i Nykøbing kirke og diskussionen om reparation af den gamle kirke eller opførelse af en ny kirke.

M. I. A.

i brevet skrev M. C. Holm: »men De bedes, min kære Kammerjunker, gøre mig den Tjeneste at foranledige, at Kirkebestyrelsen øjeblikkelig giver et som her nævnt Andragende ind til Kirkeministeriet«.

Cederfeld de Simonsen handlede omgående. Dog ikke ved at sende et andragende ind til ministeriet, men ved, gennem Hedemann, at sende det modtagne brev tilbage. Samtidig skrev han til Hedemann og bad den om at meddele M. C. Holm indholdet:

»At da Kirkebestyrelsen ikke har modtaget nogen officiel Meddelelse fra M. C. Holm om Gaven, mener man, at det ville være hensynsløst over for Grosserer Holm, hvis man, ved at ansøge Ministeriet om en saadan Tilladelse, forinden han selv tog Initiativet til Sagens Iværksættelse, kunde komme til at paadrage sig Skindet af at lige som vilde foreskrive ham en bestemt Termin for Indlæggelsen af Apparatet«. Endvidere omtaler Cederfeld de Simonsen, at selv om kirkeinspektionen havde fået en tydelig tilkendegivelse om, at gaven ville blive givet, kunne inspektionen dog intet gøre, før den havde tegninger og overslag, der efter at dens medlemmer havde godkendt det, skulle sendes til stiftsøvrigheden og derfra til ministeriet. Der var også problemet med, hvor meget brændsel der skulle bruges og hvorfra pengene dertil kom. Og hvad med pasningen af fyret?

Brevet sluttede således: »at man derfor ikke agter at lade sig foreskrive nogen »øjeblikkelig« Henvendelse til Kirkeministeriet. Men at Sagen, naar man har modtaget de fornødne Tegninger og Overslag, uden Ophold skal blive optaget til Behandling og derpaa ekspederet snarest muligt«.

Stadig med Hedemann som mellemed modtog Cederfeld de Simonsen omgående et brev fra M. C. Holm. Heri beklagede han sig over den modsætning, der var mellem takkeskrivelsen fra byrådet ved asyllets indvielse og det brev, som kirkeinspektionen havde sendt. »Da fristes jeg til at udbryde: »Ak hvor forandret«. Dog jeg skal ikke fordybe mig i de for mig smertelige Udtryk i samme, thi jeg sætter her i dette Tilfælde den Betragtning, at de Fattige og mindre varmt klædte Beboere i Nykøbing, som om Vinteren maa sidde og fryse i Kirken, kommer til at nyde godt af min Opoffelse, over andre Hensyn. Hvis jeg ikke gjorde dette, vilde jeg ganske simpelt ikke svare Kirkeinspektionen. Jeg skal eller vil ikke forlange Former tilsidesat for min Skyld. Jeg vil ej heller foreskrive nogen øjeblikkelig Henvendelse til Kirkeministeriet om denne Sag. De kan godt beholde Deres Kirke i Fred for min Paatrængenhed, og jeg beholder mine Penge«.

Brevet sluttede med: »Da jeg som Forretningsmand holder mere paa Punktighed end paa Formerne, kan jeg ikke indlade mig paa noget som hedder snarest muligt, uden der er sat en bestemt Grænse for samme. Jeg ser mig derfor nødsaget til at meddele den ærede Kirkeinspektion, at dersom jeg ikke inden den 25. Juli d. Aar har et bestemt skriftligt Tilsagn om, at jeg straks maa lade dette Varmeapparat indlægge, saa faar Kirken ikke noget Varmeapparat indlagt af mig«.

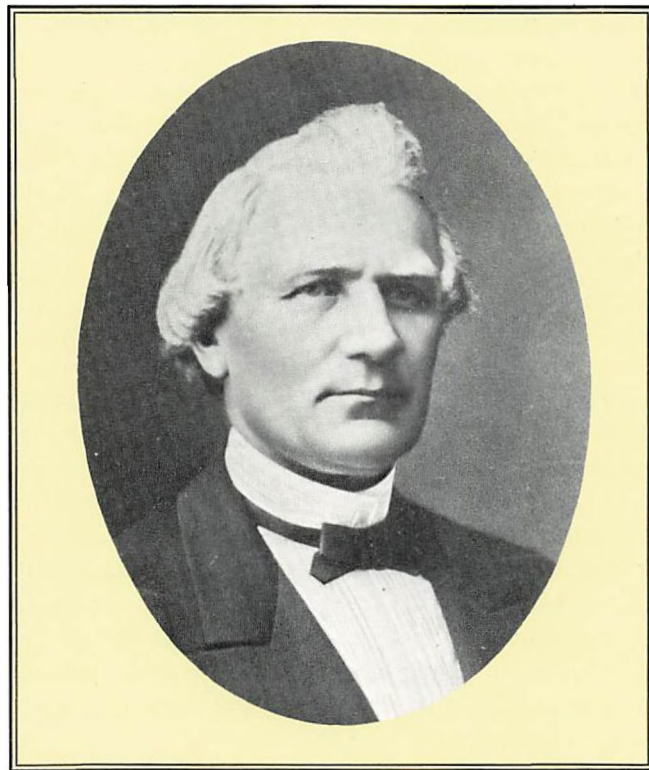
Den 27. juli modtog Hedemann et brev fra M. C. Holm, der meddelte, at tilsagnet om at give kirken et varmeapparat var trukket tilbage.

Cederfeld de Simonsen fremkom med en redegørelse i Morsø Avis 1. august. Det blev fremhævet stærkt, at

da M. C. Holm ikke på noget tidspunkt, siden han ved asylets indvielse gav tilsagn om gaven, havde ladet høre fra sig, kunne inspektionen ikke foretage sig noget. Det oplystes, at midt i juni var der uanmeldt ankommet en ingeniør fra Kockums Mekaniske Værksted i Malmø. Han havde henvendt sig til sognepræsten og bedt om tilladelse til at foretage nogle opmålinger i kirken, der skulle bruges til fremstilling af et varmeapparat, som M. C. Holm havde bestilt. Han fik tilladelsen, og samtidig redegjorde Cederfeld de Simonsen over for ingeniøren for, hvilke stadier sagen skulle gennemløbe: Først til stiftsøvrigheden, derefter til kirkeministeriet, hvor tegninger og overslag skulle godkendes. Det var kirkeinspektionens opfattelse, at M. C. Holm havde fået besked fra ingeniøren og derfor havde henvendt sig til ministeriet.

Det fremgår endvidere af redegørelsen, at sognepræsten af Hedemann havde modtaget tegning og overslag den 10. juli. Byrådet, der straks blev indkaldt, vedtog at bevilge de nødvendige penge til varmeapparatets drift. Ansøgningen blev straks sendt til stiftsøvrigheden. For at fremme sagen, rejste Cederfeld de Simonsen selv til København. Den 13. juli var han i ministeriet, men fik her at vide, at man først skulle høre fra stiftsøvrigheden, dernæst skulle bygningsinspektøren afgive en erklæring, og indenrigsministeriet skulle høres angående penge til opvarmningen.

Cederfeld de Simonsen opsøgte M. C. Holm på denes bopæl i København, men stuepigen, der lukkede indgangsdøren op, sagde, at Holm ikke var hjemme. Cederfeld de Simonsen, der mente, at han havde set M. C. Holm ligge på sofaen i stuen, blev fornærmet og

Mads Christian Holm, 1827–1892. Var født og opvokset i Nykøbing under fattige kår. »Maren Væverpigens Mads Christian« var hans navn som dreng. Efter at have lært skibsbygning i Thisted drog han til San Francisco, hvor han grundlagde et skibsværft og tjente en formue. 1855 rejste han tilbage til Danmark, hvor han i 1870 grundlagde dampskibsselskabet »Norden« og i 1883 Helsingør Skibsværft.

gik hjem på hotellet og skrev et skarpt brev til M. C. Holm, hvori han forklarede, hvad ministeriet havde sagt. Endvidere telegraferede han ministeriets svar hjem til borgmester Vestergaard og bad denne om at sende disse oplysninger til M. C. Holm.

Det var efter denne episode, at M. C. Holm sendte brevet om tidsbegrænsningen af tilbuddet om varmeapparatet.

Sagen havde vakt stor opstandelse i hele Nykøbing. Nogle var for M. C. Holm, andre holdt med sognepræsten. Da det blev kendt, at der ikke kom et varmeapparat i kirken, kom stemningen på kogepunktet med mange heftige udfald mod kirkeinspektionens medlemmer, især var det sognepræsten, der måtte holde for. To af de ivrigste M. C. Holm-tilhængere var malermester Broge og lærer og kordegn Yde. De fik indkaldt til et borgermøde på Bendix Hotel. Diskussionen på mødet var meget skarp. Bl. a. sagde distriktslæge Faartoft: »Hr. Holm har givet et Løfte og ikke indfriet det, saa der er ingen Grund til at sende ham en Takkeskrivelse. Jeg vil ikke være med til at krybe for Holm«.

Grunden til denne udtalelse var, at mødets ledelse havde udarbejdet en takkeadresse, der skulle sendes til M. C. Holm, og det var om denne, der var stor uenighed. Boghandler Niels Dyhr sagde, at der ikke fandtes hæderligere mænd end kirkeinspektionens medlemmer, men at de havde begået en ubodelig fejl. Han anbefalede adressen med ordene: Vi lefler ikke for M. C. Holm og sender ham ingen Adresse for at faa et Varmeapparat. Men som Tak for, hvad han hidindtil har udrettet. Holm har tilbragt en lang Aarrække i Ame-

rika, hvor man ikke mærker meget til Avtoriteterne. Kommer saa her hjem, hvor man maaske mærker for meget til dem«.

Efter længere tids debat blev takkeskrivelsen sat til afstemning, og et flertal af mødedeltagerne vedtog den. Dagen efter blev adressen sendt rundt i byen og opnåede 393 underskrifter.

»Undertegnede Borgere tillader sig herved at udtale for Dem, Hr. Grosserer Holm, en Beklagelse over, at der under de Forhandlinger, som er førte i Anledning af det Kirken tiltænkte Varmeapparat, har udviklet sig Omstændigheder og Beslutninger (hvor vi ifølge Sagens Natur har været ude af Stand til at øve nogen som helst Indflydelse) der har foranlediget Dem til at opgive Deres smukke Tilbud.

Vi føler, at Nykøbing Borgerne staar i en dyb Taknemlighedsgæld til Dem for Deres i en lang Aarrække udviste Offervillighed ved at uddele ikke blot store Pengegaver, men ogsaa ved i Deres udstrakte Virksomhed at anbringe og støtte fattige Dreng. Endvidere for den prægtige Asylbygning med det hyggelige Hjem for de mange fattige Børn, lige som de rigelige Understøttelser, De ved saa mange Lejligheder har skænket de i Samfundet fattigt stillede. Og endelig for Deres smukke Tilbud om, at De vilde skænke Kirken et Varmeapparat.

Et udsnit af Nykøbing, opmålt af landinspektør Lind 1870. Originalen findes i landbrugsministeriets matriceldirektorat.

M. I. A.

Plan I
Nykjøbing Kjøbstad
 Nygrunde
 Nykjøbing Sogn, Morsø- og Sønderris Amt.
 Thisted Amt.

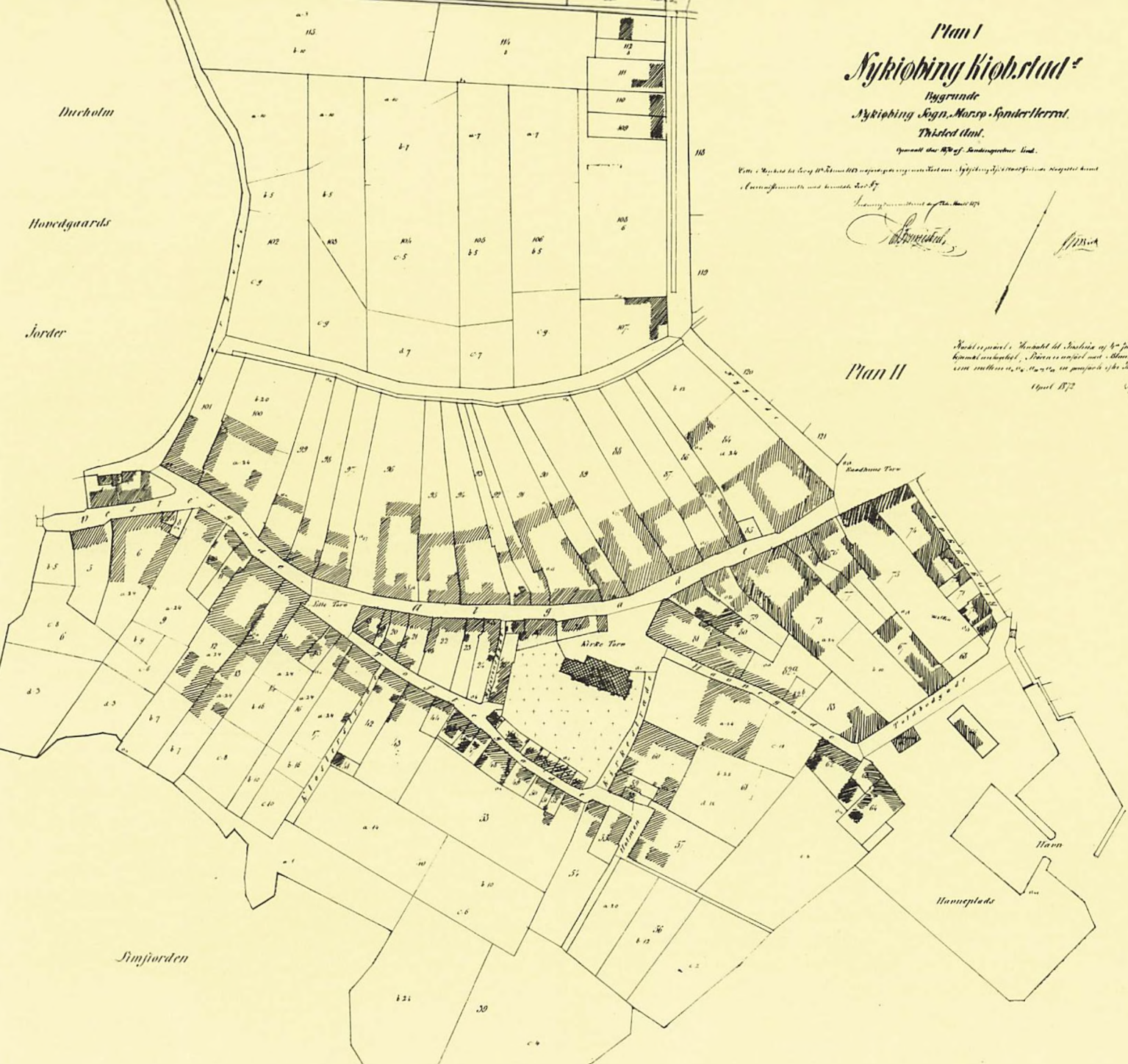
Opmaalt den 17de af Sønderris Amt.
 Ved et Skjødsel til Kongen af den 10de September 1872, og ved Skjødsel af den 10de September 1872, og ved Skjødsel af den 10de September 1872.

Handwritten signature

Plan II

Skjødsel af den 10de September 1872, og ved Skjødsel af den 10de September 1872, og ved Skjødsel af den 10de September 1872.
 April 1872

Denne storslaaede Offervillighed for Deres Fødeby er for os et Vidnesbyrd om Deres varme Hjertelag. Thi Deres Fødeby har over for disse mange Velgerninger kun den Fortjeneste at tilegne sig, at Deres Vugge har staaet her.

Idet vi lade denne vor dybtfølte Trang komme til Orde, bede vi Dem være forsikret om, at det store Flertal af Deres Fødebys Borgere aldrig vil glemme, at de staaer i en Taknemlighedsgæld til Dem, som vi er ude af stand til at afbetale, men vi vil til de seneste Tider bevare Hengivenhed og Højagtelse for Dem som en Hædersmand, hvem Nykøbing By er stolt af at nævne som sin Søn.

Sluttelig ønsker vi Guds Velsignelse over Dem, Deres Hus og Deres Gerning.

Nykøbing paa Mors, den 2. August 1882«.

Malermester Broge og boghandler Dyhr rejste til København for personligt at overrække takkeskrivelsen. De fik en hjertelig modtagelse af M. C. Holm, der dog erklærede, at hans beslutning om ikke at give et varmeapparat til kirken var urokkelig. Efter at de to herrer havde tilbragt nogen tid i selskab med værtsparret og var klar til at rejse hjem, sagde M. C. Holm ved afskeden: »Tak for besøget, De kan nu rejse hjem og fortælle Nykøbings borgere, at min hustru vil give varmeapparatet til kirken«.

Varmeapparatet blev anbragt i en udbygning tækket med galvaniserede jernplader ved korets søndre side. Det bestod af en ovn, hvorfra en samling store jernrør udgik, der igen samlede sig i et rør, som førte rø-

gen til skorstenen. Apparatet var omgivet af en muret stenkappe, hvorved den varme luft blev tvunget ind i kirken gennem en åbning under korets vindue. Efter at luften havde cirkuleret rundt i kirken, førtes den gennem en rist i gulvet mellem de øverste stolestader ind i en muret kanal under koret ind til apparatet for igen at opvarmes der. Morsø Avis skriver i sin omtale, da der 1. december kom varme i kirken: »Hele Indretningen viser sig meget praktisk, simpel og saa solid (alene af Jern er der medgaaet ca. 21.000 Pund), at der tilsyneladende ikke vil behøves nogen Reparation i den første Menneskealder«.

Der blev brugt en tønde kul, hver gang kirken blev opvarmet, og de årlige omkostninger blev på ca. 250 kr. Til at dække dette beløb havde byrådet forpligtet sig. Men indenrigsministeriet nægtede at godkende denne udgift. Der måtte ikke bruges af de offentlige midler til dette formål. Pengene skulle skaffes til veje ved privat indsamling. Der blev nedsat et udvalg med jernstøber N. A. Christensen som formand til at skaffe

Nykøbing 1768. Efter »Dansk Atlas«.

Tegneren I. G. Schmidt må enten aldrig have været i Nykøbing eller også have glemt, hvorledes byen så ud. Tegningen, der er fra 1768, viser, at kirketårnet vender mod øst og at det er meget højt. Begge dele er forkert, idet tårnet vendte mod vest. Efter branden 1748 havde Frederik d. 5. bestemt, at tårnet, »som var saa overmaade højt, at det falder Kirken alt for besværligt at vedligeholde det«, skulle gøres så meget lavere, som gavlene havde været før branden.

M. I. A.

NYEKIÖBING.
paq Mors-Öe

disse penge, og det tog kun en uge at indsamle de fornødne midler.

Håndværkerforeningen indkaldte først i december til et offentligt møde for at vedtage en hyldest- og takkeadresse til M. C. Holm og frue. På mødet blev byrådet angrebet for ikke at have sendt en sådan. Præsterne blev også bebrejdet, at de ikke under gudstjenesten havde fremhævet M. C. Holm stærkt nok. – Denne takkeskrivelse, der fik 495 underskrifter, takkede for varmeapparatet i meget svulstige vendinger.

I dag kan man godt undre sig over, at dette varmeapparat blev installeret i den gamle St. Clemens kirke. Og her skal man måske søge årsagen til, at kirkeinspektionen tilsyneladende var så tilbageholdende med hensyn til at få apparatet opstillet. Inspektionens medlemmer måtte på dette tidspunkt have været klar over, at kirken stod overfor en omfattende istandgørelse. Der gik ikke engang to år før kirken blev lukket for stedse, hvad man dog ikke vidste den gang.

»Det bekendtgøres herved, at Nykøbing Kirke fra Mandag den 28. April vil være lukket paa ubestemt Tid i Anledning af en forestaaende Besigtigelse og muligvis Hovedreparation.

Saa længe denne staar paa, vil der blive holdt Altergang og Brudevielse i Hospitalets Bedestue, ligesom de Daabshandlinger, der ikke staar i Forbindelse med Menighedsgudstjenesten, vil blive foretaget samme Sted. Stedet for den almindelige Gudstjeneste paa Søn- og Helligdage kan endnu ikke bestemmes, forinden man kan danne sig en nogenlunde grundet Formodning om, hvor lang Tid, der vil medgaa til Reparationsarbejdet.

Men Bekendtgørelse herom skal senere udgaa.

Nykøbing, den 12. April 1884.

C. Cederfeld de Simonsen«.

Dødsdommen over den gamle hvide kirke

Der kom til at gå ca. 7 år, inden man igen kunne afholde gudstjeneste i en kirke. I alle de år blev de kirkelige handlinger besørget under trange kår. Umiddelbart efter kirkens lukning blev altergang, brudevielser og barkedåb foretaget i Hospitalets bedestue, og gudstjenesten på rådhuset. Men forholdene her var ikke gode. Dels var der for lidt plads og for varmt, når solen skinnede ind af de store vinduer. Dels blev gudstjenesten forstyrret af gadens larm. Kirkeinspektionen var tvunget til at finde et andet lokale. Den eneste mulighed var Cikoriefabrikkens pakhus (Kirkegade 3). Navnet stammede fra en fabrik, der i 1848 blev oprettet af købmændene John B. Stenberg, K. S. Knudsen, C. M. Smith og E. Jerichaus.

På grund af Danmarks økonomiske krise i første del af 1800-tallet var bl. a. kaffe blevet en mangelvare. Som erstatning blev cikorien brugt. Som i mange andre købstæder blev der i Nykøbing oprettet en fabrik for at dække egnens behov for erstatning og tilskud til de sparsomme kaffebønner. Fabrikken, der beskæftigede 3-5 »Fruentimmer« fik cikorierødderne fra Sønderjylland. Efter tabet af denne landsdel i 1864 opførte forsyningerne herfra, og fabrikken blev lukket og senere solgt til købmand N. M. Bang, der brugte bygningen til korntørteri og maltgøteri i en del år.

Det var ikke et hyggeligt kirkelokale, lavloftet, mørkt og koldt. Om sommeren kunne luften i rummet blive så utålelig, at man var nødt til at afbryde gudstjenesten for at få luftet ud. Om vinteren kunne tjenesten kun finde sted ved dagslys. I det lave rum var det kun muligt at bruge stearinlys, og denne lyskilde var ikke stærk nok til, at man kunne læse i salmebøgerne.

Stearinlysene var også den eneste varmekilde, man havde i lokalet. Så menigheden mindedes med vemod M. C. Holms varmeapparat i den gamle kirke. Som alter blev der opstillet et bord med et stort forgyldt trækors. Indvielsen af dette interimistiske kirkelokale fandt sted 13. juli 1884.

Morsø Avis bragte i april 1885 en opfordring fra en kirkegænger: »Da der jo vil gaa et Par Aars tid, inden byens Kirke kan tages i Brug, og vi saaledes i lang Tid er henviste til det meget lidt stemningsfulde og temmelig tarvelige Kirkelokale, saa synes det mig hensigtsmæssigt, om man gjorde alt, hvad der stod i ens Magt for at bøde paa Gudstjenestens ydre Mangler.

En af de vigtigste er Savnet af Orglet. Menighedssangen lider meget derunder. Kirkesangeren er gammel og savner Stemmens Ungdom og Kraft for at kunde være ledende i ret Forstand.

Hvorfor da ikke ved en Indsamling skaffe et Harmonium tilstede?»

To unge damer tog opfordringen til efterretning og indsamlede i løbet af kort tid de 176 kr., der var brug for. Orglet blev taget i brug i juni samme år.

Den første opgave, kirkeinspektionens medlemmer stod overfor efter kirkens lukning, var en undersøgelse af kirkens tilstand. Arkitekt Uldall fra Randers fik denne opgave. Han brugte hele maj måned til en gennemgribende undersøgelse. Han udarbejdede tegninger over kirken og skrev en rapport over dens tilstand. Disse tegninger og rapporten, der i dag opbevares på Nationalmuseet, giver et nøjagtigt billede af, hvorledes kirken så ud og dens tilstand.

For at læseren selv kan bedømme »dødsdommen« over den gamle St. Clemens kirke gengives den ordret:

»Efter at jeg ifølge den meget ærede Inspektions Anmodning har nøje undersøgt Nykøbing Kirke særlig med Hensyn til de betydelige Brøstfældigheder, hvoraf den lider, skal jeg, da der nu har været arbejdet 3–4 uger paa at rense Hvælvingerne og Ydermurene for Hvidtekalk for derved tilfulde at kunde undersøge de talrige Revner, Forskydninger og andre Mangler, til-lade mig at indberette Følgende:

a) *Vedkommende Kirkens Udstrækning, Stil og Historie m. v.*

I den nuværende Kirkebygning, der i den katolske Tid var viet til St. Clemens, er bevaret nogle Rester af en ældre Kirke fra det 12.–13. Aarhundrede, som har været opført i romansk Stil, udvendig af hugne Granitkvadre hvilende paa et enkelt Sokkelskifte med Skraakant, indvendig af raa og kløvede Granitsten. Kirken bestaar nu af et Langhus og Chor, der saavel ud- som indvendig ere byggede i Eet. Et Sakristi og et Vaabenhus, begge mod Nord, et Sideskib mod samme Værdshjørne og et Taarn mod Vest, hvis Sider vender mod Nord og Syd. Endelig er der, som bekjendt, i 1882 føjet en lille og lav Udbygning til Chorets Sydside, hvori Varmeapparatet er anbragt. Sideskibet har mod Nord 2 høje Kamgavle, Sakristiet og Vaabenhuset hver en lignende, men betydelig mindre.

De nævnte Udbygningers Tage skjære sig alle ind mod Langhusets og Chorets nordlige Tagflader, hvor der findes Skotrender, ligesom der er lignende der, hvor Udbygningernes Tagflader indbyrdes skjære sig sammen forneden.

Langhuset har 3 Hvælvinger, Choret 1, Sideskibet 2 og Sakristiet 1. I Vaabenhuset og i Taarnet findes derimod Bjælkeloft. Taarnet viser imidlertid tydelige Spor af i sin Tid at have været hvælvet eller i Fald dog bestemt til at hvælves. Mulig er Hvælvingen her blevet sønderslaaet, da Klokkerne styrtede ned under Taarnets (og Byens) Brand i 1748.

Kirken er undergaaet en næsten fuldstændig Ombygning, som i det Væsentlige har givet den sit nuværende Præg, i Slutningen af Middelalderen, og Spidsbuestilen er derfor nu næsten overalt gennemgaaende. I den Latinske Indskrift, som findes paa en i Choret staaende Munkestol, meddeles, at dette paabegyndtes i Aaret 1500. Da man, som bekendt, i hine Tider byggede Kirkerne fra Øst imod Vest, er det meget sandsynligt, at den nysnævnte større Ombygning af saa at sige hele det ældre Langhus med Tilføjning af Sakristi, Vaabenhus og Taarn er foretaget i Tidsrummet fra 1500 til Reformationen eller dog kort Tid efter denc. Selve Bygningens Stil saavel som det regelmæssige Munkeskifte, som findes anvendt i disse Partier, synes at bestyrke denne Formening. Man har imidlertid ikke ladet det blive ved denne betydelige Ombygning, thi

Ved siden af grevinde Danners alterbillede i den gamle kirke stod to gipsfigurer, Peter og Paulus. Disse figurer blev sammen med et forgyldt trækors opstillet på et bord, der blev brugt til alter i Cikoriefabrikkens interimistiske kirkelokale.

De to figurer og trækorset er opbevaret på Morslands historiske Museum.

Foto: N. O. H. A.

senere – og som det synes omtrent i Slutningen af det 16. Aarhundrede – har man paa en temmelig uordentlig Maade gennembrudt Langhusets nordlige Ydermur med et Par store Spidsbuer og samtidig tilføjet Sideskibet, til hvis Ydermure der udvendig forneden benyttedes Granitkvadre fra den ældste Kirke indtil en Højde af ca. 6 Alen over Jordlinien, medens der til de udvendige Sider og selve Gavlene brugtes store Mursten, men *uden* Anvendelse af Munkeskifte.

Da det vides, at Byen afbrændte paa 14 Huse nær i 1560, er det meget muligt, at Kirken ej heller er bleven skaanet ved denne Brand, og at Udvidelsen ved Sideskibet kan sættes i Forbindelse med samme. Karakteren af de Elipsebuer, der afslutter de mange smaa Blændinger i Sideskibets 2 Kamgavle, viser ogsaa hen til Renaissancetiden og neppe yngre end omtrent Aar 1600. (Sammenlign med, hvad senere meddeles om et Stolestade i Sideskibet).

Chorgavlen har, da den opførtes Aar 1500, haft paa Midten et spidsbuet Vindue – af hvilken der nu efter Murens Inderflades Rensning er tydelige Spor – men dette ses at være forandret senere tvende Gange, og nu er det tilmuret. Vinduesbuernes nuværende Form ligesom ogsaa Afslutningen af Chorgavlen lade formode, at der her er foretaget en delvis Ombygning eller Udbedring som Følge af den Ildsvaade, som overgik Kirken 1715 (eller mulig den senere i 1748).

Taarnet er ogsaa undergaaet flere Forandringer, og de Tinder, hvormed dets Gavle nu afsluttes, skrive sig saaledes fra dets Istandsættelse i 1750 efter den to Aar tidligere tilføjede Brandskade. Ogsaa i 1772 er Taarnet underkastet en Hovedreparation, som navnlig har

bestaaet i en Udhugning og Skalmuring af dets Syd- og Vestside ind til Kvadrene, ved hvilken Lejlighed smaa Mursten og talrige Ankere ere anbragte.

Ved Hvælvingerne bemærkes, at de tvende vestligste i Langhuset have en Form, der afviger betydeligt fra den Form, som Langhusets østligste og Chorhvælvingerne har, idet nemlig de førstnævnte have et stort Antal Ribber og større Højde, medens de andre ligesom Kirkens øvrige Hvælvinger hver kun har 4 Ribber. Alle Hvælvingernes Ribber have i Tværnsnit den simple, Firkantets Form, som var den almindelige i den senere Middelalder og tidligere Renaissancetid. Den lavt spændte Hvælving i Sakristiet har 4 Ribber, hvorimod der i hver af Sideskibets Hvælvinger findes 8 saadanne. For omtrent 30–40 Aar siden er der gennem hver af Langhusets vestligste Hvælvinger og de tilstødende Mure indlagt store Jernankere, ligesom det samme er Tilfældet med de tvende Hvælvinger i Sideskibet.

Af den oprindelige Granitkirke synes nu kun at staa tilbage Partier af Langhusets vestlige Gavl og nordlige Ydermur, hvilken sidste nu danner Skillemuren mellem Langhuset paa den ene Side og Sideskibet samt Vaabehuset paa den anden, det sidste længst mod Vest. De nedre Dele af den nævnte Mur er ligesom den oprindelige vestlige Gavl mur opførte af store, raa og kløvede Granitsten. Paa Ydersiden af Skillemuren mellem Langhuset og Sideskibet ses derimod endnu den gamle Sokkel, der viser umiskendelige Spor af at være afbrudt, dengang man gennembrød Langhusets nordlige Mur og anbragte de førnævnte Spidsbuer, som nu føre ind til det yngre Sideskib. Dettens nordlige Yder-

mur, der kun hviler paa et Fundament af raa Granit, som tildels ligger over Jordlinien, er i en Højde af ca. 6 Alen over denne beklædt med glathugne Granitkvadre, der formodentlig er tagne fra Langhusets oprindelige, nordlige Ydermur. Paa samme Maade er den gamle Kirkes Kvadre benyttede indtil en Højde af ca. 3 til 6 Alen over Jordlinien udvendig paa Langhusets og Chorets sydlige Ydermure samt i forskellig Højde paa Chorgavlen og de nedre Partier af Taarnets Syd- og Vestside.

Langhusets og Chorets Sydside samt Taarnets Vestside har Sokkel med Skraakant, der dog paa førstnævnte Side tildels skjules under Jorden. Paa Langhusets og Chorets Sydside er opført en Del Stræbepiller (ialt 5), der ej er samtidig med selve Muren. Intet Parti af Langhusets sydlige Mure kan *paa sin nuværende Plads* have tilhørt den gamle Granitkirke, fordi Murens Inderside i alt væsentligt bestaar af store gule og røde Mursten i regelmæssigt Munkeskifte. Sandsynligvis er Kirkens Bredde forstørret mod Syd, dengang Ombygningen foregik i Middelalderens Slutning. – Munkesten er ogsaa benyttede til Opførelsen af de øvrige Mure ligesom til alle Hvælvingerne, dog findes der endnu en Mængde, tildels spredte, glathugne Granitkvadre paa Chorets Inderside, ligesom det samme i langt mindre Grad finder sted paa Langhusets Sydside. Blandt disse Rester af den gamle Bygning ses i Choret tvende rundbuede Vinduesoverliggerer, der er anbragt med Hulheden opad, og flere Smigsten (Sidestenene fra de oprindelige Vinduer i en Granitkirke). Den nuværende nordlige Indgang fra Vaabenhuset til Langhuset synes at indtage det gamle Portals Plads,

J. F. C. Uldall, 1839–1921.

Arkitekt Uldall, Randers, der af stiftamtmand Wahl blev betegnet som »en anden eller tredie rangs arkitekt«, var en højt anset arkitekt og har tegnet flere vestjyske kirker samt stået for restaureringen af andre. De af ministeriet forkastede tegninger eksisterer ikke mere, men derimod Uldalls første forslag, som kan ses på siderne 55 og 57.

men af selve dette har jeg hidtil ikke kundet finde noget Spor, og den nuværende Døraabning indfattes af Munkesten og afsluttes foroven af en flad Bue, under hvilken atter er en Spidsbue. Paa begge Sider af de senere indmurede Dørlysninger ses paa den mod Langhuset vendte Side det ældste Murværk af raa og kløvet Granit. Lige overfor den nordlige Indgang findes paa Langhusets Sydside saavel ud- som indvendig tydelige Spor af en tilmuret Indgang, dog er de Sidekarmsten m. v., der oprindelig kunde have hørt til dette Portal og givet det sin Karakter, aldeles fjernede. Da denne Indgang er lukket med ubrugelige, smaa Mursten, er det neppe meget lang Tid siden, at den endnu har været benyttet.

I Langhusets og Chorets Sydside er indsat ialt 3 Trævinduer af fladbuget Form, som ikke udfylde Rummet under de med False omgivne, ældre, spidsbuede Vinduer, hvorfor en Blændingsmur er indskudt over Trækarmene. Kun under Langhusets vestligste Hvælving findes 2 rundbuede, yngre Trævinduer, hvilke udadtil ogsaa angives af False. De 2 Vinduer, som findes i det nordlige Sideskib, er ogsaa af Træ, rundbuede og temmelig smaa, de omgives (tildels indenfor Granitkvadrene) af Murstensfalse, hvis Buer udvendig har en svag Tilspidsning, medens Formen indvendig er en renere Spidsbue.

Vaabehuset og Sakristiet har hver en Indgang fra Nord, hvis nærmeste Omgivelser forandredes, da der for faa Aar siden indsattes et par nye Døre. Disse Udbygningers Kamgavle prydes af spidsbuede Blændinger. Fra Sakristiet, der mod Øst har et rundbuget Trævindue, fører en fladbuget Dør til Choret, hvilken Dør,

ligesom overhovedet hele Udbygningen, er samtidig med dette. Fra Vaabehuset findes en rundbuget Dør til Sideskibet.

Taarnets Fundament bestaar af meget store, raa Granitsten, der tildels ligger ovenpaa Jorden. Dets Lys-huller har rundbuget Form. En Spidsbue fører fra Langhuset til Taarnet, men Orgelpulpitoret i Renaissancestil med Orglet og Opgangen til samme lukker tildels Buen. Taarntrappen ligger ved Taarnets Nordside i et lille Trappehus, hvortil Adgangen findes indvendig fra. For omtrent 3 Aar siden er der aabnet en lille Dør paa Taarnets Sydside, hvor der ikke tidligere har været Dør.

Angaaende Kirkens Tagværker tillader jeg mig at hen-vise til, hvad der herom er meddelt i det næste Af-snit af denne Indberetning.

Tagene er dækkede med Tegl, kun Taarnet og et lille Parti vestligst paa Langhuset med Bly. Paa Udbygningen til Varmeapparatet er anbragt galvaniserede Jernplader.

Blandt Inventaret er jeg saa fri særlig at henlede Opmærksomheden paa den førnævnte gamle Munke-stol i Gothisk Stil, som henstaar i Choret (for Tiden dog bortflyttet), hvilken skøndt den har lidt betydeligt i Tidens Løb, dog altid er et interessant Minde fra Mid-delalderen, der saa meget desto mere fortjener at be-vares og instandsættes, som det jo meddeler i sin Ind-

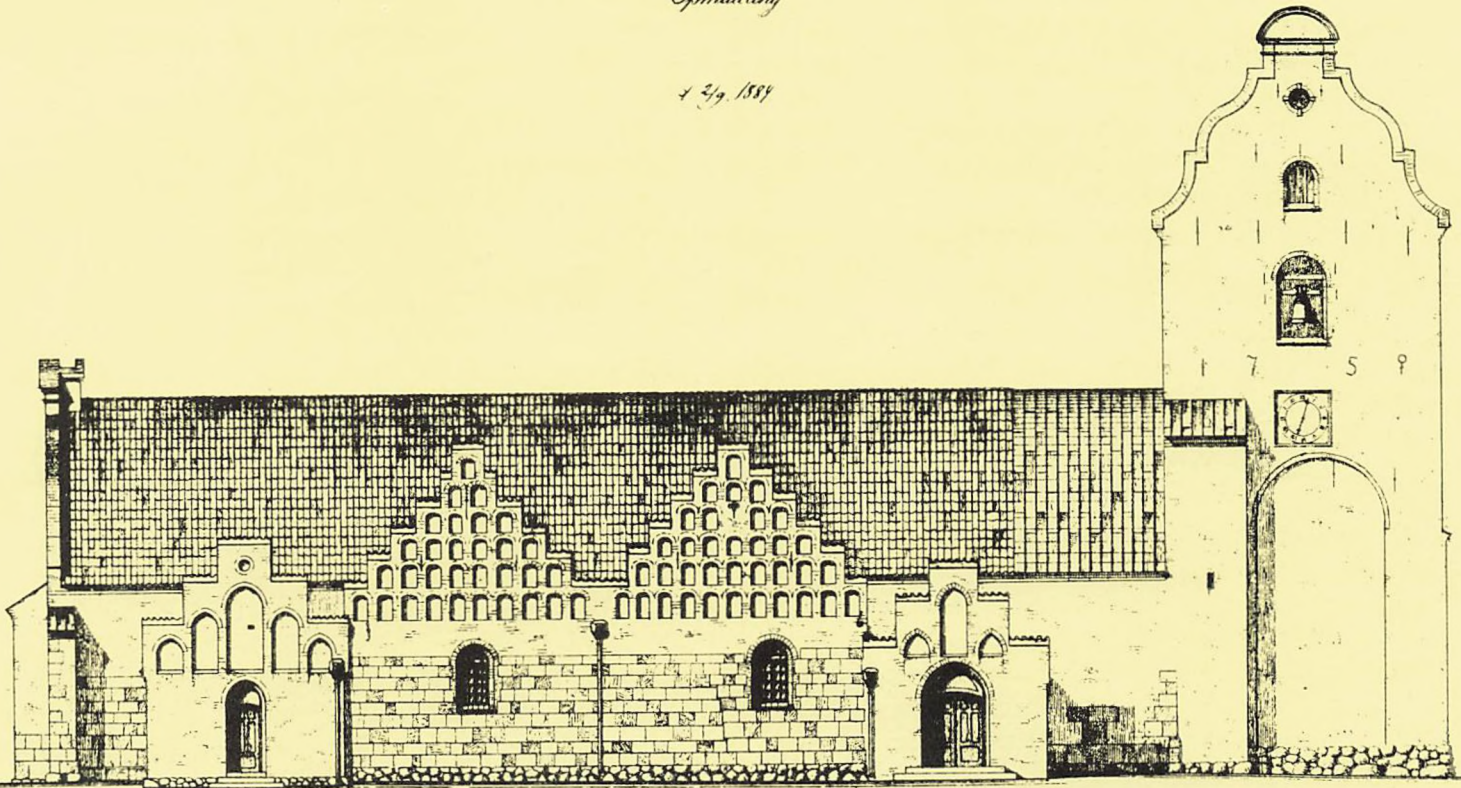
Den gamle Sct. Clemens kirkes facade set fra nord. Kirken lå øst-vest og var 41 meter lang og 15 meter bred, tårnet var 23 m højt.

M. I. A.

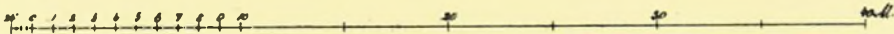
Nykjöbing Kirke paa Mors

Opmaalng

4 2/3 1889

Façade mod Nord

skrift Træk af Kirkebygningens Historie. Endvidere skal jeg nævne de sjældne Egetræs Forstykker af Stolestaderne i Sideskibet, som er forsynede med en stor Mængde Bomærker, der have tilhørt Borgerne her i Byen i Slutningen af det 16. Aarhundrede. Et enkelt af disse Forstykker angiver dem nemlig som hidrørende fra Aaret 1572 (maaske det Tidspunkt, da denne Tilbygning er opført).

Kirkens Facader er kalkede, dog ses Størstedelen af de benyttede Granitkvadre endnu med deres naturlige Farve.

Ved Afdækningen af Ydermurenes Inderside samt Buernes og Hvælvingernes Underflader har det været mig magtpaaliggende at undersøge, om der skulde findes Kalkmalerier. Det er imidlertid forholdsvis kun meget lidt, der er fremkommet, og det indskrænker sig til følgende:

1) Paa 4–5 forskellige Steder i Kirken, nemlig umiddelbart over Indgangen fra Vaabehuset til Langhuset, paa den mod sidstnævnte vendende Flade, paa 2 forskellige Steder paa Langhusets sydlige Mur og paa 1 Sted paa Chorgavlen fandtes smaa Indvielseskers malede med rødgul Farve. Et lignende synes at have staaet over Indgangen fra Choret, men her var Sporene kun meget svage.

2) Chorghvælvingen er i Krogene mellem Ribberne og Kapperne forsynet med røde Linier, fra hvilken udgaar et sig gentagende simpelt Ornament som en Stilk med en sig dertil sluttende lille Blomst, som dannes af 5 Punkter, alt i ovennævnte Farve. I denne Hvælvinges Ribbers Sømmenskræingspunkt er ligeledes med rød Farve malet en Art lille Roset dannet med geometriske

Linier. Disse Konturlinier er indridsede i Kalkpuksen, forinden Farven er paalagt. Paa den østlige Kappe af samme Hvælving og lige over Alteret fandtes Spor af en Bladdekoration, men der kan neppe faaes noget Hele her ud af. Den sydvestlige af Ribberne i den nævnte Hvælving er i en Højde af omtrent 4 Alen over Gulvet forsynet med et i fine, røde Linier udført, paamalet meget lille Bomærke, som mulig angiver Begyndelsesbogstaverne til Malerens Navn.

De ovennævnte Dekorationer, særlig paa Chorghvælvingen samt Indvielseskersene, maa antages for samtidige med selve Murværket, altsaa fra Tiden mellem 1500 og 1536. Indvielseskersene er malet saa at sige paa selve Murstenene eller i alt Fald kun paa et tyndt Lag Hvidtekalk.

3) Paa Flere Steder af Langhusets og Sideskibets Mure og Hvælvinger fandtes nogle Spor af en Dekoration, en Art Draperier, der synes at have været anbragte i Rokotiden som Baggrund for Epitafier eller lignende. Disse sidste Spor af Dekoration forekommer mig ikke at have noget som helst Værdi.

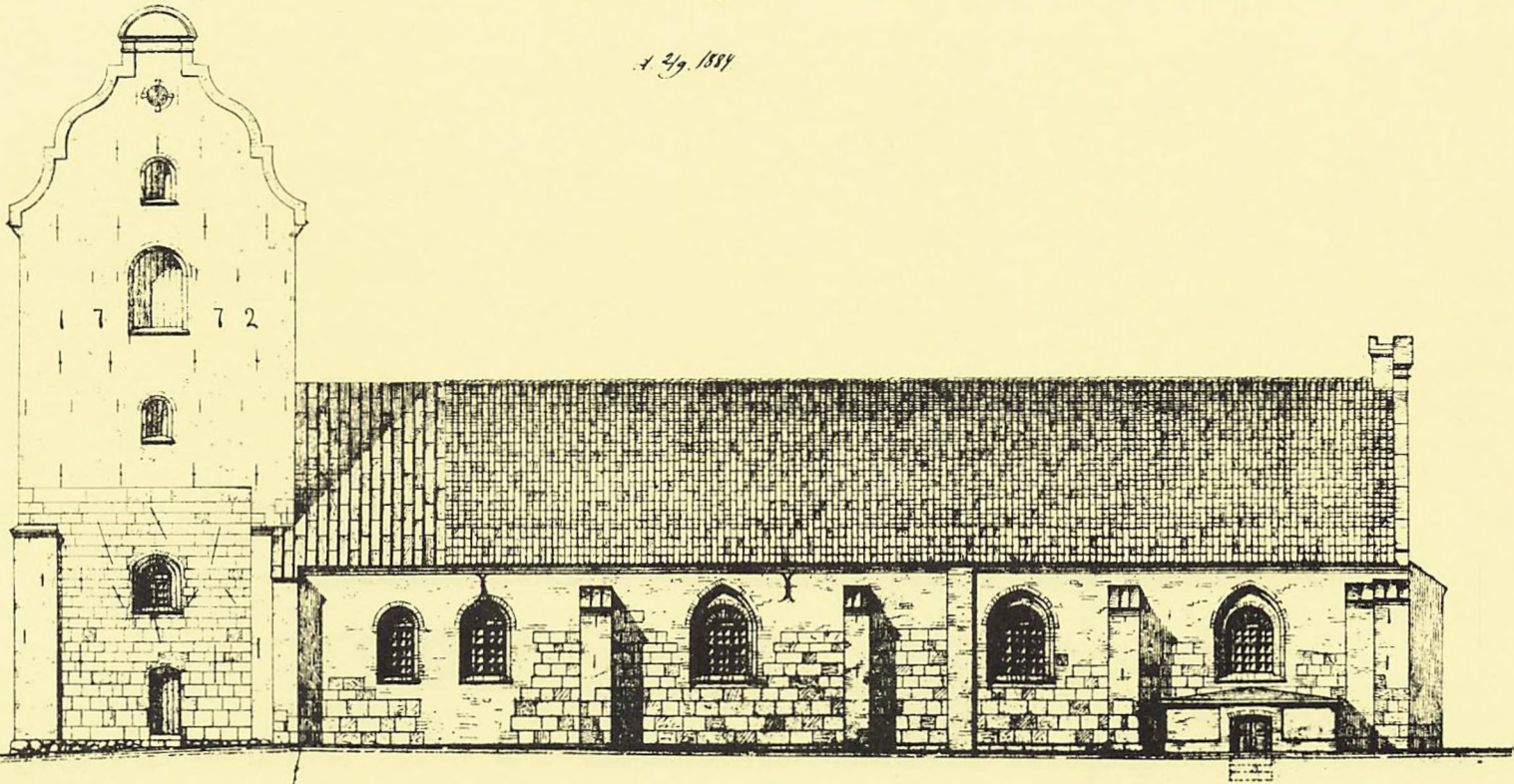
Lige udenfor Chorgavlen findes opstillet en del gamle Ligsten, der ikke kunde undersøges, som de nu er anbragte. Jeg tillader mig at henstille, at jeg ved Lejlighed under det forestaaende Arbejde maatte gives Raadighed over den fornødne Arbejdskraft for at det kan blive muligt at flytte Stenene, undersøge dem og tage en Fortegnelse over dem.

b) Om Udjaldet af de foretagne Undersøgelser af Kirkens nuværende Tilstand.

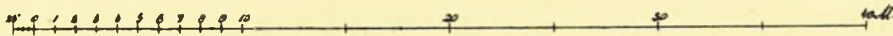
Nykjöbing Kirke, paa Mors

Opmaaling

A. 27. 1884

Fasade mod Syd

Samtlige Hvælvinger i Kirken (Sakristiets ene undtaget) er nu i alt væsentligt rensede for Hvidtekalken, og Arbejdet har vist, at de saa at sige alle lide i *meget høj Grad* af Brøstfældigheder, der ville have medført stor Fare for Nedstyrning, hvis ikke den fornødne Afstivning øjeblikkelig var blevet foretaget paa alle de værste Steder. Den Hvælving, som jeg ansaa for den farligste, nemlig den 2den i Langhuset regnet fra Vest, afstivedes under min Ledelse, medens jeg forrige Gang opholdt mig her i Byen, og jeg har nu i disse Dage eftersat de øvrige Afstivninger og fundet dem omhyggeligt og godt udført i Henhold til de Anvisninger, jeg havde meddelt.

Et solidt og hensigtsmæssigt Stillads blev opført under den nysnævnte Hvælving den første Dag, der arbejdedes i Kirken, og dette Stillads er sammenskruet med Bolte og konstrueret saaledes, at det i fornødent Fald kan flyttes til de andre Hvælvinger i Langhuset. Under Chorets Hvælving byggedes idag et lettere Stillads for derfra at kunde undersøge de herværende, ovenfor beskrevne, malede Dekorationer tilstrækkeligt.

Hvælvingernes forfaldne Tilstand skriver sig vistnok tildels allerede fra et Tidspunkt, der ligger Aarhundreder tilbage. De have alt tidligt udøvet et større Tryk paa Ydermurene, end disse have kundet modstaae, og Følgen heraf er bleven, at Langhusets sydlige Ydermur er spændt meget betydeligt ud af Lod, nemlig fra $9\frac{1}{2}$ Tomme (paa Midten) til $14\frac{1}{4}$ tomme (tæt ved den vestlige Gavl) paa en Højde af $8\frac{1}{2}$ Alen fra Jordlinien til Gesimsens Underkant.

Dog endnu værre forholder det sig med den østlige af Sideskibets 2 Gavle, idet denne, der tilmed er meget

slet muret, uden regelmæssig Skiftegang og tildels af Murbrokker i stedet for hele Mursten (hvad der særlig ses paa Bagsiden ovenover Hvælvingen), hænger ikke mindre en $18\frac{1}{2}$ Tomme ud ad Lod paa en Højde af omtrent $16\frac{1}{2}$ Alen.

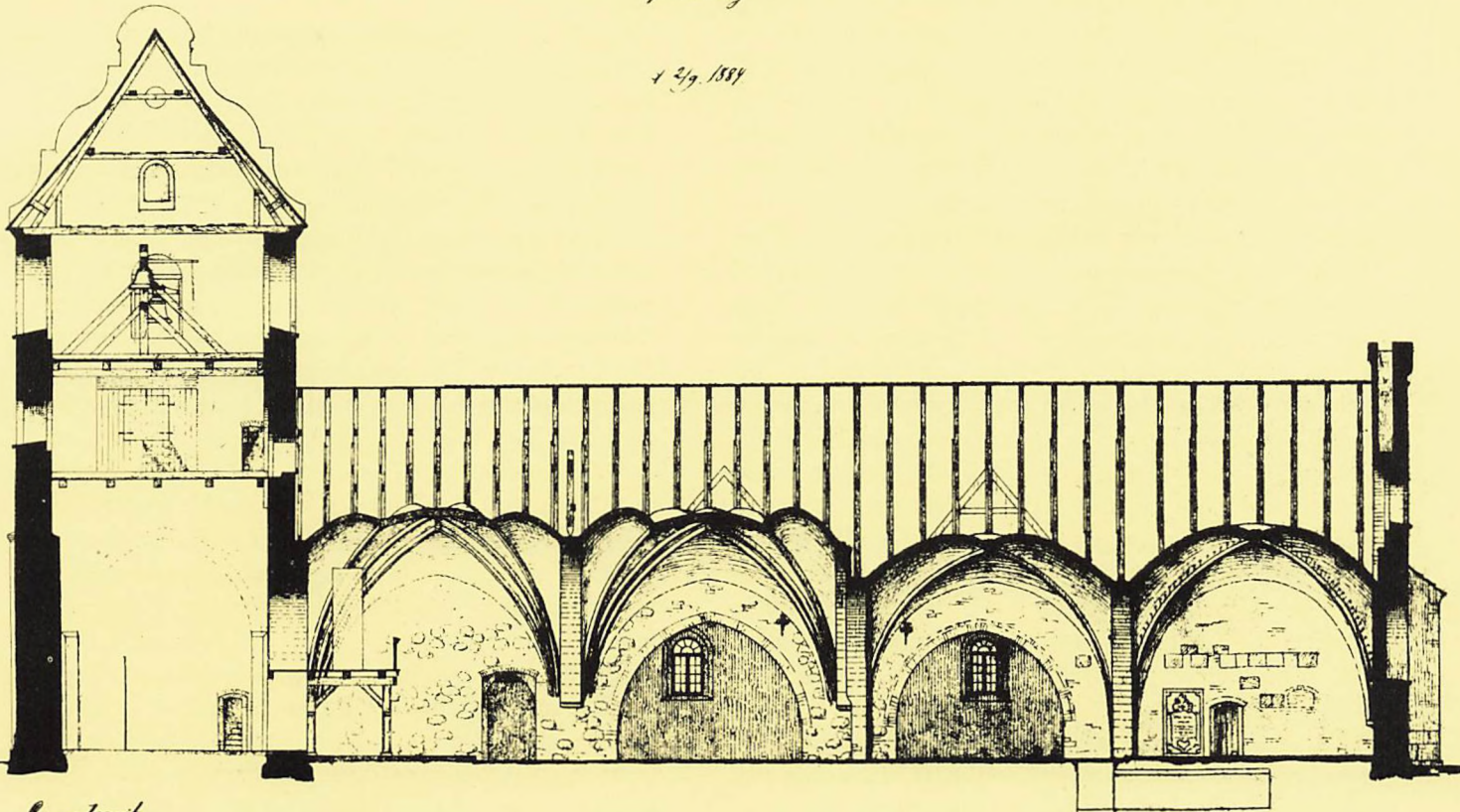
Ved Ydermurenes Forskydninger, *der tildels ogsaa er en Følge af Tagværkets Udskridelse*, er der opstaaet meget betydelige Aabninger imellem Murene og Hvælvingsskapperne eller ogsaa store Revner i selve disse. Gjordbuerne er brudte paa forskellige Steder, og en enkelt af disse, nemlig mellem den 1ste og 2den Hvælving i Langhuset, regnet fra Vest, har alt for en Del Aar siden – uvist naar – været saa forfalden, at man har ophængt denne Bue ved Hjælp af Jernstænger og en Skinne i et Hængeværk i Tagværket. Paa mange Steder, særlig i Langhusets 2 vestligste og i Sideskibets Hvælvinger, er Ribberne knuste og sunkne saa meget ud af deres oprindelige Stilling, at hele Partier deraf hænger fuldkomment løse, af hvilken Grund det samme ogsaa er Tilfældet med enkelte Sten i de nærmest hertil stødende Partier af Kapperne.

Hvad der i høj Grad har bidraget til Hvælvingernes nuværende Tilstand er den Omstændighed, at deres Ribber er konstruerede paa en meget uheldig Maade. I stedet for at nemlig alle Stenene i Ribberne burde have 1 Stens længde, hvortil da Kappen maatte slutte sig, er det i nogle Hvælvinger kun hver 4de og i andre endog kun hver 6te, der er en Binder, og de mellemværende Skifter er kun halve Sten, der blot er op-

Nykjöbing Kirke paa Mors

Opmaaling

1 2/3 1889

Langdsnit

hængt i Kalken. Som Følge heraf danner Ribberne i Stedet for en sammenhængende Masse, der kunde yde tilstrækkelig Støtte for Kapperne, nu kun en Række Led, der paa Grund af de talrige Forskydninger er saa løst forbundne, at man tilvisse maa kalde det et Vidunder, at intet Parti af Hvælvingerne, særlig af de Dele af Ribberne, der op mod Midtpunktet er meget fladt liggende, under disse Forhold nogensinde vides at være nedstyrtet og forvoldt Ulykke.

Det forekommer mig imidlertid, at denne slette Konstruktion af Ribberne er af den Art, at den ikke vil kunde afhjælpes, da de overordentlig skrøbelige Kapper aldrig vil kunde taale en Udhugning og Ommuring af saa at sige hele Ribben, og skøndt jeg ikke drister mig til at sige, at det er en ligefrem Umulighed overhovedet at *reparere* de værste af Hvælvingerne, er det dog min Mening, at det for Størstepartens vedkommende vilde være et Arbejde, der var forbundet med ualmindelig megen Fare for Haandværkerne, endvidere vilde en slig Udbedring efter Tilførelsen vist have et temmelig tvivlsomt Værd, og endelig maatte den antages at medføre aldeles uforholdsmæssige Bekostninger.

I de store Skotrender mellem Udbygningerne mod Nord er der flere betydelige Utætheder, der særlig paa et Sted, nemlig mellem de sig sammenskærende Tagflader af de 2 Partier af Sideskibet, lade Regnvand trænge gennem den Gjordbue, som adskiller de 2 herværende Hvælvinger, saa Pudsen paa dette Parti var vaad og opløst. De andre tilsvarende Render har til dels ladet vandet sive ned i Ydermuren, saa de Mur-

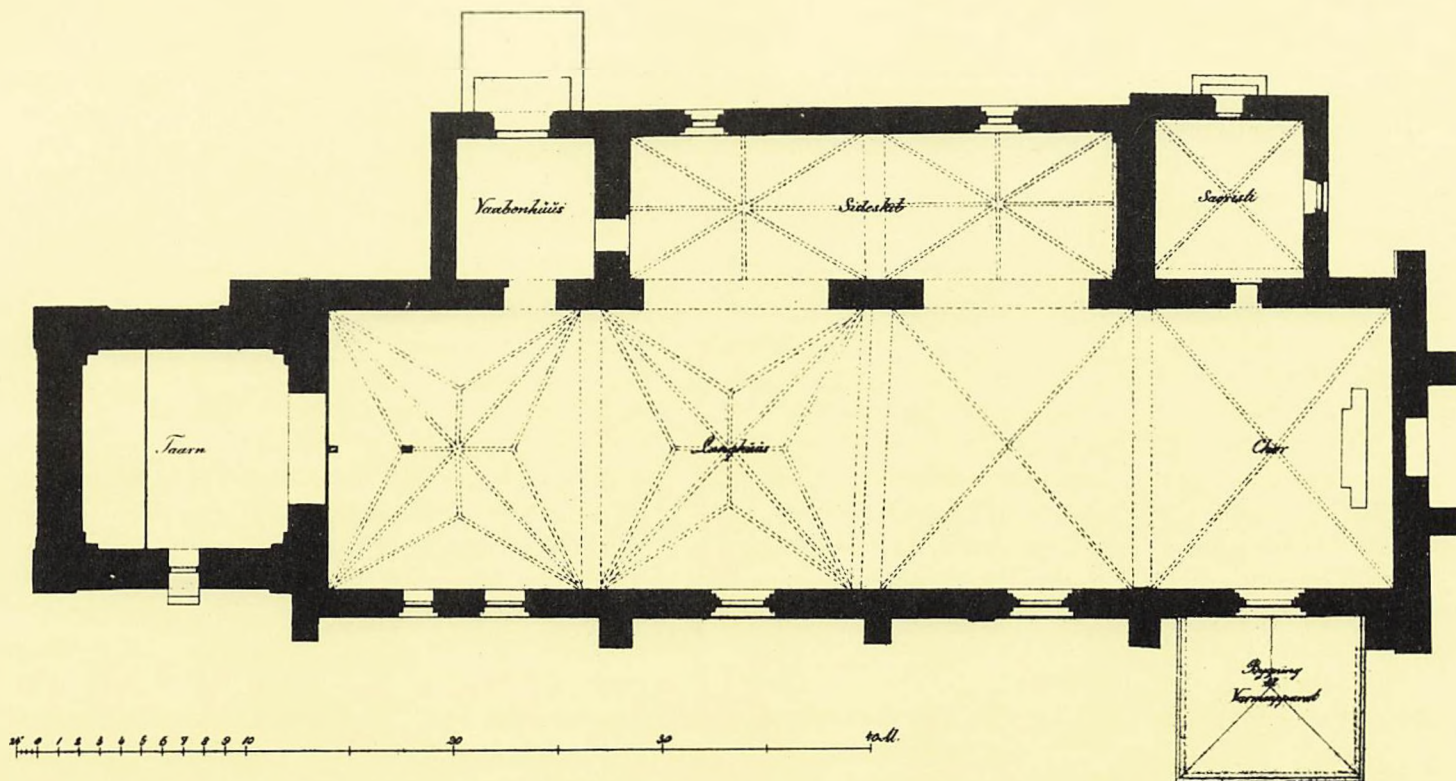
stenspartier af denne, der omgiver Nedløbsrørene, har taget Skade og er forvitrede, hvad særlig viser sig paa Sakristiet.

Hvad Kirkens Tagværker angaar, da bestaar disse paa Langhuset og Choret i alt Væsentligt af Egetømmer, kun er der hist og her i nyere Tider indsat et Stykke Fyrretømmer. Tømmerværket er imidlertid her saa gammelt og gentagne Gange ombundet samt har mistet den stive Forbindelse i alle Sammenføjningerne, at det ej længer kan kaldes fyldestgørende. Desuden er Spærene ved Tagværkets Udskriden forneden, hvilket væsentlig er en Følge af den stedfundne Bevægelse i Ydermurene, blevne spændte aldeles hule. Flere Steder paa Langhusets Tag maalte jeg Spærenes Afvigelse fra den oprindelige Flugt, idet en Snor spændtes fra Toppunkt til Toppunkt, og den udviste da fra ca. $6\frac{1}{2}$ til ca. $7\frac{3}{8}$ Tomme. Ved Paaføring med Fyretræ har man i sin Tid søgt nogenlunde at udjævne Hulheden.

Skraabaandene i dette Tagværk er altfor spinkelt, saa Taget af denne og de ovennævnte Grunde ikke kan antages blot nogenlunde godt at kunde holde sig i en Storm.

Hvor Remmene understøttes paa Langhusets Tag, er de aldeles raadne og som Pulver, skøndt de er af Egetræ. Forskallingen under Blytaget paa Langhusets vestligste Parti er ogsaa raadden paa flere Steder.

Det maa være mig tilladt at henlede Opmærksomheden paa den højst vanskelige Adgang, der er til at undersøge Kirkens Tagværker, særlig Langhusets og Chorets, idet man her næsten intetsteds kan staa oprejst, men maa kravle omkring mellem en stor Mængde Tømmer, der ej gør tilstrækkelig Nytte.

Grundplan af den gamle kirke.

M. I. A.

Paa Udbygningerne mod Nord er Tagværkerne af Fyr og lider ogsaa af væsentlige Mangler, af hvilken de vigtigste er følgende:

1. Paa Vaabehuset er nogle af Bjælke- og Spær-enderne raadne ligesom alle Lægterne.
2. I det vestlige Parti af Sideskibet er nogle Stikbjælker og Spærrender tildels raadne.
3. I det østlige Parti af samme Tilbygning er Stikbjælkerne og Spærrenderne helt raadne paa Vestsiden.
4. Paa Sakristiet findes paa den vestlige Side ingen Stikbjælker, men Spærrene staar her kun paa en Rem, der er helt raadden.

5. Det er vistnok udenfor al Tvivl, at det vil blive nødvendigt at forny alle Skotrender indbefattet den Bræddebeklædning, hvorpaa de hviler paa Kirkens Nordside, endvidere alle Rømmene i hele Kirken (undtagen maaske i Taarnets Tagbjælkelag) og langt den overvejende Del af Lægterne paa de fleste Tage. Kun paa Sideskibet er der anbragt nye Lægter for ca. 10 Aar siden, hvilke endnu synes at være gode.

Taarnet er den eneste Del af Kirken, der blot er nogenlunde solid. Her maa dog bemærkes, at Vandet nogle Steder – særlig paa Sydsiden – er trængt ned gennem Lydhullernes Saalbænke og har beskadiget disse tilligemed det nærmeste derunder værende Murværk. Hvad dets Facader angaar, synes den nordlige – saavidt man

kan skønne for Kalkningen – at have for Størstedelen beholdt sine oprindelige Munkesten, men det maa vistnok forventes, at et nøjere Eftersyn, der kun kan foretages fra faste Stilladser, vilde udvise, at mange af de smaa Mursten, der er indmuret ved den nævnte Hovedreparation i 1772, nu er forvittrede, saa at et ikke ringe Arbejde maaske atter vilde udfordres her.

Taarnets forskellige Bjælkelag og Tagværket er af Fyr, der endnu synes at være af ret god Beskaffenhed, dog saas et af Bjælkehovederne mod Syd i Bjælkelaget, der bærer Klokkestolen, at være raaddent, ligesom Gulvet paa samme Bjælkelag tildels er beskadiget.

Det bemærkes, at Stolestaderne, som de nu er, afgiver et meget umageligt Sæde, hvilket dog formodentlig kunne forbedres betydeligt ved deres Ombygning, hvorved noget af det ældste Materiale vel kunne benyttes, hvis man maatte foretrække en saadan Ordning for helt nye Stolestader.

Kirkens Flisegulv antages i ethvert Tilfælde at maatte omhugges.

Det forekommer mig, at det, efter hvad jeg ovenfor har tilladt mig at meddele, ikke vilde være tilraadeligt at lade Kirkens meget forskudte og tildels paa usolid Maade opførte Ydermure blive staaende, *saafremt* det skulde vise sig nødvendigt at forny Hvælvingerne og Tagværkerne, eller dog langt den overvejende Del af disse, og jeg skal derfor være saa fri at foreslaa den meget ærede Inspektion at tage under Overvejelse, hvorvidt det muligt maatte være det heldigste helt at nedbryde den gamle Kirke – dog vel med Undtagelse af Taarnet (hvilket i saa Fald maatte gives en Hovedreparation, navnlig udvendigt) – og derpaa opføre en

ny Kirke med Benyttelse af saa meget af det gamle Materiale, som ville egne sig dertil (navnlig Granitkvadrene, der omhugges til at danne en høj Sokkel, og Munkestenene).

Med Højagtelse. Deres ærbødige *F. Uldall*.

Uldalls rapport om kirkens »brøstfældigheder« skabte en del uro i kirkeinspektionen. Der var ingen, der havde regnet med, at kirkens tilstand var så ringe. Inspektionen blev også forskrækket over regningen, der kom efter undersøgelsen. Den lød på ca. 2000 kr. til arkitekt og håndværkere. Et efter den tids forhold stort beløb.

Rapporten blev sendt til kirkeministeriet, der sendte bygningsinspektør Walther til Nykøbing for ved en undersøgelse at bekræfte eller afkræfte Uldalls beretning. Det blev en fuldstændig bekræftelse. Walther skrev bl. a.: »En gennemgribende Istandsættelse vil medføre betydelige Udgifter, og selv om Istandsættelsen udføres så omhyggeligt som muligt, vil dog flere Brøstfældigheder blive tilbage i Murværket og med Tiden fremkomme paany.

Det antages derfor, at en hel Ombygning af Kirken – maaske med undtagelse af Taarnet – maatte foretrækkes for en meget kostbar Istandsættelse. Saa meget mere som Kirkebygningen hverken har historisk eller kunstnerisk Interesse og er bygget af flere tildels paa uheldig Maade sammenbyggede Partier«.

Walther fremsatte 3 forskellige løsninger og havde beregnet de omtrentlige udgifter ved istandsættelse eller delvis ombygning af den gamle kirke eller bygning af en ny kirke.

Forslag 1

Istandsættelse af Choret med Sakristi –	
Hoved- og Sideskib – Vaabenhus	32.900 kr.
Nyt Tagværk med skifertag	
over disse partier	13.900 kr.
Bibeholdelse af Taarnet som det er,	
alene med ny Klokkestol	200 kr.
	<hr/>
	47.000 kr.

Forslag 2

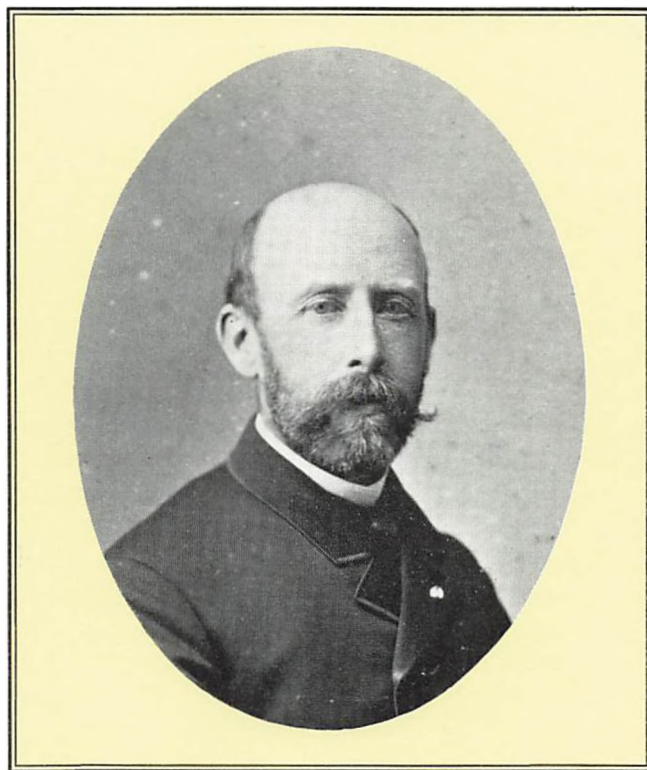
Fuldstændig Ombygning af alle Partier	
med Undtagelse af Taarnet	88.000 kr.
Taarnet skalmures og istandsættes	8.500 kr.
	<hr/>
	96.500 kr.

Forslag 3

En fuldstændig ny Kirke omtrent på	
Størrelse som den nuværende:	
Skib og Chor som efter Forslag 2	88.000 kr.
Et nyt Taarn	24.000 kr.
	<hr/>
	112.000 kr.

I alle forslagene var indregnet arkitekthonorar. I forslag 2 og 3 var det beregnet, at nedbrydningsarbejdet kunne dækkes af de nedbrudte materialers værdi, samt at der desuden af disse materialer ville kunne benyttes en del ved opførelsen af en ny kirke.

Disse tre forslag kom til at danne grundlaget for de næste års heftige, til tider bitre, debat om kirkespørgsmålet i kirkeinspektionen, byrådet og imellem byens borgere. Nogle ville have den gamle kirke istandgjort, andre ville have en ny kirke, der skulle ligge på den gamle kirkes plads. Atter andre ville også have en ny kirke, men den skulle flyttes længere ind på den gamle

F. C. B. S. Vestergaard, 1837–1917.

Vestergaard var by- og herredfoged i Nykøbing fra 1877 til 1886. Han var den af de kgl. borgmestre, som var mest afholdt af befolkningen. Ved sin bortrejse fra byen, da han i 1886 blev borgmester i Aarhus, fik han som erindring et stort billede med motiver fra byen og øen tegnet af Milton Jensen. Billedet findes på Morslands historiske Museum.

M.I.A.

kirkegård for at give plads for et større torv. Det var ikke det eneste, der skilte tilhængerne af en ny kirke. Man var også uenig om retningen, nogle ville have kirken til at ligge øst-vest, andre nord-syd.

Det var ikke en let opgave, kirkeinspektionen gik ind til. Dens medlemmer var i 1884: sognepræst Cederfeld de Simonsen, by- og herredsfoged Vestergaard og urmager Østergaard. Foruden de lokale problemer var der den besværlige tjenestevej at tage hensyn til. Alle både store og små beslutninger, inspektionen tog, skulle godkendes af provsten, dernæst af stiftsøvrigheden i Ålborg, som videresendte sagen til kirkeministeriet, der havde den afgørende myndighed. Når ministeriet havde taget sin beslutning, blev den sendt til stiftsøvrigheden, der videresendte den til provsten, der så meddelte kirkeinspektionen resultatet. Desuden skulle inspektionen tage hensyn til byrådet, der skulle skaffe pengene – selv om det var kirkeministeriet, der bestemte hvor mange og hvad de skulle bruges til. Under en debat i byrådet om kirkesagen, udtrykte Dyhr det på denne måde: »Vi har ikke andet at gøre end at skaffe pengene og så bukke ærbødigt dertil«.

Kirkeinspektionen henvendte sig til byrådet med Walthers rapport for at få rådets stilling til de tre forslag. Sagen blev behandlet på et møde i september 1884, og rådet vedtog: »Naar de af Bygningsinspektør Walther opgive Summer, respektive over Reparationer og Opførelse af en ny Kirkebygning, maatte holde nogenlunde stik, vil Raadet være tilbøjelig at foretrække en reparation af kirken, forudsat at en sådan kan udføres paa en aldeles betryggende Maade. Da Walther imidlertid har udtalt Tvivl herom og har anset de af

ham nævnte Summer som ikke fuldt paalidelige og henstiller, at der maatte foretages et særligt Syn over Kirken under en anden Formand end ham, har Byraadet ligeledes maattet ønske, at et saadant særligt Syn foretages, forinden nogen Bestemmelse tages i denne for Kommunen saa vigtige Sag«.

Den tredje undersøgelse af den gamle St. Clemens kirke fandt sted i februar 1885 og blev foretaget af et af kirkeministeriet nedsat oversyn bestående af professor Hans Holm, murermestrene Beckmann og Berlin, alle fra København. Dette oversyn kom til samme sørgelige resultat som Uldall og Walther. Alt er helt ubrugeligt, alle hvælvingerne faldefærdige og hele den nordre mur og størstedelen af den søndre bør sættes om. På spørgsmålet om der var mulighed for at restaurere kirken, svarede oversynet: »At for Kirkens Vedkommende kan det ikke lade sig gøre. Derimod antages det, at Taarnet kan istandsættes, hvis det bliver foretaget af dygtige Folk og Fundamentet efterses, ligeledes Taget, og der skal lægges Render og Nedløb. Gulvene optages, saa at alle Bjælker med deres Forankringer kan blive efterset. Klokkestolen skal fornys og Taarnet skalmures«.

Jens Østergaard, 1836–1926.

Medlem af byrådet 1882–1890, af kirkeinspektionen 1882–1886, da han blev kirkeværge. Østergaard var en flittig lokalhistoriker. Især er »Barndomserindringer fra Mors« af stor betydning for forståelsen af livet på Mors i midten af 1800-tallet.

M. h. M.

Ministeriet gav, efter at have modtaget oversynets rapport, kirkeinspektionen ordre til, at der ved en anerkendt, duelig arkitekt blev udarbejdet en fuldstændig tegning, beskrivelse og detaljeret overslag til en ny kirke. Dog således, at tårnet fra den gamle kirke blev stående. Ministeriet forlangte også et forslag til

omkostningernes tilvejebringelse, og at byrådet havde godkendt det.

Kirkeinspektionen valgte at lade arkitekt Uldall udarbejde tegningerne til den nye kirkebygning efter ministeriets retningslinier.

Striden om gammel eller ny St. Clemens kirke

Nykøbing var i det meste af 1800-tallet hærget af mange sygdomsepidemier, der som oftest stammede fra byens mange brønde. Lægerne opfordrede flere gange byrådet til at oprette et vandværk, men rådet veg gang på gang uden om spørgsmålet på grund af de dermed forbundne store udgifter. Også i oktober 1884 var oprettelse af et vandværk til debat i byrådet, der dog vedtog at udsætte spørgsmålet på grund af de store udgifter, byen ville få ved kirkens reparation. Udsættelsen kom til at vare et år. Oktober 1885 blev der nedsat et udvalg med konsul Schade som formand, der fik til opgave at undersøge, hvor vandet kunne findes, hvorledes værket skulle bygges samt beregne udgifterne. Udvalget tog af sig selv spørgsmålet om bygning af et gasværk op til undersøgelse.

I februar 1886 var udvalget klar til at fremlægge planen om oprettelse af et vand- og gasværk. For at skabe en stemning blandt byens borgere indbød konsul Schade og boghandler Niels Dyhr til et borgermøde på Gæstgivergården (Bendix). Som foredragsholder fik man fat i driftsbestyrer ved Sydfynske Jernbaner, Søren Vanborg Dyhr, en bror til Niels Dyhr. Taleren holdt et meget oplysende foredrag om den store betydning, et vand- og gasværk havde for byens sundhed og udvikling. Hans foredrag rev i den grad tilhørerne med, at da udvalget aftenen efter fremlagde sine planer i byrådet, var det tydeligt, at rådsmedlemmerne var blevet præget af Dyhrs foredrag og af befolkningens store interesse for sagen. Schade fremlagde udvalgets undersøgelser og planer. Selve vandværket var beregnet til at koste 59.000 kr. og gasværket 60.000 kr.

Det blev alligevel en heftig og følelsesladet debat. Nogle af rådets medlemmer ville først have kirken bygget og derefter vand- og gasværket. Andre ville have kirken og vandværket opført og så vente med gasværket. Fra en af modstanderne af vand- og gasværket kom denne udtalelse: »Vi har levet her i Byen i 1000 Aar uden Vand og Gas, saa kan vi vel nok vente lidt endnu«.

De materielle og åndelige interesser stod skarpt over for hinanden. Rådets formand, der på dette tidspunkt var by- og herredsfuldmegetig Nielsen, havde svært ved at styre de ophidsede rådsmedlemmer. Tilhængerne af, at kirken skulle opføres først, stod svagt, fordi der ikke forelå en bestemt plan til en ny kirke. Resultatet af debatten blev, at byrådet vedtog, at vand- og gasværket skulle bygges først. Men hvis ikke Søren Dyhr havde talt så varmt for sagen, er det ikke sandsynligt, at man havde kunnet indvi vand- og gasværket 3. november 1886.

Gæstgiver Morten Jensen, der var medlem af byrådet, rejste i marts 1885 spørgsmålet, om ikke man skulle tage skridtet helt ud og bygge en helt ny kirke og lægge den længere ind på pladsen. Denne plan mødte stærk modstand. Det blev fremhævet, at det var uhyggeligt at lægge grunden til en ny kirke der, hvor forfædrene lå begravet. Det ville være mere værdigt at beholde den gamle kirkes grund. Tilhængerne af den nye plan påviste, at den gamle kirke lå trykket af omgivelserne, og at opkørslen dertil var meget uheldig. Det blev også ret skarpt fremhævet, at byens borgere ikke udviste megen interesse for forfædrenes grave, da den gamle kirkegård blev brugt.

Kirkeinspektionen modtog i december 1885 arkitekt Uldalls plan. Han havde taget hensyn til de modstridende opfattelser og udarbejdet en tegning, der viste en ny kirke med et nyt tårn, men tildels beliggende på den gamle plads. Overslaget lød på 106.000 kr., men blev i samråd med kirkeinspektionen nedsat til 90.000 kr. Den gamle kirke, der lå øst-vest, var 41 m lang og 15 m bred og havde et 23^{1/2} m højt tårn. Efter Uldalls plan skulle den nye kirke ligge syd-nord, således at forsiden af tårnet kom til at ligge ca. 1 m udenfor midten af den gamle kirkes nordre mur. Kirkens udvendige mål var 48^{1/2} m lang og 14^{1/2} m bred. Tårnet havde et langt spir med et kors øverst, der var 48 m over jorden.

Indgangen til kirken var gennem en forhal i tårnet. Selve langhuset var 23 m langt og 12^{1/2} m bredt og havde 500 siddepladser fordelt på begge sider af en 3 m bred midtergang. Der var bræddeloft med en simpel dekoration. Koret var 9×9 m og bag ved et halvrundt sakristi med to udgange. Ved siden af tårnet og i flugt med langhuset var til venstre et lille kapel og til højre trappen til orglet og tårnet.

Det tog et år, inden planen havde været den tjenstlige vej til ministeriet og tilbage til kirkeinspektionen igen. Sagen kom til behandling i byrådet december 1886. Kirkeinspektionen foreslog Uldalls plan og ønskede, at byrådet ville garantere for et lån på 93.000 kr., heri medregnet 3000 kr., der var brugt til undersøgelser og arkitekthonorarer.

Planen blev ikke modtaget med begejstring. Udseenet var man stort set tilfreds med. Men det blev hævdet fra flere sider, at 90.000 kr. var for meget. By-

rådsmedlem, kommuneingeniør Lind havde fra arkitektfirmaet Momme & Olesen, Ålborg, modtaget en tegning af en kirke med 530 siddepladser, som var beregnet til at koste 50.800 kr. Denne tegning blev fremlagt, og Lind foreslog, at byrådet nægtede at garantere for et lån på 93.000 kr.

Den nye tegning gav anledning til en heftig debat i rådet. Manufakturhandler Smith, der var blevet medlem af kirkeinspektionen i stedet for Østergaard, var meget forarget over, at der uden om inspektionen blev bragt en ny tegning ind i sagen. Desuden oplyste Smith, at en af grundene til, at Uldalls forslag var så dyr var, at tårnet var dækket med kobber. Lind foreslog, at byrådet skulle anmode inspektionen om at fremkomme med et forslag til en kirkebygning på ikke over 52.000 kr. Byrådet vedtog at anmode inspektionen om at skaffe et betydeligt lavere tilbud på en kirkebygning uden dog at binde inspektionen til noget bestemt beløb.

Kirkeinspektionen, der af byrådet modtog anmodningen om at skaffe nye forslag til en kirkebygning, bestod af provst Cederfeld de Simonsen, manufakturhandler Chr. I. Smith og by- og herredsfoged L. C. Riise. Chr. I. Smith havde i 1885 afløst urmager Østergaard som byrådets repræsentant og L. C. Riise havde 1. april 1886 afløst Vestergaard som by- og herredsfoged.

Denne inspektion havde i april 1887 skaffet 9 forskellige tegninger til en ny kirkebygning fra 5 arkitektfirmaer.

Arkitekt Uldall havde leveret en ny tegning, hvor kirken lå på den gamle plads og vendte øst-vest. Det

gamle tårn var bibeholdt, skalmuret med røde munkesten og forhøjet med 4 m. Den lignede med sine takkede gavle en sjællandsk landsbykirke.

Momme & Olesen, Ålborg, havde sendt to forslag. Det ene viste kirken liggende øst-vest med et nyt tårn, dog beliggende tildels på den gamle kirkes plads. Det andet forslag viste en kirke med to korsarme, beliggende nord-syd, tildels op til den gamle kirkes plads. Kirken havde takkede gavle og et tårn med et højt spir.

Fra arkitekt Aage Olivarius, Randers, var der indsendt fire forslag. Det ene viste en kirke, der lå øst-vest. I de andre forslag lå kirken nord-syd med tårnet ud mod torvet. I alle forslag var det meningen, at kirken skulle ligge på den gamle plads.

Arkitekt N. P. Jensen havde tegnet en korskirke i ren rundbuestil uden nogen som helst prydelser. Ifølge overslaget var det den billigste af alle kirker, 56.000 kr. Også denne kirke var tænkt bygget på den gamle plads, dog vendt nord-syd.

Arkitekt Haugsted, Odense, havde tegnet en kirke med megen pynt uden på murene. Den havde et tårn på 44 m. Beliggenheden var den gamle plads og retningen nord-syd. Inspektionens medlemmer var enige om, at det var den smukkeste kirke, men man var også enige om, at den ikke kunne bygges for det opgivne beløb på 60.000 kr.

Ingen af de 9 forslag kunne opnå flertal i kirkeinspektionen. Det eneste, der var enighed om, var at gå til byrådet og søge om en garanti på 65.000 kr. til opførelse af en ny kirke og samtidig bede byrådets medlemmer om en tilkendegivelse af, hvilken kirke rådet ønskede.

A. H. Schade, 1836–1918.

Konsul Schade overtog i 1863 faderens købmandsforretning i Vestergade. Han var den første på Mors, der begyndte at handle med gødning og foderstoffer. – Konsul Schade var et meget aktivt medlem af byrådet fra 1878 til 1891 og var formand for det udvalg, som i 1885 blev nedsat for at undersøge mulighederne for oprettelse af et vand- og gasværk i Nykøbing. M.I.A.

Denne sag blev behandlet på et lukket byrådsmøde 21. april 1887. Det blev vedtaget at garantere for det ønskede beløb på 65.000 kr., dog således, at der under beløbet indbefattedes de 3000 kr., der alt var gået til undersøgelse af den gamle kirke og til arkitekthonorar til Uldall for den kasserede tegning, som inspektionen havde bestilt. Afstemningen om, hvilken kirke, byråds medlemmer foretrak, gav det resultat, at 4 stemte for Uldalls tegning, 4 for N. P. Jensens tegning og 1 for Haugsteds tegning.

Man var altså lige vidt med hensyn til, hvilken kirke, der skulle opføres. For at få en klaring af spørgsmålet, var der en kreds af borgere, der stod uden for de bestemmende råd, der indbød til borgermøde på Bendix Hotel søndag den 27. april.

Herredsfuldmægtig H. Nielsen, der ledede mødet, sagde i sit indlæg:» Dette Møde er ikke sammenkaldt som en Demonstration mod Myndighederne, men væsentligst fordi der saavel i Kirkeinspektionen som i Byraadet er forskellige Opfattelser. Vi antager derfor, at det vil være kært for Myndighederne at høre Udtalelser fra Menigheden. Spørgsmaalet er, om Kirken skal ligge paa sin gamle Plads, eller den skal flyttes. Mange er stemt for den gamle Plads, fordi de er imod, at der skal graves i den gamle Kirkegaard. Kunde der være tale om væsentlige Besparelser ved at bygge paa den gamle plads, da var det rigtigt. Men at lade det gamle Taarn staa vil næppe være heldigt, selv om det bliver skalmuret og istandsat, vil det ikke kunde staa saa længe som et nyt. Og det vil ikke blive billigere at bygge paa den gamle Plads med det gamle Taarn end at opføre en helt ny Kirke.

Adgangen til Kirken, hvor den nu ligger, er besværlig for gamle Folk at komme op ad, og man kan ikke køre lige til Kirken. Alt sammen Ulemper, der paa Grund af Pladsforholdene ikke kan blive anderledes ved en ny Kirke paa samme Sted.

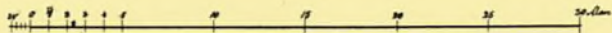
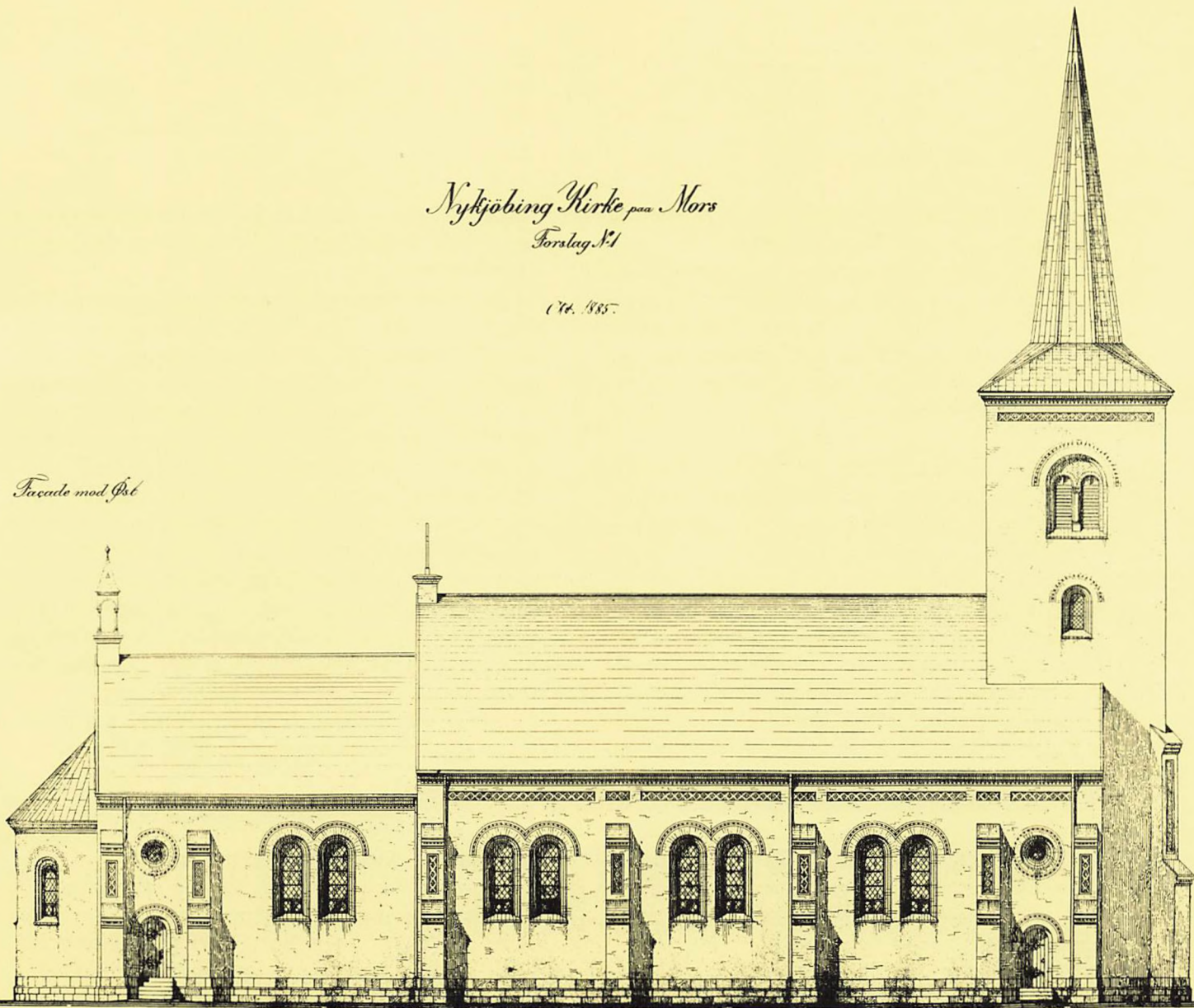
Hvad man altsaa har i Sinde at prøve ved dette Møde er navnlig, om der er stemning for at faa Kirken flyttet. Derimod har vi ikke ment at burde pege paa en bestemt Tegning, skønt der mellem indbyderne er mest Stemning for Momme & Olesens Forslag. Hvad det nu gælder er ikke blot at faa en ny Kirke, men at faa en smuk og solid Kirkebygning, som ikke skal rives ned om 50–100 Aar, men som skal staa i Aarhundreder og være et Minde om Nutidens Smag og Skønhedssans«. Herefter fulgte der en længere debat, der dog kun på et punkt bragte noget nyt ind i sagen. Det var skomager Kjeldsen, der ikke troede, at en ny kirkebygning med det gamle tårn kunne blive solid på grund af den bløde jordbund, byen er anlagt på. Han sagde: »Enhver ny Bygning her i Byen vil synke. Naar den nye Kirkebygning saa synker, og Taarnet, der jo er sunket det den kan, staa fast, vil det medføre, at der opstaa store Revner mellem Taarnet og den nye Byg-

Arkitekt Uldalls første udkast, som kirkeinspektionen havde bestilt og anbefalede, men som byrådet forkastede. Byråds medlemmer havde ikke noget imod kirkens udformning, men mente, at 90.000 kr. var for meget for en ny kirke, derfor nægtede man at garantere for et lån til kirkens opførelse.

*Nykjøbing Kirke paa Mors
Forslag N:1*

176. 1885.

Facade mod Gæst

ning, og det kan nemt medføre større Udgifter til Reparationer, end et nyt Taarn vil koste«. Resultatet af mødet blev, at der blev udarbejdet en skrivelse, der opfordrede kirkeinspektionen til at vedtage, at den nye kirke skulle flyttes væk fra den gamle plads. Der stod ikke noget om, hvilken kirke man ønskede. Denne skrivelse fik i løbet af to dage 522 underskrifter af byens skatteydere.

Det havde hele tiden kun været mænd, der havde deltaget i striden om kirkesagen. Men så skete det i Nykøbing uhørte, at en kvinde blandede sig i debatten – og oven i købet i avisen:

»Naar jeg, som en Kvinde, kunde have lyst til at sige et Par Ord om Kirkesagen, saa vil jeg forudskikke den Bemærkning, som enhver ellers nok ved, at i vore Tider er det jo saa almindeligt, at Kvinder baade taler og skriver offentligt, at de trænger dem ind i alle Spørgsmaal og Omraader. Saa De vil nok undskylde, at en Kvinde ogsaa her ønsker at sige et Par Ord om den hverken for Mænd eller Kvinder uvigtige Sag.

Jeg har hørt, at der ved Mødet i Søndags faldt en Udtalelse om det ønskelige i, at Kirken blev staaende paa sin gamle Plads, og at deri var Taleren vis paa, at de fleste Kvinder var enige med ham. (Jeg har det gennem andre, saa Ordlyden er maaske forkert, men Meningen tror jeg nok er den samme).

Jeg har hverken Ret eller Fuldmagt til at tale i Kvindernes navn i Almindelighed, men jeg har Ret til at hævde min egen Mening, og jeg ved, mange er enige med mig deri, at naar der skal bygges en Kirke nu, saa maa vi mere tænke paa kommende Slægter end

paa os selv. Om vi kommer fra det nuværende skumle Kirkelokale et Par Aar før eller siden har da ikke en afgørende Betydning.

Da der ingen Hastværk har været saa længe med Kirken, kan jeg ikke finde, at der ikke ogsaa nu kunde gives tilstrækkelig Tid til at faa den bygget saa smuk og varig som muligt. At det heldigste er at faa Kirken flyttet er ikke alene min egen Mening, men deri er jeg sikker paa, at de fleste Kvinder er enige med mig. Jeg vil endnu kun sige, at jeg hverken har set Tegninger, eller, hvad jeg villigt vil indrømme, indbilder mig at have Spor Forstand derpaa. Men jeg mener kun, at naar et Værk skal sættes, som skal staa i Aarhundreder og vidne om Nutidens Smag, saa er det smukkeste ikke for kønt, og saa maa der ikke tænkes paa Hurtigheden, hvormed det kan blive færdigt, eller Billighensynet gøre sig alt for stærkt gældende. Saa maa der kun ses paa Maalet. Det andet jævner sig nok. Disse faa Ord udtalt af en, men billiget af mange, beder jeg maa blive optaget paa en velvillig Maade. En Kvinde«.

De mange underskrifter fra byens skatteydere gjorde sin virkning. Kirkeinspektionen opnåede for første gang enighed. Kirken skulle flyttes, og man valgte Uldalls plan, dog med et nyt tårn. Arkitektens overslag lød på 65.000 kr. For at få byrådets garanti for et lån hertil, sendte inspektionen beslutningen til byrådet, før den blev sendt til stiftsøvrigheden.

Den 11. august 1887 behandlede byrådet »Skrivelsen fra Kirkeinspektionen af 8. August, hvori Inspektionen meddelede, at den nu, navnlig paa Grund af en fra

en stor Mængde af Byens Skatteydere modtagen Adresse, enstemmigt har besluttet at indstille, at en ny Kirkebygning opføres efter den af Arkitekt Uldall i afvigte Foraar indgivne Plan saaledes modificeret, at denne omfatter en hel ny Kirkebygning med nyt Taarn, beliggende i Øst-Vest, men noget sydligere end den nuværende Kirkebygning.

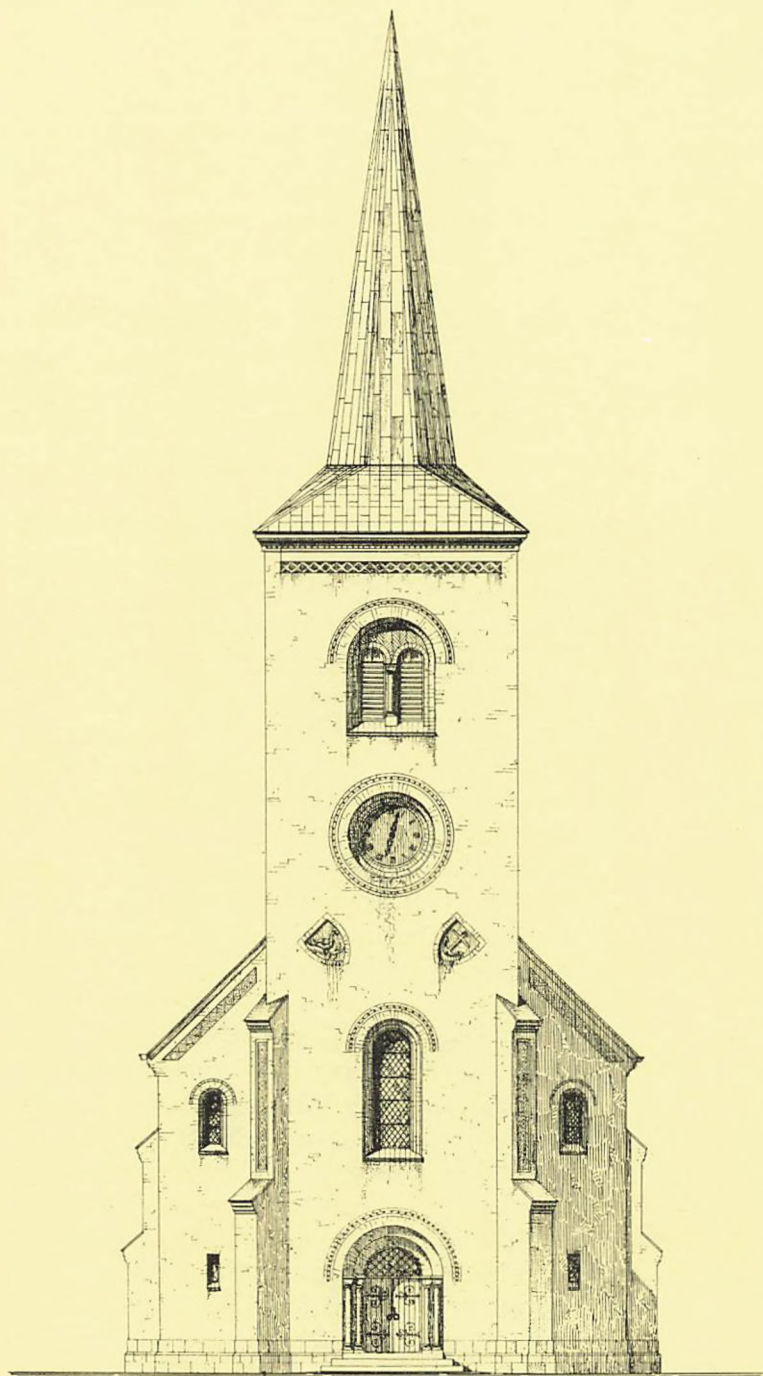
Da opførelsen af en saadan Kirkebygning imidlertid vil koste henimod 65.000 Kr. foruden de 3000 Kr., der er medgaaede til Forarbejder, anmoder Inspektionen Byraadet om at udvide sin Garanti til et Laan paa indtil 68.000 Kr. til en ny Kirkes Opførelse«.

Det var ikke alle byrådsmedlemmer, der var tilhængere af Uldalls plan, men for at få en afslutning på det årelange kirkespørgsmål gik alle rådsmedlemmer ind for kirkeinspektionens indstilling.

Kirkesagen blev sendt til stiftsøvrigheden og derfra til ministeriet. Alle mente, at denne vanskelige sag var løst. Men i maj 1888 kom der besked om, at Uldalls plan var forkastet. Det af ministeriet nedsatte udvalg, etatsråd, arkitektmaler Hansen, dr. phil. Henry Petersen og professor Stork, havde i sin bedømmelse af Uldalls plan bl. a. skrevet: »uden at inklade sig paa den konstruktive eller paa den kirkelige side af Pla-

Efter arkitekt Uldalls første plan skulle kirken ligge nord-syd, tildels liggende på den gamle kirkes plads. De udvendige mål efter planen var: 48 m lang og 14 m bred, tårnets højde 48 m. Der var beregnet 500 siddepladser.

N. M. M.

nen, har Udvalget fundet, at Hensynet til Skønhed og Karakter i saa ringe Grad er sket fyldest, at den alene af denne Grund ikke kunde anbefale Planen. Desuden kan den af Uldall tegnede Kirke ikke udfylde de Fordringer, som Bygningens monumentale Betydning har for Byen«.

Stiftsamtmand Wahl, Ålborg, føjede følgende til ministeriets afslag: »Idet det foranstaaende tjenestelig meddeles Inspektionen for Nykøbing Mors Kirke til Efterretning, maa vi anmode Inspektionen om at foranledige udarbejdet et nyt Forslag, om hvilken man altsaa maa have at henvende sig til en Arkitekt, om hvilken man efter Erfaring ved, at han hører til de allerbedste. Og ikke til Arkitekter af anden eller tredie Rang. Foreløbig skal man indskrænke sig til disse Bemærkninger«.

Arkitekt Uldall, der på denne måde blev placeret som anden rangs arkitekt, havde både før og efter 1888 tegnet og stået for opførelse af flere landsbykirker i Midt- og Vestjylland. Han blev regnet for en virkelig sagkyndig arkitekt, når det drejede sig om restaurering af kirker. Men embedsmanden har talt, og derefter måtte inspektionens nye formand rette sig. Det var pastor T. C. Winther. Han havde afløst Cederfeld de Simonsen som sognepræst i Nykøbing på trods af, at ca. 800 af byens indbyggere havde skrevet under på en skrivelse til stiftsøvrigheden om, at de ønskede kapellan Wilh. Hansen som sognepræst. Cederfeld de Simonsen blev 1. december 1887 udnævnt til første residerende kapellan ved St. Mortens kirke i Randers. Kirkeinspektionen, der for tredie gang måtte i gang med at blive enige om et forslag til en kirkebygning,

optog forhandling med Momme & Olesen, Ålborg, samt Haugsted, Odense, som blev anset for at være firmaer, der kunne godkendes af ministeriet. Haugsteds forslag, som de fleste mente var den smukkeste, var i første omgang blevet lagt til side, fordi man ikke mente, at den kunne bygges for de 65.000 kr., der var til rådighed. På kirkeinspektionens henvendelse afgav Haugsted en skriftlig erklæring om, at kirken kunne bygges inden for den fastsatte beløbsramme. Det blev fra firmaets side tilrådet inspektionen at vælge nord-syd retningen for kirkens beliggenhed af hensyn til de lokale forhold.

Også Momme & Olesen rådede til at vælge nord-syd retningen. På et møde i august 1888 fik Olesen inspektionen til at beslutte sig for den retning, arkitekterne tilrådede. Olesen fik på dette møde at vide, at inspektionen havde besluttet at indsende deres og Haugsteds forslag til ministeriet, uden at inspektionen havde taget stilling til, hvilket af de to forslag, man ønskede. I følge inspektionens protokol blev Olesen meget »ilde berørt« ved at høre det. Trods Olesens vægring blev de to forslag sendt til øvrigheden. Brevet, der er dateret 8. oktober 1888, slutter således: »Hvis inspektionen tør driste sig til at udtale det, vilde den gerne fremsætte det ærbødige Ønske, om ikke Sagen kunde fremmes saaledes, at – i Tilfælde af Godkendelse af den ene af Planerne – den paagældende Arkitekt kunde udarbejde sit endelige Overslag i Vintertiden samtidig med at lede Nedbrydningen af den gamle Kirke, saa der til Foraaret kunde tages fat med fuld Kraft. – Længselen efter en Kirke er meget stor, og mange kir-

Hans Nielsen, 1824–1916.

Kancelliråd Nielsen var i 29 år ansat på by- og herredskontoret i Nykøbing og var flere gange konstitueret som borgmester under behandlingen af kirkesagen. Fra 1897 til 1904 var han medlem af byrådet, og det var hans fortjeneste, at landsognet i 1902 blev indlemmet i Nykøbings byområde. Nielsen blev i 1904 udnævnt til administrerende direktør for Ny Jysk Købstads Kreditforening i Aarhus.

M. I. A.

Thorkil Chr. Winther, 1855–1949.

Winther var sognepræst i Nykøbing fra 1888 til 1897 og havde stor indflydelse på dekorationen i den nye kirke. Han gennemførte, at der på de fire vægsøjler i koret (to på hver side) som bånd blev malet fire skriftord fra Davids salmer sigtende til bønningen, dåben, ordet og nadveren. På søjlen til venstre nærmest skibet stod: »Du har gjort dit Ord herligt over al dit Navns Herligheder« (salme 138,2).

På søjlen til venstre nærmest alteret stod: »Hos Dig er Livets Kilde og i dit Lys skal vi se Lys« (salme 36,10). På søjlen til højre nærmest prædikestolen stod: »Herre, jeg søger dit Ansigt« (salme 27,8).

På søjlen til højre – nærmest alteret – stod: »Frelsens Kalk vil jeg tage og paakalde Herrens Navn« (salme 116,13). – Disse bånd blev sløjfet i 1935, da kirken blev malet.

M. I. A.

kelige Forhold lider overordentligt under de nuværende – i 4^{1/2} Aar bestaaende – interimistiske Tilstande.
Paa Inspektionens Vegne
Thorkil Winther, Sognepræst«.

Ministeriet sendte de to forslag til et udvalg bestående af bygningsinspektør Herholdt, professor Hans Holm og arkitekt Nyholm, der i en skrivelse til ministeriet 15. januar 1889 udtalte: »Hvad angaar Forslaget fra Haugsted, da er det hele tarveligt og røber i høj Grad Mangel paa kunstnerisk Udvikling, hvorfor vi bestemt maa fraraade at benytte det ved Opførelse af en ny Kirke. Med Hensyn til Momme & Olesens Forslag da skulde vi bemærke, at den i Ministeriets Skrivelse fremhævede usymmetri, efter vor Mening, ikke fremtræder paa nogen stødende Maade, og da Forslaget i det hele maa siges at vidne om en vis Dygtighed, mener vi at kunde anbefale det som brugbart Grundlag for den nye Kirkebygning, idet vi dog skulde tilraade, at hele det Ydre udstyredes med større Simpelhed, fordi det er i større Overensstemmelse med vore nationale Kirkebygninger, og fordi Udførelsen derved formentlig vil blive billigere og i Tiden fremover kræve mindre Vedligeholdelse«.

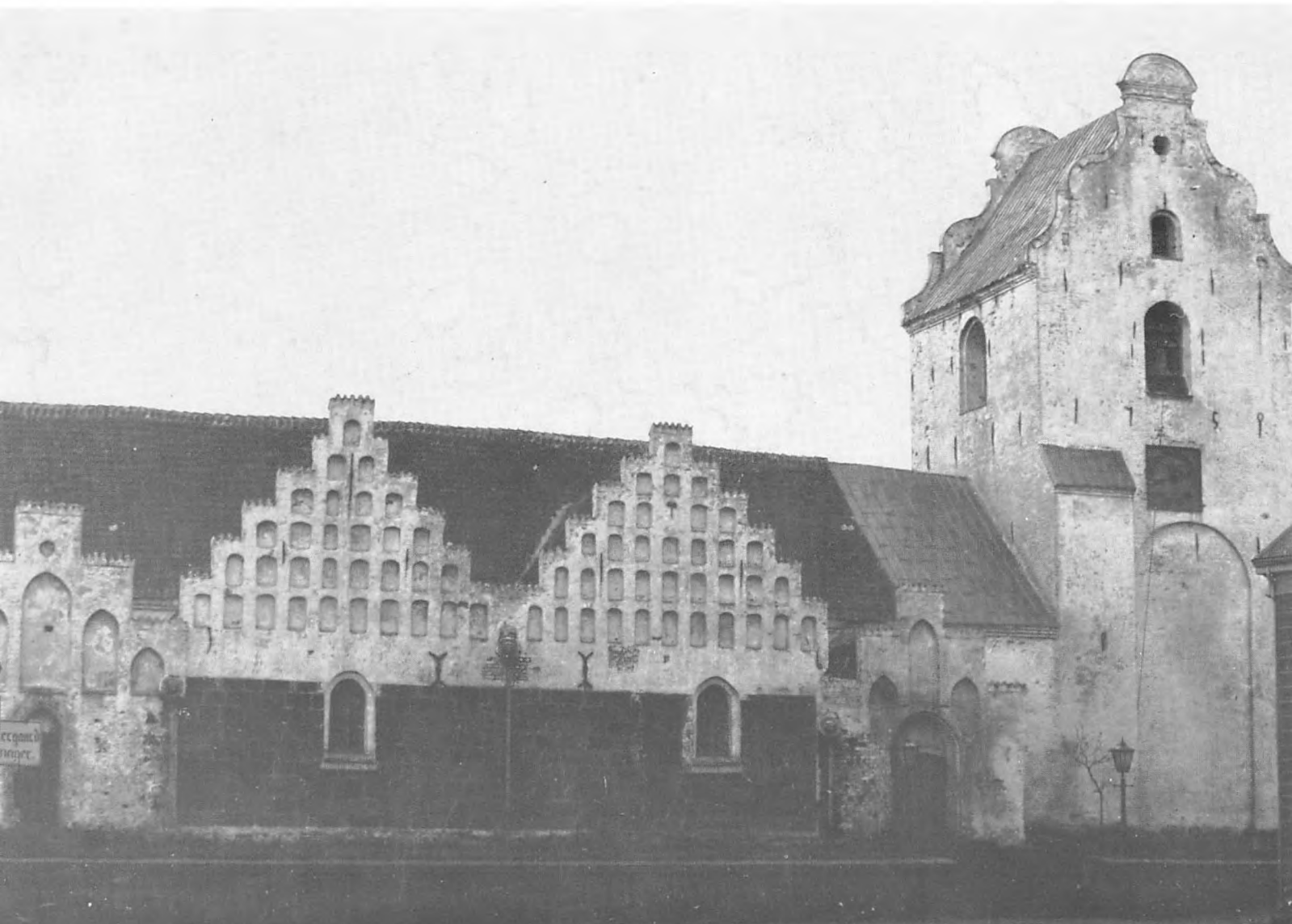
Det var en lettelse for kirkeinspektionen at modtage ministeriets godkendelse af Momme & Olesens plan. Nu kunne man gå i gang med det mere praktiske arbejde. Arkitekterne med detailtegningerne, inspektionen og byrådet med at skaffe penge til byggeriet. Man henvendte sig til flere større pengeinstitutter, men det var kun Bikuben i København, der var villig til at låne byen de 65.000 kr. Der blev forlangt en provision

af 2 % ved lånets udbetaling og en årlig ydelse på 5 %, hvoraf de 4 % var renter af det til enhver tid skyldige beløb, og resten afdrag.

Dette lån ville komme til at tynde hårdt på byens budget, som i forvejen havde det store lån til vand- og gasværket at afdrage på. Med henvisning til Nykøbings dårlige økonomiske stilling søgte man kirkeministeriet, om man ikke derfra kunne få pengene, enten som gave eller som et rentefrit lån. Ministeriet afslog, men tilbød, at byen kunne få et lån på 68.000 kr. i Fyns stifts offentlige midler, således at byen indtil december termin 1900 skulle forrente lånet med 4 % p. a., men ikke betale afdrag. Derefter skulde der betales i rente og afdrag 5 % p. a. af lånets oprindelige størrelse. Dette tilbud blev accepteret, bl. a. fordi man i året 1900 havde udbetalt lånet på vand- og gasværket. Kirkeinspektionen havde hermed fået alle brikker til at falde på plads efter mere end 5 års kamp for en ny kirke. Januar 1890 blev nedrivningen af den gamle St. Clemens kirke påbegyndt. Arbejdet blev udført af murermester Nielsen og tømrermester P. C. Pedersen, som havde tilbudt at rive den ned for 1700 kr. Nedrivningen voldte ingen vanskeligheder udover det nederste af murene i tårnet, der viste sig at være meget solide. Nedrivningen var færdig april 1890, og dermed var der klar bane for opførelsen af den nye St. Clemens kirke.

På billedet kan man se, hvor tæt den gamle Sct. Clemens kirke lå ud mod Havnegade og sparekassens daværende bygning.

M. h. M.

Den nye røde St. Clemens kirke bygges

Arbejdet på den nye kirke blev ikke udbudt i offentlig licitation, kun enkelte udvalgte mestre fik lov til at give tilbud. Inspektionen opfordrede muremester C. Nielsen og tømrermester P. C. Pedersen, Nykøbing, til at give tilbud. Arkitektfirmaet bad 5 udenbys firmaer, der beskæftigede sig med kirkebyggeri, om at give tilbud. Det blev Nielsen og Pedersen, der fik arbejdet. Deres tilbud lød på 49.712 kr. Det højeste tilbud var på 59.800 kr. Ministeriet, der skulle godkende tilbuddet, forlangte inden dette skete, at byrådet skulle forhøje sin garantisum til kirkebyggeriet fra 68.000 til 75.000 kr. Byrådet vedtog på et møde 13. april 1890 at forhøje sin garanti og at søge at få lånet af Fyns stifts offentlige midler forhøjet til de 75.000 kr.

Endelig den 1. maj 1890, 6 år efter at den gamle kirke var blevet lukket, kunne man gå i gang med opførelsen af den nye kirke.

Et makabert arbejde blev påbegyndt. Alle de gamle grave skulle fjernes. Kun få af byens borgere havde efterkommet inspektionens opfordring til at flytte ligene af deres slægtninge fra den gamle kirkegård, der var blevet nedlagt i 1856, til den nye. Ca. $\frac{3}{4}$ m af jordoverfladen på hele pladsen skulle væk for at sænke terrænet. Al den opgravede jord blev kørt ud til pladsen mellem åen ved Klosterbugten og statsbanearealet (hvor der nu er haver). De gamle grave var ikke mere end ca. $1\frac{1}{2}$ m dybe, så menneskeben lå over det hele. Byens drenge flokkedes på pladsen, brugte lårben som køller, satte hjerneskaller på stænger som faner og legede krig. Når det var blevet mørkt, var det en yndet spøg for ungdommen at sætte et stearinlys ind i et kranie og stille det hen foran folks vinduer.

En aften var der opstillet 50 kranier med lys i på fortovet i Algade. Politiet stod magtesløs overfor denne leg, og den fik først ende, da der blev ansat en mand til at opsamle skeletdelene på pladsen og sørge for, at de blev gravet ned på den nye kirkegård.

Ved opgravningen af de gamle grave kom der mange forskellige tildragelser frem. 1830 sejlede drejer Bang, brændevinsbrænder Ettrup, bager Højmak og hans broder samt en handelsbetjent hos købmand Spettrup til Salling for dels at gå på jagt dels at købe noget korn. På tilbagevejen kæntrede båden, og alle de ombordværende druknede. Ligene lå meget lang tid i vandet, og da de endelig blev fundet, var de i en så opløst tilstand, at de måtte begraves med klæderne på. Nu blev de gravet op, og man fandt i klæderne forskellige mønter fra Christian den 7. og Frederik den 6.s tid. Bl. a. en mønt med indskriften: »Frivillig Offer for Fædrelandet« samt to guldørenringe.

Under den gamle kirkes gulv fandt man en muret grav, i hvilken der stod en mahognikiste, udvendig beklædt med læder og indvendig foret med silketøj. Liget var omtrent fortæret, men silketøjet var velbevaret. Det er sandsynligt, at det var de jordiske rester af Alette Marselis, født von Carmer, i Haag, Holland, 1622. Hun havde været gift med Gabriel Marselis, der sammen med broderen, Selio Marselis, ejede det store hollandske handelshus, som Frederik den 3. var stærkt økonomisk afhængig af. De to brødre udlånte store pengesummer til den danske konge imod at få kæmperenter og sikkerhed i danske godser. Et af de godser, Gabriel Marselis overtog, var Aarhusgaard eller Havre-

ballegaard som den også kaldtes. Den blev i 1661 om-døbt til Marselisborg.

Efter Gabriel Marselis' død overtog sønnen Constantin Marselis godset, og Alette Marselis købte godset Dueholm ved Nykøbing. På Frederik den 3.s ordre blev der i året 1664 afholdt en synsforretning af Dueholms bygninger af J. Sehested og Ove Juul. Formodentlig er det efter denne forretning, og altså ved den nævnte tid, at Alette Marselis har købt Dueholm. Her døde hun i 1680 og ofrede store summer på at få et sikkert gravkammer. Men nu blev denne fred brudt, og hendes jordiske rester blev lagt sammen med alle de ukendtes skeletdele i den store bunke på den nye kirkegård. Sønnens, Constantin Marselis, minde er bevaret mere stormandsværdigt. I Århus domkirke findes et storslået gravmonument rejst af Sophie Elisabeth, f. Charius, over hende selv og hendes to mænd, Constantin Marselis og stiftamtmand Peder Rosteen.

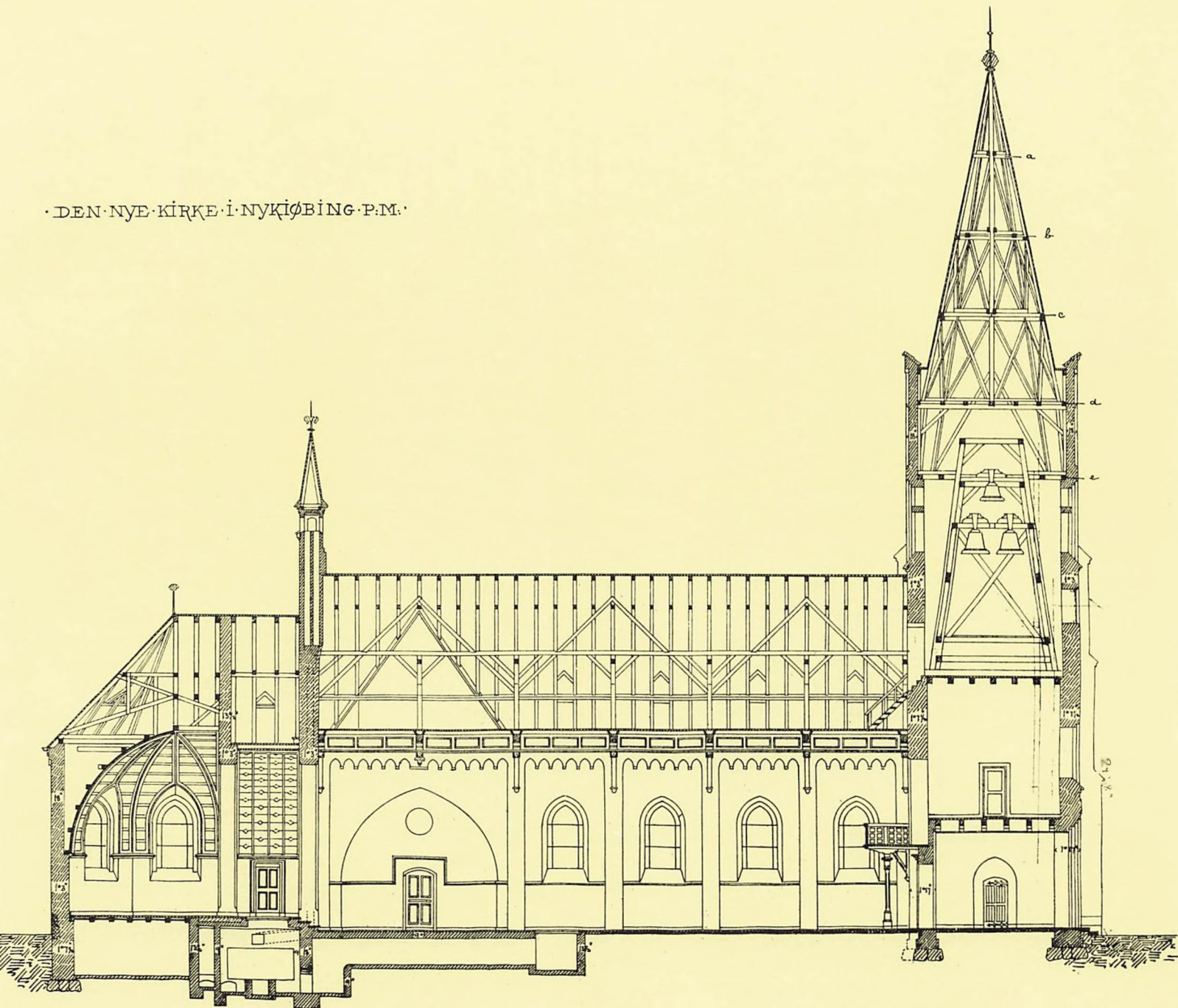
Grundgravningen til den nye kirke var ikke noget besværligt arbejde. Efter der var fjernet ca. $\frac{3}{4}$ m af jorden på hele pladsen, var der kun ca. $\frac{3}{4}$ m ned til bunden af de gamle grave, og her havde man det faste ler, en bund så god at bygge på, som næsten ikke findes andre steder i Nykøbing. Kampesten til fundamentet og granitkvadre til soklen havde man nok af fra den gamle kirke.

5. juli blev grundstenen til den nye kirke nedlagt. I et hulrum øst for hovedindgangen i tårnet blev nedlagt en blykapsel indeholdende et pergament, foroven forsynet med en tegning af den gamle kirke udført af arkitekt Arboe – derunder følgende:

»Efter at den gamle Kirke er bleven nedreven i Begyndelsen af Aaret, nedlægges Grundstenen til denne Kirkebygning den 5. Juli 1890 i Kong Kristian den 9.s 26. Regeringsaar, medens J. B. Scavenius er Kirkeminister, V. Schousbo Biskop over Aalborg Stift. Th. Aastrup provst for Mors, Torkil Winther Sognepræst og Wilh. Hansen Kapellan i Nykøbing, Borgmester C. B. V. Hansen og Købmand Chr. I. Smith Medlemmer af Kirkeinspektionen og Urmager Østergaard Kirkeværge. Kirken opføres af Murermester C. Nielsen og Tømrermester P. C. Pedersen i Nykøbing efter Tegning af Arkitekterne Momme og Olesen i København, og Udgifterne er beregnet til 75.000 Kr., hvilken Sum Kirken under Byraadets Garanti har optaget som Laan, og hvis Udredelse vil paahvile Købstaden og Landsognet i Forening. Grundstenen nedlægges af Sognepræsten i Overværelse af Borgmester Hansen og Byraad, hvis Medlemmer er følgende: Axelsen, N. Dyhr, Andreas Faartoft, Morten Jensen, A. Kjeldsen, Laur. Nielsen, C. Thomsen, Chr. I. Smith, J. Østergaard samt Repræsentanten for Landsognet P. C. Bendix.

Arkitektfirmaet Momme & Olesens forslag viste et kirkeskib med fladt loft som vist på tegningen. Men efter byggeriet var påbegyndt, foreslog firmaet, og fik gennemført, at man af skønhedshensyn forandrede loftet til en spidsbuet tøndehvælving af træ. Firmaet hævdede, at merudgiften kun ville blive 700 kr. Der blev ikke talt om, hvilken merudgift forandringen ville medføre med hensyn til dekoration af loftet. M. I. A.

· DEN · NYE · KIRKE · I · NYKJØBING · P.M. ·

6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100
FALLEN

Kirken vil med Guds Hjælp kunde tages i Brug til September 1891.

Ved Folketællingen 1. Februar 1890 udgjorde Købstadens Indbyggerantal 3606 (1880: 2723, i 1870: 2241, i 1860: 2034).

Heri nedlægges en Mønt, præget ved Kongens 25-aarige Reregerings-Jubilæum, og en ældre Mønt, funden ved den gamle Kirkes Nedbrydelse.

Herrens velsigne dette Hus og give, at mange Slægter heri maa samles, Ham til Ære, om Ordet og Sakramenterne i ægte luthersk Aand!

Herrens Naade og Fred hvile over vor By og Fædreland, vor Konge og Folk for Jesu Skyld! Amen!«

Der var atter sket en udskiftning i kirkeinspektionen, idet by- og herredsfoged Riise døde 5. januar 1890. Stillingen var blevet besat med C. B. V. Hansen. Efter provst Cederfeld de Simonsen var rejst fra byen, havde sognepræst Aastrup, Tødsø, været provst for Mors. Det har tilsyneladende knebet med samarbejdet mellem ham og Nykøbings kirkeinspektion, idet denne i april 1890 fik en ret hård reprimande fra ministeriet, fordi der ikke blev taget tilbørligt hensyn til den nye provst ved behandling af omforandringer i tegningerne til den nye kirke.

I de oprindelige planer var loftet over kirkerummet fladt. Arkitektfirmaet foreslog, at man af skønhedshensyn skulle forandre loftet til en spidsbuet tøndehvælving af træ. Der blev fra firmaets side sagt, at merudgiften kun ville blive på 700 kr., idet det var muligt at spare andre steder, væsentligst ved at sløffe det påtænkte skillerum i vestre korsarm og inddrage

rummet til tilhørerpladser. Inspektionen og byrådet godkendte forslaget og bevilgede de 700 kr. Ministeriet godkendte også forandringen, men forlangte en anden forandring. Det var oprindelig meningen, at der på taget skulle lægges tegl. Nu ville ministeriet have, at der skulle lægges skifer på. Merudgiften hertil kunne hentes ved besparelse på munkestenene, der havde vist sig at være billigere, end man oprindelig havde regnet med. Også udgiften ved omforandring og opstilling af det gamle varmeapparat blev sparet, idet M. C. Holm havde tilbudt at betale dette.

Arbejdet skred rask fremad, og i september begyndte man at rejse det svære tømmerværk; først på koret, så på langskibet, derefter sidefløjene og til sidst på det 19 m høje spir på tårnet. Det var lidt af en folkeførelse at stå nede på gaden og se tømmervendene stå på en påsømmet lægtestump og bakke med de svære tømmerstykker. Særlig var interessen stor, da tømmeret skulle opsættes på spiret. De to tømmervende, der udførte dette arbejde, Jensen og Klisoth, fik hurtigt navnet topgaster.

Om eftermiddagen den 11. oktober 1890 gik byens trommeslager rundt i byen og forkyndte, at når kirkeklokkerne begyndte at kime, ville kransen blive hejst på kirkebygningen. Der samledes hurtigt en del mennesker på byggepladsen, og kl. 16 var pladsen helt fuld. Men først kl. 17 hørtes de kendte toner fra kirkeklokkerne, der hang i et interimistisk træskur op mod Toftegade. Kransen blev hejst på langskibet, og højt oppe på spiret blev dannebrogssflag stukket ud til alle sider. Oppe over langskibet var på de høje stilladser

Vilhelm Hansen, 1847–1935.

Provst Vilh. Hansen virkede ved Nykøbing kirke i 37 år og opnåede et enestående tillidsforhold til sin menighed. Han kom til Nykøbing 1879 som kapellan, og da sognepræst Cederfeld de Simonsen rejste fra byen, ønskede menigheden, at Hansen skulle søge embedet. Der blev indsamlet 800 underskrifter på en liste, der opfordrede bispen til at udnævnte Hansen til Cederfelds afløser. Men bispen udnævnte pastor Thorkil Winther til sognepræst i Nykøbing. Grunden til, at Hansen ikke fik embedet, skal nok søges i hans nære venskab med frimenighedspræst Rasmus Lund Ø. Jølby, som den officielle kirke på dette tidspunkt bekæmpede. Da Winther i 1897 rejste fra byen, blev Vilh. Hansen udnævnt til sognepræst og i 1908 til provst.

M. I. A.

August Jerndoff, 1846–1908.

Direktør N. A. Christensen bestilte i 1890 kunstmaler, professor A. Jerndoff til at male et alterbillede til Nykøbing kirke. Dette alterbillede regnes for det talentfuldeste og ejendommeligste af alle Jerndoffs malerier over kristelige emner. Da billedet var færdigt i 1893, var der en del kritik af det. Nogle savnede den ideale skønhed, som man umiddelbart kræver af et alterbillede. Nogle kunne ikke forliges med, at det var mennesker, man kendte, der var brugt til model. Man kendte disse menneskers svagheder. Det kunne ikke accepteres, at de havde opnået den værdighed at blive portrætteret på en altertavle.

D. K. B.

lagt et gulv af lægter og brædder. Her samledes kirkeinspektionen, byrådet, alle arbejdere og mestre, der havde med byggeriet at gøre. Enkelte af de indbudte gæster ønskede højtideligheden lagt endnu højere op – i tårnet – for at nyde den dejlige udsigt – andre krøb med livet i hænderne op ad stigerne til stilladset og turde næppe røre sig, da de var kommet så højt til vejrs.

Byens musikkorps spillede salmen »Nu takker alle Gud«. Derpå talte sognepræst Winther over: »Når Herren ikke bygger huset, arbejder bygmesteren for-gæves«. Musikken spillede derefter »Vor Gud han er så fast en borg«. Derefter talte pastor Vilh. Hansen: »Da vil skulde bygge den nye Kirke, var der mange, der ønskede, at vi maatte faa en smuk Kirke, hvis Spir kunde pege højt tilvejs og vise, at der er noget at stræbe efter. Og vi fik et højt spir, saa naar vi vil se Toppen, maa vi bøje Nakken tilbage, saa vi faar ondt i Nakken. Kirken bliver det største og smukkeste Hus i Byen. Vi har noget at sige Tak for. Tak til alle dem, der har forenet Tankens og Haandens Arbejde«. Der blev budt vin og sodavand og cigarer rundt, og alle arbejderne fik en lille erindring for flid og tro-skab. Dermed var højtideligheden til ende, og medens orkestret spillede en rask march, kravlede gæsterne ned ad stigerne.

Kort efter begyndte skifer- og kobbertækkerne deres arbejde. Det var tre blikkenslagersvende fra firmaet Bode i København. Den 24. november blev den for-gyldte kugle og vindfløjen opsat på spiret. Kirkens ydre blev i det væsentlige færdigt inden jul. Hen på

foråret 1891 blev det indvendige arbejde påbegyndt. Det blev udført af:

Snedkerarbejdet: Tømrermester P. C. Pedersen og snedkermester P. Thomsen Jensen, Nykøbing.

Malerarbejdet: Malermester Bernhard Schrøders eftf., udkast til dekorationerne tegnet af dekorationsmaler Lorensen, alle fra København.

Smedearbejdet: Smedemestrene Spanggaard, Petersen og Borggaard, Nykøbing.

Lysekronerne: Smedemester Schabell, København.

Beslag til døre: Smedemester Hou, København.

Glarmesterarbejdet: Glarmester Duvier, København, og glarmester Jensen, Nykøbing.

Sadelmager- og tapetsererarbejdet: Sadelmager N. Kjeldsen, Nykøbing.

Kandelabrene i koret: Zinkstøber Rasmussen, Køben-havn.

Restaurering af prædikestolen og den gamle munke-stol: Billedhugger Fjeldskov, København.

Orglet opsat og istandsat: Orgelbygger Demants eftf., Århus.

Gas og vand: Gasmester Grønlund, Nykøbing.

Oppudsning af gamle lampetter og lysekroner: Blik-kenslager N. M. Nielsen, Nykøbing.

Tårnuret: Bertram Larsen, København.

I juni måned blev kirkeklokkerne flyttet fra opbeva-ringsskuret til deres plads i det nye tårn. Det viste sig, at klokkestolen var for høj. Den svajede meget, da alle 4 klokker blev sat i gang, men det blev afhjulp-et ved hjælp af ekstra afstivning og beslag.

Stormklokken, tværmål 88 cm, er fra 1300-tallet. Den blev beskadiget ved branden 1715, men kunne repareres. Tolvklokken, tværmål 104 cm, og syvklokken, tværmål 88 cm, er fra 1722 og er tildels støbt af malm fra de klokker, der blev ødelagt ved branden 1715. Femklokken, tværmål 85 cm, er fra 1877.

Bortset fra kimningen ved rejsegildet havde klokkerne ikke sendt deres klang ud over byen, siden den gamle kirke blev lukket, og det havde været et savn for mange, især for tjenestefolk og lærlinge, der som oftest boede hos deres herskab og havde bestemte pålæg om at være hjemme kl. 10 aften. Det var de færreste af dem, der ejede et ur, så når kirkeklokken ringede 10, blev de mindet om, at nu var det på tide at komme hjem. Adskillige forretninger lukkede først kl. 10 aften, og som oftest var der kun en lærling i butikken til at betjene de få kunder, der kom om aftenen. »10-klokken« bragte ham det glædelige budskab, at nu var dagens trældom forbi.

Denne 10-ringning var årsag til, at der nær havde udbrudt panik i Nykøbing en aften i april 1897. Kl. 9 aften begyndte kirkeklokkerne at ringe. Folk for ud på gaden for at se, hvor det brændte, for det var den eneste grund til, at klokkerne sendte deres toner ud over byen. Men hvor var ilden – ingen kunne give svaret. På Bendix Hotel var den betydende del af borgerskabet samlet. Man havde benyttet kongens fødselsdag som en kærkommen lejlighed til en festlig sammenkomst. Midt under spisningen hørte man klokkernes alarm. Alle for ud og over til kirken for at få at vide, hvor ilden var. Hver især tænkte på sit hjem.

Den nye St. Clemens altertavle: »Komme til Mig, alle som arbejder og er besværede, og Jeg vil give jer hvile«.

Foto: N. O. H. A.

Ovre i kirken stod ringeren ganske roligt og halede i klockerebet. Manden troede, at klokken var 10, for det viste hans ur.

Mon ikke festdeltagerne drak nogle ekstra toddyer efter denne forskrækkelse.

Den gamle kirkes altertavle, der var skænket af grevinde Danner i 1856, kunne ikke bruges i den nye kirke. Den var meget forfalden, og den ville være for lille til det store kirkerum. Kirkeinspektionen fik af fabrikant N. A. Christensen løfte om, at han ville skænke kirken et alter og en altertavle samt to syvarmede kandelabre. Christensen ønskede på denne måde at sætte sig et varigt minde i den by, hvor han havde oparbejdet sin store virksomhed. Gaven blev anslået til at have en værdi af ca. 20.000 kr. Kunstmaler, professor Jerndoff fik til opgave at forme og male alteret og altertavlen.

Selve alteret, der er udført af stenhugger Rosenflakks eftf., København, er af sort marmor med kraftigt, flerdelt sokkel og gesims. I det mellemliggende parti er i svagt relief udhugget et fint mønster, der samler sig som et forgyldt Alpha og Omega. Over alteret knejser den rigt udstyrede lueforgyldte ramme om alterbilledet, der er ca. 2¹/₂ m i kvadrat. Der er døre på siderne. Foroven afsluttes med en spidsgavl, der i randen er smykket med gothiske blade og ender i en blomst. Fodstykket, der er prydet med Kristi monogram, bærer følgende indskrift: »Komme hid til mig, alle som arbejder og er besværede, og jeg vil give eder Hvile«. Den mest følsomme beskrivelse af altertavlen har redaktør Henrik Fog, Morsø Folkeblad, skrevet: »Over Skriftstedet »Komme hid til mig« har kunstneren ma-

let et meget smukt og ejendommeligt Billede. Formen er kvadratisk, og Kristusfiguren i midten rager saa højt op, at Billedet næppe kan rumme den, skønt den er malet i siddende Stilling. Uden om er Pladsen opfyldt af Mennesker, Mænd og Kvinder, alle i Hverdagsdragter, Arbejdere, Fiskere og Fattigfolk.

Det er ikke noget historisk Billede, Jerndoff har malet. Han har ikke villet fortælle, at der en Gang for længe siden har levet en Mand i Jødeland, der kaldte paa de trætte, paa dem, der trængte til Hvile. Hvad han har fremstillet er den lyslevende Frelser med Straalekransen om Panden, med det forklarede Ansigt. Med de hvide Klæder og derover en rød Kappe. Endnu sigende: »Kom til mig«. Og se hvor han modtager dem, der kommer. Ikke et strængt Blik, ikke en affærdigende Mine eller Bevægelse. Sin højre Haand lægger han velsignende paa Hovedet af en knælende Kvinde i Forgrunden, som favner hans Haand med begge sine. Med venstre Haand omslynger han en gammel Mand, der knæler ved hans venstre Side.

Ser man Billedet paa nært Hold og sammenligner Figurerne, ser man, at Kristusfiguren er malet i samme Størrelse som de andre Personer. Det er Personen, den hvide Klædning, Purpurkaaben og Straaleglansen, der omgiver ham, der gør, at man får Indtryk af en Kæmpeskikkelse, en Majestæt. Ansigterne paa de Figurer, der omgiver Majestæten, fortæller Historier. De er furede, rynkede, forgrædte, opskræmte som et jaget og forpint Dyr. Der er unge og gamle, Mænd og Kvinder, hvis Ansigter fortæller om den dybe Trang til at finde Hvile. Uden om Hovedmaleriet er der 5 Felter med Engle og ved hver Engel et Baand med Indskrift. Det er Fader-

vor, Kunstneren har malet. Det er Englene, som bærer Menneskets Bøn til Frelseren og kommer tilbage til Mennesket med Velsignelsen. Derfor har de Straalekransen om Hovedet«.

Jerndoff malede alterbilledet på gården Rolstrup. Her havde han fået stuehuset stillet til rådighed som bolig og atelier af kammerjunker Kaas, Dueholm. Der gik to år, før maleriet var færdig, og det meste af denne tid opholdt Jerndoff sig på gården. Som modeller til sine figurer fandt kunstneren typer frem i Nykøbing og omegn. Dem har han malet nøjagtigt, som de var. Med furede ansigter, lappede klæder. Manden, der knæler med foldede hænder er arbejdsmand Nysum. Konen bagved er hans hustru, Maren Kristine Nysum. De boede på Dueholm Mark. Den unge pige bag Maren er pottemager Janus Tofts datter, Ane.

Øverst: Ane Toft.

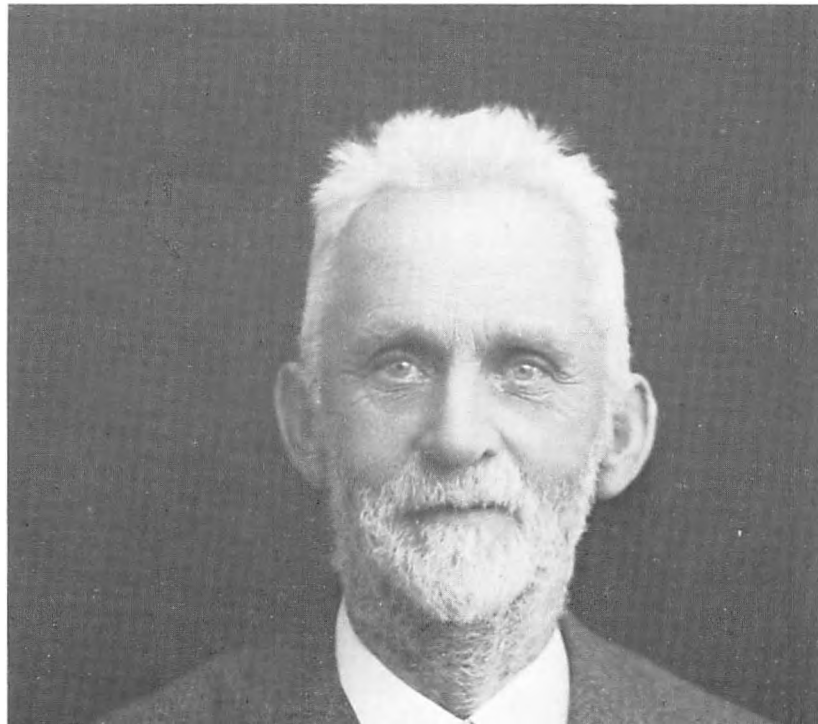
Pottemager Janus Tofts datter, Ane, stod som 13-årig model for Jerndoff, da han malede altertavlen. Hun er afbilledet som den unge pige, der står bag den knælende kone. Som voksen udvandrede Ane Toft til Amerika.

M. I. A.

Nederst: Chr. Ingvard Smith, 1835–1907.

Manufakturhandler Smith var medlem af byrådet 1882–1891, af kirkeinspektionen 1885–1891. Han var meget aktiv i debatten om gammel eller ny kirke. – Smith var en varm forkæmper for, at man skulle bygge en ny kirke.

M. I. A.

Pigen med tørklædet over hovedet er en ung pige fra Kårup, der tjente hos Jerndoff. Pigen, som hviler sit hoved på Kristi knæ, er Kristine Madsen. Manden, som ligger på knæ ved siden af den unge pige fra Kårup, er fodermester Larsen, Rolstrup. Den unge mand med voksdugshatten er fisker Kresten Madsen, Salling. Manden ved siden af fiskeren er murermester P. Kr. Petersen, Nykøbing. Arkitekt Arbo, der for Momme & Olesen førte tilsyn med kirkens opførelse, stod model til Kristi ansigt. Til figurens hænder brugte kunstneren en anden model, assurancebestyrer Nygaard, Nykøbing.

Arbejdet på kirken skred hurtigt og planmæssigt frem. Fra alle sider blev den tilsynsførende, arkitekt Arbo, rost for sin dygtige ledelse af arbejdet. I juli måned blev der taget fat på dekorationerne i loftet. Dette arbejde kom til at koste en del mere end planlagt. Sognepræst Winther skrev lige efter den nye kirkes færdiggørelse en udførlig beskrivelse af dekorationens udseende både ude og inde. Her gengivet i uddrag: »Gennem Hoveddøren kommer man ind i Vaabenhuset og faar her straks en Prøve paa Bygningens rige Dekoration. Bjælkeloftet er malet med livlige Farver, og i Buefeltet over Døren ind til Skibet er fremstillet en Engel i Brystbillede holdende et Pergamentsblad med Ordene: »Mit Hus er et Bedehus«.

Skibet, der indvendigt er 13 m bred, er tilligemed Korsarmene overdækket af spidsbuede Tøndehvælvninger af Træ. Højden i Skibet er 12 m. Koret, der ligger tre Trin højere end Skibet, bestaar af en smallere, retvinklet Del, som ligeledes dækkes af en Tøndehvæl-

ving, der begrænses af to murede Gjordbuer. Triumfbuen mod Nord og en tilsvarende mod Syd og en bagved liggende mangedekantet Del, der dækkes af en Kappenhvælvning med fremspringende Ribber. Paa Muren Vest for Triumfbuen er den prægtige gamle Prædikestol fra 1603 anbragt, og paa den østre Korsgavl under det store af en Murstenspost delte Vindue den gamle Munkestol. De gamle Endestykker med Bomærkerne er anbragt paa de nærmeste Stolesæder i den østre Korsarm. To gamle Malmlysekroner er ophængte i Korsarmene, men nærmest kun til Pryd, da Belysningen her skal udgaa fra tvearmede Gaslampetter af Smedejern; lignende er anbragt langs Langhusets Vægge. Over Midtergangen hænger tre store Gaskroner, ligeledes af Smedejern.

Koret er adskilt fra Skibet med et smukt Smedejernsgitter, der paa Siderne af Trappen er forsynet med Opstandere af Egetræ – taget af den gamle Kirkes Klokkestol. De gamle Vikinger brugte at tage en Stolpe fra Hjemmet med paa deres Togter for altid at have Hjemmet for Øje og tænke paa dem derhjemme. Ved at tage Træ fra den gamle Kirkestol til Opstander har Kirkens Bygmestre ønsket, at man skulde mindes den gamle Kirke. Et Smedejernsgitter løber rundt om Knæfaldet.

Igennem fire store Vinduer faar Koret rigeligt Lys. Alle Vinduerne i Kirken er forsynede med blyindfattede Ruder af Kathedralglas. Men medens disse i Langhuset er ensfarvede med lys gulgrøn Tone, er Vinduerne i Koret, og særlig de i Korsarmene, det store Dobbeltvindue i den østre og Rundvinduet over Ud-

gangsdøren i den vestre Korsarm, rigt udstyrede med livlige Farver.

Hvad der særlig vil falde i Øjnene ved Indtrædelsen i Kirken er dens rige Dekoration. For et Rum, der som her overdækkes med en Tøndehvælvings vældige Flader, maa Dekorationen naturligt spille en Hovedrolle. Den er helt i lyse, livlige Farver, nærmest efter italiensk gothisk. Hvælvingen, der hæver sig fra en Kirken omløbende Gesims, afbrudt ved Vinduesbuerne, der skærer sig op i Hvælvingen, er ved Hoved- og Biriber inddelt i Fag med det mellemliggende Rum ved smalle Ramstykker opdelt i aflange Fyldninger. Hertil slutter Dekorationen sig smagfuldt og fint med stærk Fremhæven af Gesims, Ribber og Vulst i Hvælvingens Toppunkt. Fyldningerne er ferniseret, saa man ser Træets naturlige Farve omgivet af de let ornamenterede Rammer, kun 3 Rækker mindre kvadratiske Fyldninger, som paa hver Side med lige Mellemrum

N. A. Christensen, 1830–1914.

Christensens navn er knyttet så stærkt til Nykøbing's historie og udvikling, at byens historie ikke kan skrives, uden han får en central plads. Selv boede han kun i byen i 34 år, men hans livsværk, Jernstøberiet, består stadig. Christensen var medlem af byrådet fra 1876, til han rejste fra byen 1887. Efter sin bortrejse skænkede han ved flere lejligheder store pengebeløb til byens udvikling, bl. a. Teknisk Skole og biblioteket. Til den nye kirke skænkede han alteret og altertavlen. 1903 lod Christensen opføre et alderdomshjem for sin fabriks arbejdere med plads til 22 familier.

M. I. A.

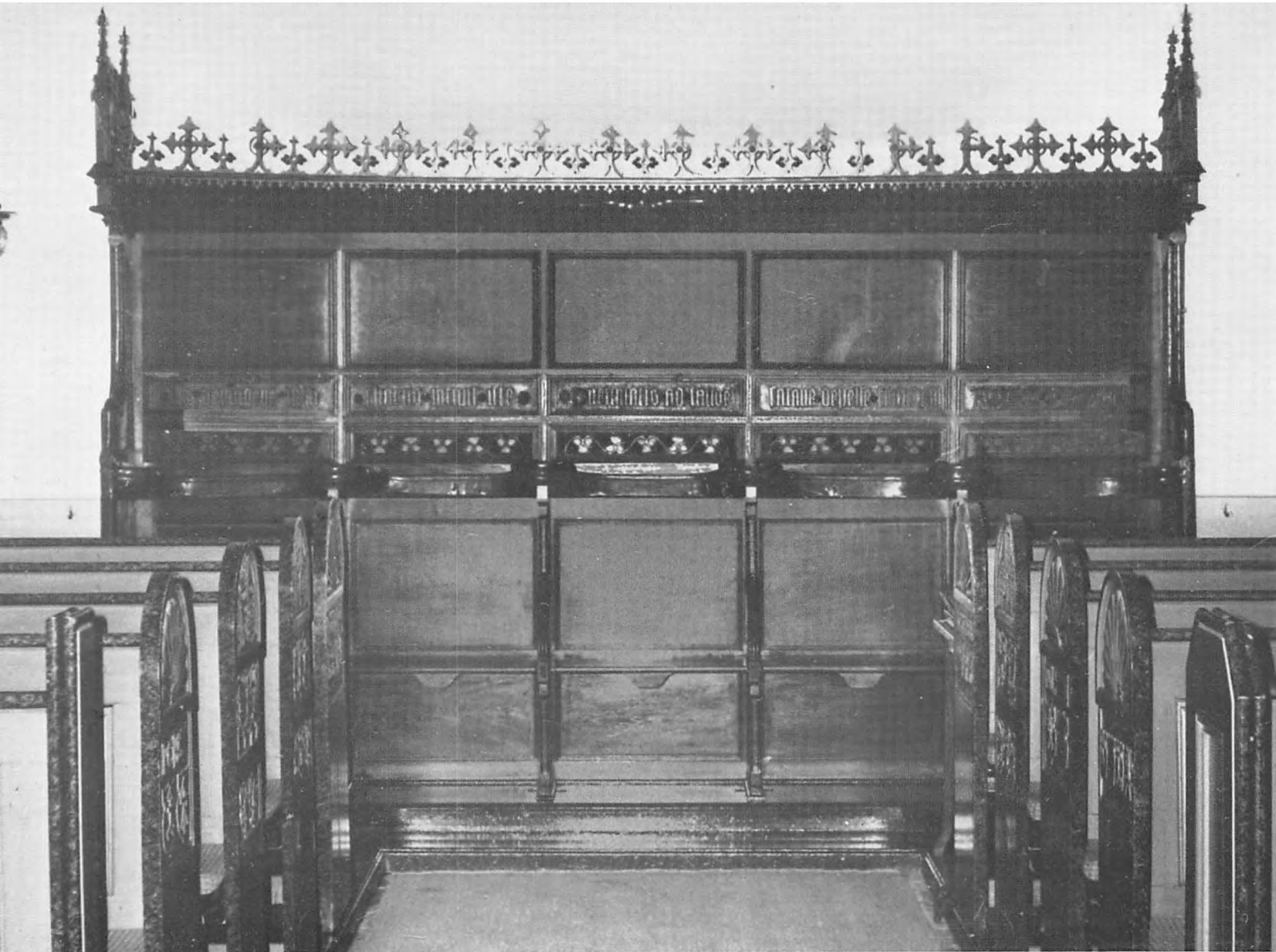

gennemløber Hvælvingen paa langs, er overlagt med Farve, smukke Bladformer paa lys Grund. Herved er opnaaet en dobbelt Virkning. Ribberne leder Øjet opad og fremhæver Hvælvingens Højde. De dekorede Fyldningsfliser fører det fremad, hen imod Triumfbuen og Koret. Hvælvingerne i Korsarmene er dekorede paa samme Maade. Ogsaa de i Koret, den lille Tøndehvælving foran og Kappenhvælvingen bagved, begge ene kvadratiske Fyldninger, var det paa-tænkt at behandle paa lignende Maade, men da Kunstmaler Jerndoff mente, at Træfarven vilde staa uheldigt til Altertavlen med dens Forgyldning, fik han Raadighed over Korloftets Dekoration. Herved er denne blevet meget dyrere, men ogsaa smukkere end først paa-tænkt, idet alle Fyldningerne er dækkede med Farver og udgør en fint afvekslende farvespillende Baggrund for de kraftigt fremhævede Ribber. Den rigere Dekoration af Hvælvingen har draget en tilsvarende Behandling af Korvæggene efter sig. Som Skibets Vægge skulde ogsaa disse have været malet i lyse Kridtstenskvadre. Nu har de en graciøs Tæppe-dekoration i lyse Farver. Dekorationen paa de mindre Gjordbuer bestaar i stiliserede Bladornamenter med Medaillons indeholdende kristelige Symboler, og paa de lodrette Sider findes 4 Skriftord fra Davids Salmer, sigtende til Ordet, Bønnen, Daaben og Nadveren. Til de lyse, festlige Farver i Hvælvingerne svarer Dekorationen paa Dørene, Stolestaderne og ogsaa det fra Snedkerarbejdets Side smukke Orgelpulpitur. Omkring Triumfbuen og Orgelbuen løber et kraftigt Ornament, der foroven løber ud i korslignende Blomst. Ovenover den sidste Bue, oplivende den store Murflade, troner

i overmenneskelig Størrelse den gamle Kirkes Værnehelgen, St. Clemens, under en Baldakin med Fødderne hvilende paa et Baand med vidt flagrende Ender. Lidt nedenfor paa Siderne findes Medaillons med Nykøbing Byvaaben, Duen paa Oliegrenen, og et Johanniterkors, der skal gælde som Mærke for Landsognet, der er opstaaet paa Dueholms, det gamle Johanniterklosters, Grund. Klosterets gamle Segl egnede sig ikke til Dekoration, da det er overfyldt med Figurer«.

Winther omtaler ogsaa inventaret, der blev flyttet fra den gamle kirke til den nye, samt de gaver, der blev skænket til kirken:

1. De fire klokker, hvoraf den ene, hvis oprindelige krone er brudt itu, fik nye jernhængsler.
2. Orglet blev efterset, og opstillingen noget ændret, af orgelbygger Fr. Nielsen i Århus.
3. Prædikestolen fra 1605 blev rensat for sin egetræsmaling af snedker Ettrup, Nykøbing. Derefter sendt til København til billedhugger Fjeldskov, der har foretaget dens restaurering. Den forandrede opstilling krævede tilføjelse af det ind mod korbuen vendende sidestykke, ogsaa trappen og himlen er nye. Den forgyldte due, som sad under den gamle himmel, er anbragt på munkestolen og afløst af en anden, smukkere udskåret, som fandtes i præstegården. Provst Cederfeld havde i sin tid fået den i Karby præstegård, hvor den i længere tid havde været opbevaret. Den stammer måske fra en af kirkerne i Karby-Hvidbjerg-Redsted. Duen har måske båret en lille himmel over døbefonten, da den, inden dens opforgyldning, i brystet havde en krog med to trisser.

Den gamle munkestol – som stammer fra år 1500 – var i en sørgelig forfatning, hvorfor billedhugger Fjeldskov, København, restaurerede den i 1890. – Både over- og understel var afsavet. – Hele det øverste parti med himlen, gesimsen og endeprydelserne, 3 af de smalle bånd med vinrankeornamenterne på midten, klapsæderne og de udskårne hoveder på armene er indsat af Fjeldskov.

Foto: N. O. H. A.

4. Munkestolen, der inden restaureringen af Fjeldskov var i en sørgelig forfatning, med både over og understel afsavet. Hele det øverste parti med himlen, gesimsen og endeprydelserne, de 3 af det smalle bånd med vinrankeornamentet på midten, klapsæderne og de udskårne hoveder på armene, er nye. Kun et halvt ødelagt hovede var bevaret.

5. De otte gamle endestykker fra stolestaderne i den gamle kirkes sideskib. Også disse er restaurerede af Fjeldskov, idet de var blevet skråt afsavede foroven for at svare til deres naboer i den gamle kirke. Ved restaureringen blev de rensede for egetræsmalingen og viste sig med egetræts mørke farve. For at de ikke skulle stikke for stærkt af mod de andre endestykker, fandt arkitekt og professor Jerndoff det dog rigtigst, at de blev malet som disse.

6. De fire malm- og messinglysekroner, hvoraf de to ældste og smukkeste er ophængt i korsarmene, den store klodsede i empirestil i sakristiet og den lille i præstens værelse. (To små ubetydelige messinglysearme er henlagt på loftet).

7. Skibet, som efter at være blevet istandsat af havnefoged Rasmussen er ophængt i den vestre korsarm.

8. Den gamle trearmede malmlysearm er ligesom i den gamle kirke ophængt ved prædikestolen. Fabrikant Messerschmidt ved Jernstøberiet har ladet den restaurere ved sin modellør, tyskeren Petrice. Kun den ene af de oprindelige arme var bevaret, den anden manglede helt, og den tredie var erstattet af en simpel lille lysepibe.

9. Døbefont med sølvpletteret fad. Denne, som blev anskaffet ved restaureringen af koret i den gamle

kirke 1856, bliver i alt fald foreløbig i brug. Snedker Ettrup, Nykøbing, har eftersat træudskæringen, hvoraf noget var afstødt. Fadet blev forsølvbet op i København.

10. Den gamle granitdøbefont, der i 1856 var blevet solgt fra kirken, blev senere af læge Andreas Faartoft fundet hos en gårdmand i Erslev som vandtrug og på lægens foranstaltning købt tilbage. Da den var meget ramponeret, blev den under den nye kirkes opførelse renhugget af stenhugger Luck, hvorved den lille rundstav om randen foroven forsvandt. En ny plint blev hugget, da dens fodstykke er temmelig lavt. Det var først bestemmelsen, at den skulle tages i brug, men da fadet ikke passede dertil, og den i det hele er fattig, blev den efter sognepræstens (Winther) ønske foreløbig opstillet uden for kirken (her stod den til 1933, den blev da på pastor Quortrups foranledning flyttet til Ljøslev kirke, fordi denne kirkes døbefont var blevet ødelagt ved kirkens restaurering. 1966 blev den gamle font flyttet tilbage til Nykøbing kirke og taget i brug i stedet for trædøbefonten. Ljøslev kirke havde fået sin døbefont repareret af Nationalmuseet).

11. Det fra 1856 stammende alterbillede, malet af major Seydewitz, givet af grevinde Danner, er ophængt i den østre korsarm i en ny egetræsramme, lavet af snedkermester Thomsen Jensen, Nykøbing, efter tegning af arkitekt Arboe. Denne ramme er anskaffet for 50 kr., som enkemadam Holmgaard, Nykøbing, gav til kirken ved dens indvielse.

Den til dette billede hørende ramme i antik stil, udført 1856 efter tegning af bygningsinspektør Thielmann, Århus, er skænket Dueholm museet.

Prædikestolen fra 1605 blev i 1890 restaureret af billedhugger Fjeldskov. Alle de glatte flader, hele faget nærmest opgangen samt trappepanelet og himmelen er fra 1890.

Foto: N. O. H. A.

12. En gammel stol i bondestil fra forrige århundrede, som har stået i sakristiet i den gamle kirke, er hensat i koret til brug for kordegnen.

13. To malede trætavler, den ene med series pastorum, den anden til minde om Niels Jensen, død 1723, som gav 100 Rd. til kirken, er ophængt i ligkapellet og i orgelrummet.

14. Et forgyldt trækors, som blev lavet til det midlertidige kirkelokale i Cikoriefabrikken, og to gipsfigurer (St. Paulus og St. Peder), der havde stået på alteret i den gamle kirke, er henstillet på loftet over sakristiet. Senere givet til Dueholm Museum.

15. De to store messinglysestager på alteret og Vasca sacra er overført til den nye kirke.

16. To ligsten fra den gamle kirkegård, de bedst bevarede, er indmuret i sakristiet, og to, som var indmuret i den gamle kirke, er indmuret i ligkapellet til ligemed en gammel sten med minuskler. Den var indsat i gavlen til et udhus på Dueholm, den eneste, der er bevaret derfra – og som kammerjunker Kaas villigt overlod kirken under ombygningen. I gulvet i ligkapellet er endvidere nedlagt en ligsten fra den ældre middelalder med et indhugget kors, som sognepræsten havde opdaget liggende kløvet i en trappe i Nygade. Kirken fik den mod at anbringe en anden trappesten i stedet.

17. Det af Mads Christian Holm, København, i 1882 til den gamle kirke skænkede varmeapparat er på giverens bekostning blevet udvidet og indlagt i den nye kirke.

18. Værket til det gamle tårnur er hensat på sakristiets loft (senere givet til Dueholm museet).

Grosserer J. Chr. Filtenborg skænkede den nye kirke et tårnur, der har to skiver, mod torvet og mod Kirkegade. Uret blev leveret af Bertram Larsen, København. Filtenborg, der var født i Nykøbing 1829 og havde lært urmagerfaget hos Østergaard, Nørregade, var ejer af en stor grossistforretning i København, der solgte ure over hele Skandinavien.

En kreds af damer i Nykøbing gav det grå klædetæppe inden for knæfaldet samt bekostede og syede tæppet foran alteret efter tegning af Jerndoff og Bindsbøll fra Const. Hansens kunstbroderihandel.

En kreds af unge piger i Nykøbing bekostede og syede en meget rigt udstyret alterdug efter tegning af arkitekterne Momme og Olesen.

Nogle damer, som tidligere havde boet i Nykøbing, havde syet en alterdug.

Bankdirektør Niels Baadsgaard, Nykøbing, gav jernet til de to smedejernsgitre i koret.

Enkefru Damborg gav 600 kr. til hjælp ved anskaffelsen af gaslysekronerne.

Indvielsen af kirken blev fastsat til den første søndag i advent, 29. november 1891. Lige til aftenen før blev der arbejdet for at gøre kirkens indre og ydre klar. Sent lørdag aften havde man travlt med det sidste eftersyn og rengøringen. Det eneste, der ikke blev helt færdig, var altertavlen, men der var sat nogle af Jerndoffs studie billeder i rammen. Man fik således et godt indtryk af, hvorledes det færdige maleri ville blive. Kirkeinspektionen var klar over, at det ville være vanskeligt at afvikle kirkeindvielsen korrekt, hvis ikke der blev udstedt adgangskort. Inspektionen ved-

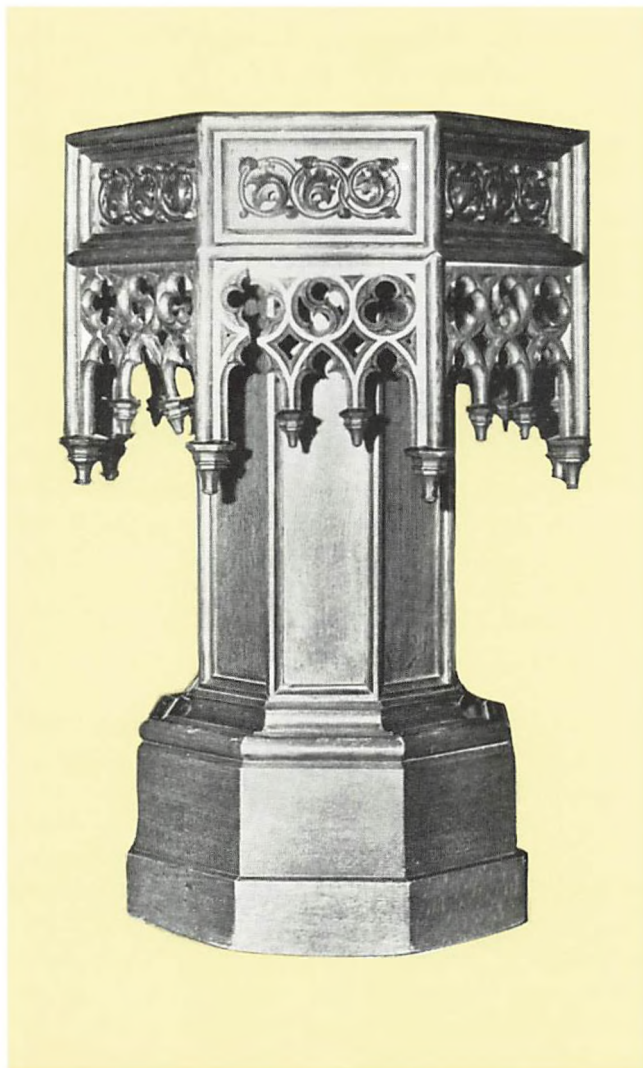
tog at fordele kort til 600 siddepladser og 250 ståpladser. De to præster fik 250 kort til siddepladser, der skulle fordeles blandt dem, som de kendte som stadige kirkegængere. Til arbejderne, der havde været med til at bygge kirken, blev der fordelt 60 siddepladser og 46 ståpladser.

70 reserverede siddepladser (hvide kort) tildeltes embedsmænd og byrådsmedlemmer samt deres hustruer. 170 siddepladser blev uddelt til sognerådet for landsognet, byens lærerpersonale og samtlige bestillingsmænd, alle med hustruer, samt giverinderne af alterdugen og kortæppet med deres mænd. De sangere, der medvirkede ved kantaten, fik hver et kort at disponere over.

De sidste 50 siddepladser blev fordelt efter inspektionens bedste skøn blandt de af byens borgere, der ikke kom ind under de nævnte grupper. Kortene til de sidste 204 ståpladser kunne afhentes, for landsognets vedkommende hos Strunce, for byens vedkommende hos urmager Østergaard og gæstgiver Morten Jensen.

Denne meget fine trædøbefont afløste i 1856 en gammel granitdøbefont, som blev solgt fra kirken. Læge Faarstof fandt den mange år senere hos en gårdmand i Erslev, der brugte den som vandtrug. Fonten blev købt tilbage til kirken og istandsat 1890, men blev ikke taget i brug. – Fra 1933 til 1966 blev den brugt i Ljørslev kirke. Derefter kom den igen til Nykøbing kirke, og trædøbefonten blev sat hen i kirkens østre korsarm.

Foto: N. O. H. A.

Der blev kun udleveret 2 kort pr. familie. Selv om inspektionen fordelte kortene så retfærdigt som muligt, var der stor utilfredshed blandt byens borgere. Der var også nogle, der solgte deres kort til den, der ville give mest for det. Morsø Folkeblad skrev under overskriften: »Hvad vi nødigt vilde«:

»I disse dage vil vi nødigt være i Nykøbing-Præsternes Sted. Der har næppe nogen sinde regnet flere Forbandedelser ned over Morsø Folkeblad eller Henrik Fogs Hoved, end der i disse Dage regner ned over Præsternes. Det er rent galt, at der gøres Forskel paa Folk. Kirken skulde staa aaben for alle.

Vi hørte en Mand sige: »Nu har jeg ikke været i Kirke, siden jeg blev konfirmeret, nu havde jeg sat mig for, at jeg vilde i Kirke paa Søndag. Og saa maa jeg ikke, medens de, der render der hver eller hver anden Søndag faar sendt Adgangskort. De kunde godt taale at blive hjemme denne ene Søndag«.

Andre siger: »Vi skal alle være med til at betale Kirken, og nu maa vi ikke kom med til Indvielsen«.

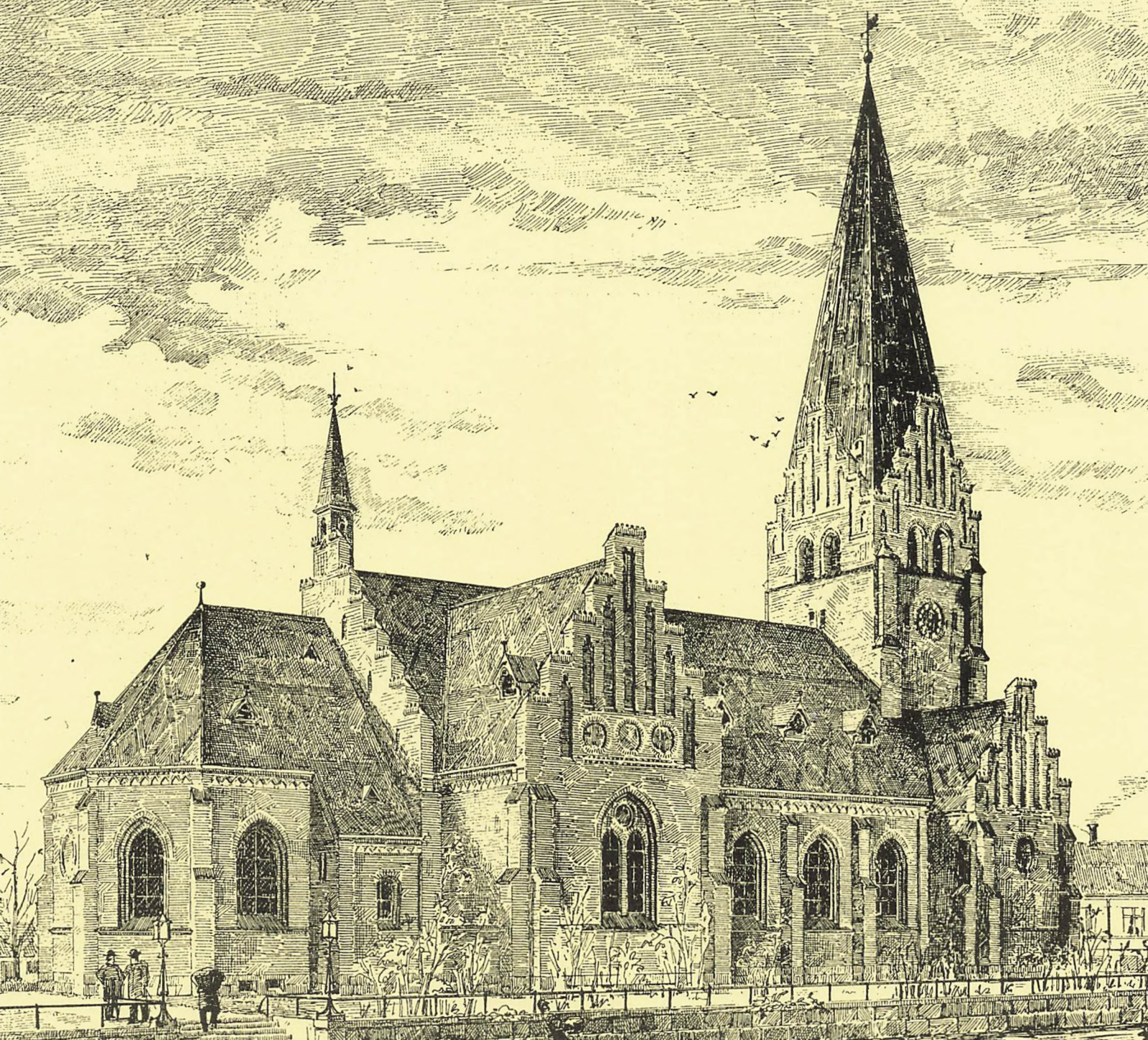
Sagen er den, at Kirken umuligt vil kunde rumme alle dem, der vil derhen for at nyde et gratis Skuespil i Form af Indvielseshøjtideligheden. Skulde den være stor nok til at rumme dem alle, saa maatte den have været 2 a 3 Gange saa stor. Men det er jo ikke nødvendigt. Naar den kan rumme dem, der ellers vil søge Kirken, er den stor nok. Vi skal alle være med til at betale Kirken, hedder det. Ja, det er sandt. Og derfor har vi ogsaa Adgang til den, saa tit vi vil, hver søn- og Helligdag hele Aaret, over 60 Gange i Aarets Løb. Men det er nu paa Søndag, at alle vil i Kirke«.

I 5 år, under 3 forskellige borgmestre og 2 sognepræster, havde spørgsmålet, om den gamle kirke skulle restaureres eller der skulle bygges en ny kirke, og hvor den skulle ligge, været til heftig debat. Lige efter nytår 1890 tog man fat på nedrivningen af den gamle kirke og mindre end 2 år efter stod den nye kirke klar til indvielse. Den dag havde byens menighed set hen til med længsel, og i tætte skarer strømmede folk under kirkeklokkernes kimen gennem de flagsmykkede gader til kirken. Takket være udstedelsen af adgangskort og vejledning ved lærere fra Borgerskolen, der fungerede som ordensmarskaller, fyldtes den uden på nogen måde at blive overfyldt.

Kl. 10 drog i procession fra præstegården biskop Schousbo, Ålborg, provst Cederfeld de Simonsen, Randers, provst Aastrup, Tødsø, stiftamtmand Wahl, Ålborg, amtmand Schulin, Thisted, kirkens to præster samt de fleste af øens præster, inspektionsmedlemmer borgmester Hansen, gæstgiver Morten Jensen og kirkeværge Østergaard. Processionen gik under orgelpræludium op gennem kirken, bærende de hellige kar og bøger. Ved alteret modtog biskoppen kirkens bibel, hellige kar og alterbog og stillede det på alteret.

Derefter opførtes første del af festkantaten, skrevet af Charles Gandrup og sat i musik af organist Hoffmann, Herlufsholm. Ved orgelet sad kantor Bartoldy, København. Koret var i dagens anledning blevet supple-

Illustreret Tidende bragte 6. december 1891 denne tegning og en kort omtale af kirken af pastor Winther. Tegningen er af Momme & Olesen.

ret med fru Momme og arkitekt Arbo, der sang solo-partierne. Da kantaten døde hen, talte biskoppen fra alteret, sluttende med at sige: »Inden vi skrider til dette hus' indvielse, vil vi først høre Guds ords forjættelse og formaning«. Fire præster trådte frem, to på hver side af alteret, og læste hver en salme. Derefter udtalte biskoppen: »Så indvier jeg da på mit embedes vegne dette hus i Faderens og Sønnens og Helligåndens navn«.

Da denne del af højtideligheden var forbi, sang koret anden del af kantaten. Efter at menigheden havde sunget »Gør døren høj, gør porten vid«, talte sognepræst Winther over dagens tekst. Pastor Vilh. Hansen sluttede højtideligheden med at bede slutningsbønnen og Fadervor.

For at give så mange som mulig lejlighed til at se den nye kirke, var det blevet bestemt, at den skulle være åben fra 4 til 6 eftermiddag, og koret skulle gentage opførelsen af kantaten. Kl. 4 var kirken fyldt, men ingen af gaslysene ville brænde. Det var kun alterlysene, der var tændt. Folk måtte gå skuffet bort, dog med løfte om, at kirken en af de første aftener ville blive tilgængelig for alle.

De lokale blade bragte begejstrede referater fra kirkeindvielsen. Dog var Morsø Avis forundret over, at den socialistiske agitator Peter Sabroe havde fået lov til at overvære højtideligheden. Bladet mente, at det havde været bedre, at en af byens borgere havde fået Sabroes kort.

For første gang siden den gamle kirke var blevet lukket, var det muligt at afholde gudstjeneste julemorgen. Derfor var der mange, der mødte op og tog plads i de

behagelige stolestader (i forhold til de gamle bænke). Man glædede sig over den dejlige kirke, som blev smukkere end sædvanligt, idet den var oplyst af de mange gasblus. Orgelet tonede, nylig istandsat og stemt, dets højtidsklang fandt sangbund i det hvælvede bræddeloft. Man sang »Fra himlen højt kom budskab her«.

Men da man havde sunget et par vers, begyndte gassen at dæmpes, og snart lå kirken i tussmørke, så organisten måtte stoppe, han kunne ikke se noderne. Sangen standsede, fordi folk ikke kunne læse i deres salmebøger. Der blev stilhed i kirken, en uhyggelig dødsstilhed. Pastor Hansen bad folk vente i ro, muligvis ville gassen komme igen, og skete det ikke, ville man tænde nogle stearinlys, så tjenesten kunne fortsættes. Straks efter slukkedes gassen helt, og der blev så mørkt i kirken, at det ene menneske ikke kunne se det andet. Men gassen begyndte atter at strømme ud, så der blev en ubehagelig gaslugt, og flere fik ondt og måtte gå ud. Man fik dog i hast lukket for hovedhanen, og man så i den mørke kirke et par skikkelser vandre om med lys for at tænde de få stearinlys, der fandtes på prædikestolen, alteret, ved orgelet og i de gamle lysekroner i sidefløjene, ialt mellem 20 a 30 lys. Det var en tarvelig belysning i den store kirke.

Så sang man »Et barn er født i Bethlehem«. Den kunne de fleste udenad. At se i salmebøgerne kunne

Første side af kantaten ved kirkens indvielse, komponeret af Chr. Hoffmann og med tekst af Charles Gandrup.

Kantate

ved Kirkens Indvielse i Nykebing paa Mors

d. 29. November 1891

Chr. Hoffman

Chor

**SOPRAN
ALT**

**TENOR
BAS**

f

Som du er der in-gen, o Her re! i Him-mel el-ler paa
Dog bo med din Naa-de i - blandt os, lys Fred o-ver det - te

p *mf*

Jord! - en Af - glans kun af dit Væ - sen i Men-ne-ske - sjæ - len
Sted, - vel sign det Liv, her skal le - ves, vel sign du Jin Me - nig -

poco a poco cresc.

bor. - Ej Him-le-ne kun-ne dig run - me, ej Jor - den dig
hed! - Du hø-re de Bøn-ner, som ban - ke paa Naa - dens

poco a poco cresc.

ta - ge i Favn, - langt mindre dig rummer det Tem - pel, vi byg-ge - de
Dø-re, o Gud! - Du fs-re til Sej - er i Fol - ket For - kyn-del-sens

f *fs*

her for dit Navn. -
sa - li - ge Bud. -

der kun være tale om for de fås vedkommende, som havde plads nærmest under lysekronerne. Imidlertid begyndte gassen dog atter at indfinde sig. Medens man sang, gik gasmester Grønlund og muremester Nielsen rundt og tændte påny, så da præsten gik på prædikestolen, var kirken oplyst. Julemorgens gudstjeneste var reddet.

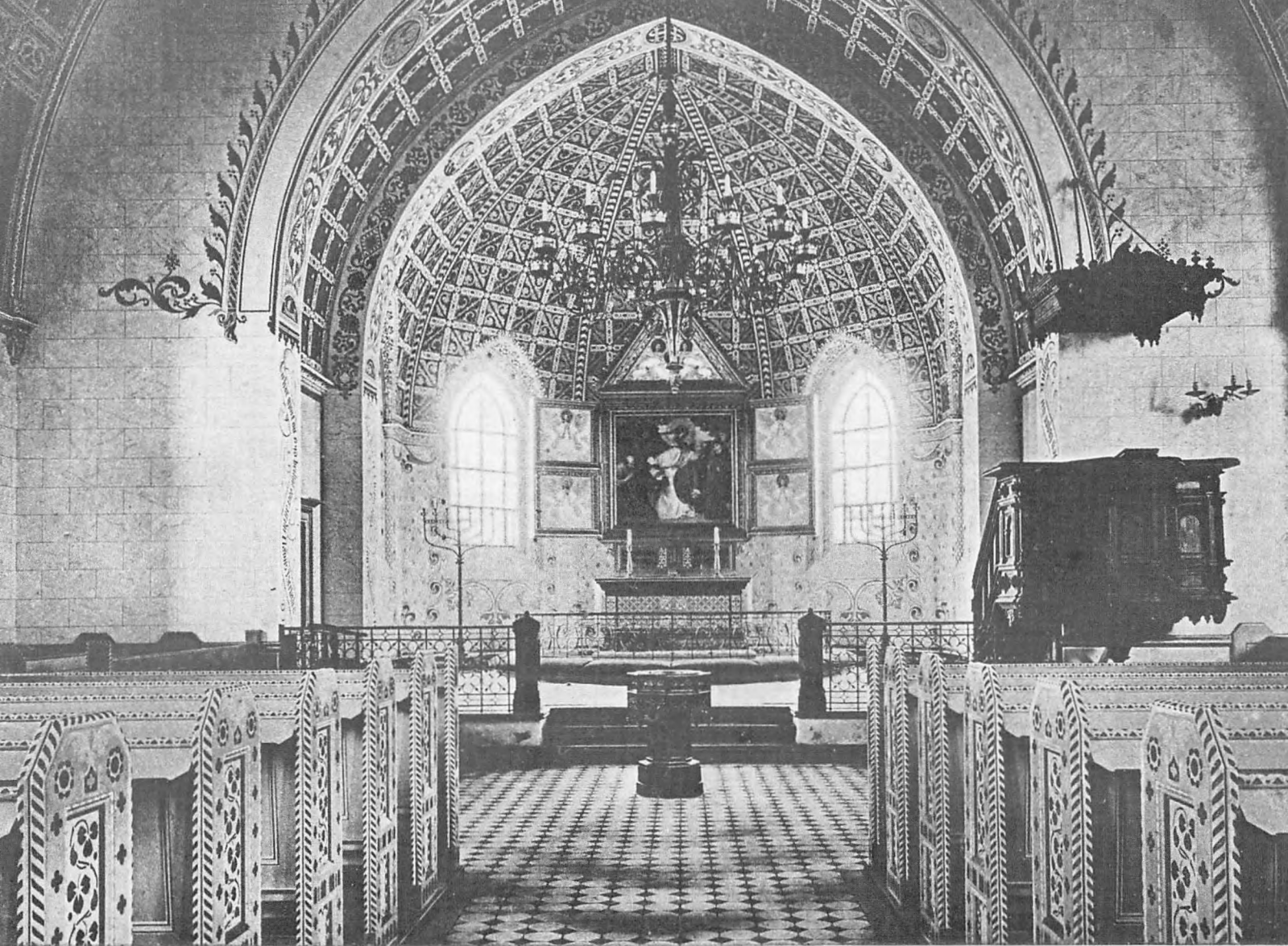
Årsagen til afbrydelsen af gassen blev fundet ved måleren.

I februar 1892 viste det sig, at kobbretaget på kirkespiret var utæt. Efter et stærkt regnvejr, kunne alt træværk i tårnet være vådt. For at skærme uret blev der bygget et hus af brædder beklædt med voksduk. Men da selve uret står langt neden for skiverne, var det vanskeligt at beskytte en del stænger og hjul. Også til orglet var man nødt til at bygge et hus for at beskytte det mod regn og sne. Firmaet, der havde lagt kobbretaget, prøvede i løbet af sommeren at udbedre skaden. Men i flere år blev regnvandet ved med at skabe problemer i tårnet. Det var den eneste skavank, den nye kirkebygning havde. Arbejdet var udført af svende og mestre, der kunne deres håndværk, og som var indstillet på at yde deres bedste, for at eftertiden ikke skulle klage over deres arbejde, som der var blevet klaget over tidligere slægters arbejde på den gamle kirke. De tilbud, håndværksmestrene havde givet på byggeriet, viste sig, i de fleste tilfælde, at holde. Årsagen til, at kirken blev en del dyrere end beregnet, skal findes i de forandringer og forbedringer, der blev vedtaget af de forskellige råd og udvalg, der arbejdede med bygningen af kirken. Beslutningen om

at opføre tøndehvælving i stedet for det påtænkte flade loft, blev dyr. Arkitekterne havde beregnet, at merudgiften ville blive 700 kr., men det slog ikke til. Dertil kom, at denne hvælving krævede flere dekorationer, end der var beregnet på det flade loft. Det blev også fordyrende, at man lod kunstmaler Jerndoff bestemme dekorationen på korhvælvingen. En væsentlig årsag til overskridelsen var ministeriets bestemmelse om, at der skulle skifer på kirketaget i stedet for det påtænkte tegtag.

Byrådet behandlede kirkesagen for sidste gang i marts 1893. Der var fra biskoppen og stiftsamtmændene kommet en opgørelse over udgifterne ved kirkebyggeriet, ialt 93.697 kr. Herfra skulle trækkes salg af materialer fra den gamle kirke, så udgiften blev 87.755 kr. og 67 øre. Byrådets garanti lød kun på 75.700 kr. Der manglede altså over 12.000 kr. For at betale de indløbende regninger havde kirkeinspektionens medlemmer kationeret for et lån på 10.000 kr. Inspektionen bad byrådet om at overtage dette lån. Det var så meningen, at kirken af egne midler skulle betale de resterende 2000 kr.

Borgmester Hansen oplyste, at han havde været i København for at tale med finansministeren om et tilskud til kirken. Men ministeren havde afvist tanken. Der førtes en debat mellem rådets medlemmer om kirkesagen fra den blev rejst i 1884, og om udviklingen fra den første garantisum på 60.000 kr. til nu, hvor det endelige resultat forelå. På et spørgsmål fra borgmester Hansen, om byrådet ville udstrække sin garanti med 10.000 kr. yderligere, svarede Niels Dyhr:

Den nye kirke indvendig. Billedet er taget i juli 1900. Man må beundre den tids fotografer, der kunne tage så fint et billede blot ved hjælp af solens lys. Det er naturligt, at menigheden blev overvældet af den nye kirkes dekoration med lyse og livlige farver

på stolestaderne og tøndehvælvingerne samt den rige udsmykning af koret. Man havde stadig erindringen om den gamle kirkes kalkede vægge, som var næsten uden udsmykning, og det skumle kirkelokale i Cikoriefabrikken.

»Meget nødig. Men vi er nødt til det, ellers kommer Kirkeinspektionens Medlemmer til at betale de 10.000 Kr. Man har fra Ministeriets Side været saa naadig at tillade Byen at faa saa meget med Sagen at gøre, som at skaffe Pengene til Veje, men heller ikke mere. Først hed det, at man kunde bygge Kirken for 60.000 Kr., senere fik vi at vide, at det blev 67.000 Kr. Til sidst blev Byraadet tvunget til at forhøje Garantisummen til 73.000 Kr. og for at være forberedt paa Overskrivelser afrundede vi Beløbet til 75.000 Kr., men sagde, at dermed skulde det være slut. Vi har ikke haft Spor af Indflydelse paa Arbejdet. Kultusministeren siger, at det er vor egen Skyld, at Overskrivelserne er gaaet saa højt. Kan nogen oplyse mig om, hvorledes dette kan være Tilfældet?«

Faartoft: »Byraadet har dog gennem sine Medlemmer i Inspektionen haft nogen Indflydelse. Vi gik med til det hvælvede Loft og senere til Malerarbejdet. Saa vi har ikke kundt være uvidende om, at Overskrivelserne vilde komme«.

Senere i debatten blev det oplyst, at der endnu manglede en trappe op til kirken. Man havde tegninger og overslag. Trappen ville koste 3580 kr. Forskønnelsesforeningen var villig til at påtage sig opførelsen af trappen imod, at kirken ydede 1000 kr. til hjælp. Byrådet vedtog at udvide den kommunale garanti til 85.700 kr. samt yderligere 1000 kr. som bidrag til trappeanlægget ved kirken.

De 11.000 kr. blev optaget som lån i Fyns stifts offentlige midler på samme vilkår som det tidligere lån. Til slut kom sagen om kirkens opvarmning til debat.

Formanden oplyste, at pengene hidtil var indkommet ved frivillige bidrag, som det ofte kneb med at få ind. Derfor opfordrede kirkeværge Østergaard byen og landsognet til at yde dette beløb, der udgør 150 kr. Når de kommunale råd er enige herom, tillader loven, at kommunekassen udreder pengene. Landsognet var villig til at betale 1/11 af beløbet. Byrådet tilrådede opfordringen samt bestemte, at var der nogen, der ønskede kirken opvarmet udenfor helligdagene, skulle de betale 8 kr.

Nykøbing kirkes byggeregnskab 1890 - 1892

1. Arkitekt Uldall:

Udgifter ved undersøgelse af den gamle kirke samt nogle ubenyttede planer og tegninger til en ny kirke ... 1.900,00

2. Murer C. Nielsen og

tømrer P. C. Pedersen:
Den gamle kirkes nedbrydelse 1.700,00

3. Murer C. Nielsen og

tømrer P. C. Pedersen:
Hovedentreprise for opførelse af en ny kirke efter akkord med tillæg af 700 kr. til det hvælvede loft 50.412,00
Ekstra arbejde 3.293,88 53.705,88

Transport 57.305,88

Transport	57.305,88
4. <i>Skiferdækker F. W. Bode:</i>	
Skifer- og kobberdækkerarbejde efter akkord samt ekstraregning	7.432,35
5. <i>Ingeniør for elektriske anlæg C. C. Boeck:</i>	
Et lynafledningsanlæg	554,00
6. <i>Kongelig hofdecorationsmalere Bernh. Schrøder, Nielsen & Hansen:</i>	
Maling og dekorationsarbejde efter akkord samt ekstraarbejde	5.431,00
7. <i>Glarmester Aug. Duvier:</i>	
Glarmesterarbejde, herunder blyindfat- tede ruder samt ekstraarbejde	1.994,25
8. <i>Smedemester og mekaniker Sigvard Hou:</i>	
Lysekroner og lampetter	2.304,82
9. <i>Vogn- og beslagsmed N. P. Pedersen m. fl.:</i>	
Smedejernsarbejde, herunder knæfalds- gitter, gitter ved koret samt ovenlys- gitter ved hoveddøren	601,50
10. <i>Isolation over hvælvingen efter ordre fra ministeriet</i>	
	1.025,00
Transport	76.648,80

Det første billede af den nye kirke, fotograferet af
C. Pedersen.

M. I. A.

Transport	76.648,80
11. <i>Inventar</i> , såsom møbler i præstens værelse, nummertavler, kirkeblokke o. l. samt tæppe på korets gulv	949,76
12. <i>Anbringelse af de kirken skænkede gaver</i> nemlig alterbord, altertavle, varme- apparat og urværket	495,02
13. <i>Snedker P. Th. Jensen m. fl.:</i> Restaurering af munkestol, prædikestol, stole, lysekroner, klokken, døbefont samt orgel	2.739,64
14. <i>Firmaet Hassel & Teudt:</i> Brandredskaber	192,33
15. <i>Nykøbing Gasværk:</i> Gasbelysning og varme i kirken forinden indvielsen	233,54
16. <i>Grundstensnedlæggelse, rejsegilde og indvielse</i>	427,79
17. <i>Arkitekterne Momme, Olesen og Arboe:</i> Arkitekthonorarer samt konduktørgage	6.182,84
18. <i>Dræningsmester P. C. Nielsen m. fl.:</i> Planering omkring kirken, granitmur til Kirkestræde samt opgangstrappe ved hovedindgangen	2.763,15
19. <i>Frederiksholms Teglværker:</i> Glasserede sten og figursten	1.889,49
Transport	92.522,36

Transport	92.522,36
20. <i>Forskellige udgifter</i>	1.174,64
	<hr/>
21. <i>Fragår:</i>	93.697,00
Salg af gamle materialer m. v.	5.941,33
	<hr/>
	87.755,67

Forskønnelsesforeningen, der havde bekostet beplantningen omkring kirken med graner og stedsegrønne buske samt græsplæner, havde planer om at opføre en trappeopgang i stedet for den grusbelagte skråning, der var fra kirken mod torvet. De første planer gik ud på, at der skulle være en stentrappe lige så lang som kirkens facade med opgang både forfra og fra begge sider. Men da foreningens midler var små, gik man væk fra dette projekt og besluttede at opføre en trappe i tårnets bredde med 8 trin og en mur mod torvet, 150 cm høj. Alt i bornholmsk granit. Omkostningerne ville blive på ca. 3500 kr. For at indsamle penge arrangerede foreningen forskelligt, f. eks. kirkekoncert med lokale kræfter.

I marts 1893 var man kommet så langt, at foreningen rådede over 2000 kr., og med kirkens tilskud på 1000 kr. manglede der kun 500 kr., som foreningen skaffede ved at optage et lån i sparekassen. Stenene blev købt, og man var klar til at gå i gang med arbejdet. Men der kom en mand med en slæde i vejen. Det var stiftsøvrigheden, der forlangte tegninger og overslag over trappen, fordi kirken skulle betale de 1000 kr.

Sidst i juni kom godkendelsen, og arbejdet kom i gang. Man behøvede ikke at vente på stenene, de havde ligget på pladsen i to måneder.

Under arbejdet med udgravningen stødte man på en større muret grav, formodentlig et familiegravsted. Øverst fandtes mellem de sammensunkne loftsdele en grønmalet, helt fladtrykt fyrretræskiste, der gemte resterne af en ganske ung kvinde. Det rige, blonde hår var omviklet af brede silkebånd med smukke, indfattede krystaller, to hvide og to blå, foruden en mængde fine knappenåle. Omkring halsen havde den unge pige haft et hvidt silkebånd forsynet med en sirlig broche med en større og fem mindre krystaller. Fra halsbåndet hængte et nydeligt lille kors af filigranarbejde forsynet med ti små krystaller. Under denne kiste fandtes et par andre kister. Den ene af eg betrukket med læder med guldornamenter og indeholdende svære knogler af en kraftig voksen mand.

Trappeopgangen blev en del dyrere end beregnet, så Forskønnelsesforeningen måtte opgive at færdiggøre trappen i første omgang. Det blev først i juni 1895, man fik opstillet smedjærnsrækværket og de to lygter, som kobbersmed Kristensen havde givet til den gamle kirkes trappe.

Loftet i våbenhuset i den nye kirke var malet med livlige farver, og i budefeltet over døren ind til skibet var der malet en engel (i brystbillede), der holder et pergamentblad med ordene: »Mit Hus er et Bedehus«. I 1936 blev våbenhuset istandgjort, og kunstmaler Skovgaard malede et nyt motiv over døren: »Den gode Hyrde«.

Foto: Knud Kristensen M. I. A.

Personerne i byråd og kirkeinspektion

Den gamle kirke blev lukket 1884, og først 11 år efter var den nye kirke og dens omgivelser færdig. Der var to årsager hertil. – Nykøbing kommunes svage økonomi og den besværlige tjenstlige vej, fra kirkeinspektion til ministerie, der var med alle store og små spørgsmål angående kirkebyggeriet. Nykøbing kommunekasse har altid været tom, men det var særlig mærkbart i perioden 1880 til 1900, hvor byen var inde i en rivende udvikling på grund af de store projekter, stat og kommune havde i gang i dette tidsrum. Statsbanerne overtog den kommunale færge, byggede færgehavn med dertil hørende sporareal og bygninger, postvæsenet opførte en ny, stor kontorbygning. Til disse foretagender skulle byen bekoste vejanlæg m. v. Kommunen byggede vand- og gasværk, en ny, stor fattiggård (de gamle fattighuse blev revet ned for at give plads for posthuset), havnen og sygehuset blev udvidet, skolen blev udbygget. M. C. Holm skænkede penge til opførelsen af borgerskolen i Grønnegade, men byen købte grunden og alt inventar dertil. Dertil kom udgifterne til en tiltrængt forøgelse af lærerpersonalet.

Disse store udgifter var årsagen til, at byrådet havde søgt og fået tilladelse til at vente med at betale afdrag på lånet til kirkebyggeriet til efter 1900. Men byggeriet medførte andre udgifter, der skulle betales straks, anlæggelse af torvet og omforandringen af Kirkegade. Alle disse arbejder medførte, at byens indbyggertal steg fra 2723 til 4500 i samme tidsrum. Også landsognet fik flere indbyggere, fra 336 til 833. Der var mange af byens velhavere, der flyttede fra byområdet på grund af den lave skatteprocent i landsognet. Den-

ne fordel ophørte i 1901, hvor landsognet blev indlemmet i Nykøbing kommune.

Det var vanskeligt at omtale de mænd retfærdigt, der i byråd og kirkeinspektion var med til at præge kirkesagen og byens stærke udvikling i disse år. Men de udførte alle et så stort arbejde for byen, at de bør mindes.

Byrådet bestod den 1. januar 1884 af følgende:

Brygger Carl Johnsen (udtråds før 24/2 1887).

Værtshusholder Morten Jensen.

Postmester Wørmer (fraflyttet før 2/1 1885).

Urmager Jens Østergaard (faldt ved valget 3/1 1888).

Konsul A. H. Schade (faldt ved valget 5/1 1891).

Manufakturhandler Chr. I. Smith (faldt ved valget 5/1 1891).

Boghandler Niels Dyhr.

Bager og forligsmægler N. Jepsen (død 5/11 1885).

Jernstøber N. A. Christensen (fraflyttet før 17/2 1887).

I perioden 1. januar 1884 til 1. januar 1892 nyvalgtes følgende:

2/1 1885 Landinspektør og kommuneingeniør
J. Lind (fraflyttet før 1888).

19/1 1886 Bankbogholder Laurits Nielsen.

17/1 1887 Købmand P. Axelsen.

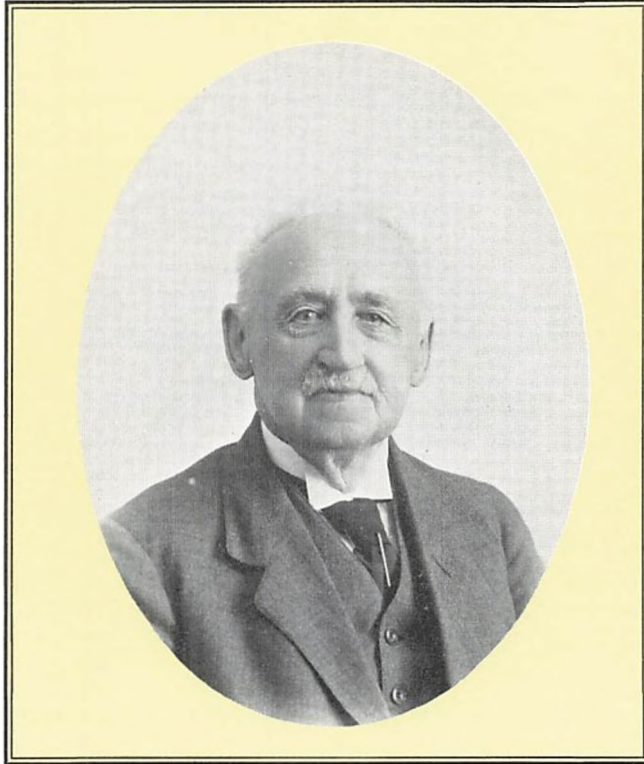
24/2 1887 Distriktslæge A. C. Faartoft.

3/1 1888 Købmand Chr. Thomsen.

3/1 1888 Sadelmager A. Kjeldsen.

5/1 1891 Murermester Chr. Nielsen.

5/1 1891 Fabrikant K. E. Messerschmidt.

Andreas Chr. Faartoft, 1843–1923.

Distriktslæge A. C. Faartoft hørte til en af de gamle slægter i Nykøbing. – Efter at Faartoft havde taget sin embedseksamen, nedsatte han sig som praktiserende læge i sin fødeby 1870. – Efter 10 års praksis blev han udnævnt til distriktslæge. – Faartoft var medlem af byrådet fra 1887 til 1906 og var således med i debatten om ny eller gammel kirke.

M. I. A.

Kongelige borgmestre i samme periode var:
Fr. Chr. Vestergaard (fra 1878 til udgangen af 1885).
Ludvig Collin Riise (fra 1/4 1886 til sin død 1890).
Carl B. V. Hansen (fra 27/2 1890).

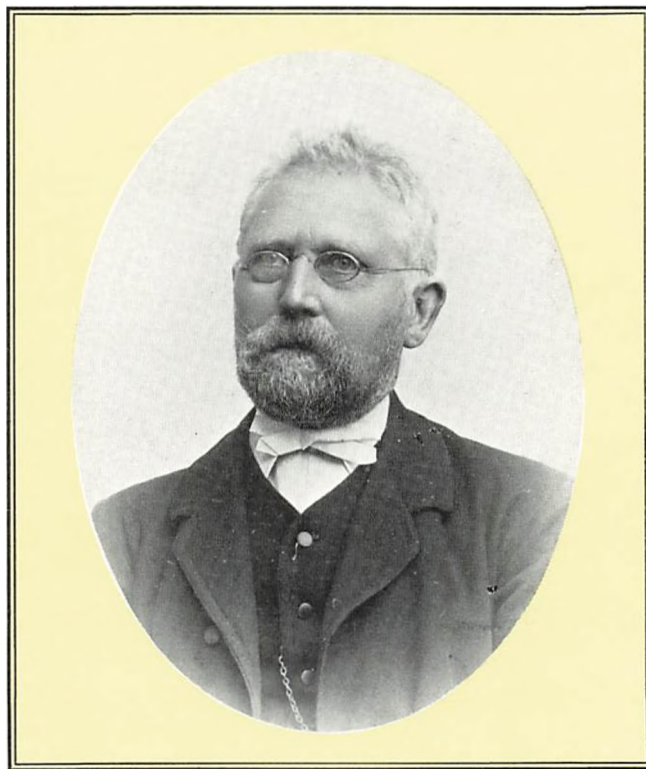
Medlemmer af kirkeinspektionen i samme periode var:
Provst Cederfeld de Simonsen (fraflyttet 31/12 1887).
Borgm. Fr. Chr. Vestergaard (fraflyttet 31/12 1885).
Urmager Jens Østergaard (udtrådt 1/4 1886).
Værtshusholder Morten Jensen (fra 1/4 1886).
Borgmester L. C. Riise (fra 1/4 1886 til 5/1 1890).
Manufakturhandler Chr. I Smith (fra 1886 til 1891).
Pastor C. Winther (fra 1/4 1886).
Borgmester C. B. V. Hansen (fra 27/2 1890).

Sognepræster ved St. Clemens kirke efter reformationen:

Christen Jensen, 1550–1570.
Mads Nielsen, 1570–1579.
Erik Lauritsen, 1579–1613.
Jakob Jakobsen Holm, 1613–1659.
Iver Jakobsen Wolff, 1661–1677.
Peder Jensen Stauning, 1677–1682.
Mogens Gundersen Helsingborg ell. Velløf, 1682–1696.
Niels Lauritsen Holm, 1696–1697.
Christian Melchiorsen Meldal, 1697–1714.
Peder Laurtsen Damstrøm, 1714–1723.
Hans Jentoft, 1723–1727.
Marcus Andersen Gjøe, 1727–1741.
Jens Jensen Halse, 1741–1760.

Morten Steensen Kjærulf, 1760–1764.
Søren Graversen Thorbull, 1765–1783.
Rasmus Jansen, 1783–1793.
Casper Schade, 1793–1826.
Jens Krarup, 1826–1830.
Peter Laurberg, 1830–1835.
Peter Schæffer Dalhoff, 1835–1854.
Laurits Peter Larsen, 1854–1876.
Carl Christian Sophus Cederfeld de Simonsen,
1876–1887.
Thorkil Christian Winther, 1888–1897.
Hans Vilhelm Hansen, 1897–.

Kapellaner ved St. Clemens kirke fra 1768:
Carl Folcher, 1768–1778.
Hans Tollesen Meldal, 1778–1792.
Frederik Christian Grønlund, 1792–1799.
Joachim Otto Warthoe, 1799–1809.
Jørgen Severin Boserup, 1810–1821.
Poul Brynjulvsen Petersen, 1822–1824.
Magdalus Chatharus Brorson, 1825–1829.
Hans Bøllemose, 1829–1836.
Niels Georg Fabricius, 1836–1842.
Hans Christian Lassen, 1842–1850.
Frederik Nielsen, 1851–1855.
Peter Kjellerup Algreen, 1855–1859.
Frederik Christian Faaborg, 1860–1865.
Alfred Valdemar Meinert, 1865–1870.
Otto Johannes Jacobsen, 1870–1879.
Hans Vilhelm Hansen, 1879–1897.
Niels Peder Pedersen, 1897–.

Niels Dyhr, 1829–1912.

Boghandler, organist og sparekassedirektør N. Dyhr hørte til en af de ældste slægter i Nykøbing. En slægt, der øvede stor indflydelse på byens udvikling i det 19. århundrede. Dyhr var i byrådet fra 1876 til 1894. Var organist ved kirken fra faderens død 1866 til 1906. Direktør for sparekassen fra 1890 til sin død.

Nedennævnte effekter, som stammer fra den gamle kirke, findes på Morslands historiske Museum:

En broche fra grav.

Urværk fra tårnur.

To messehagler.

En dåbskande af tin.

To gipsfigurer, Petrus og Paulus
fra Cikoriefabrikken.

Et trækors

En model af den gamle kirke.

En ligbåre.

Fire søjler fra Grevinde Danners
altertavle.

Et trekantet topstykke med due fra
grevinde Danners altertavle.

En fattigbøse med træskuffe.

En fattigbøse af blik.

Et lille trækors (fra ligvogn?).

Fire engle fra ligvogn.

Diverse andet pynt fra ligvogn.

Et stykke træ med indskriften:

»Lader de små børn komme til
mig« fra grevinde Danners altert.

Pulpitur med apostlene.

En romansk vinduesoverligger m.
skægget ansigt. Fundet i Grønne-
gade. Stammer fra en af Nykø-
bings kirker.

*Følgende effekter stammer fra
klosterkirken:*

To slagsværd fra grave.

Et kranium.

En malmløve fra lysestage.

Diverse pynt fra kister.

Personregister

- Arbo, Otto, arkitekt.
64 – 72 – 76 – 82 – 88.
- Axelsen, Peter, købmand. 64 – 91.
- Bang, N. M., købmand. 33.
- Bang, drejer. 63.
- Bartoldy, kontor. 82.
- Bechmann, murermester. 48.
- Bendix, proprietær. 64.
- Berlin, murermester. 48.
- Boeck, C. C., ingeniør. 87.
- Boede, blikkenslagerm. 68 – 87.
- Borggaard, smedemester. 68.
- Broge, Anders Theodor, maler-
mester. 18 – 20 – 28 – 30.
- Baadsgaard, Niels, købmand. 78.
- Christensen, A., tømmerhdl. 15.
- Christensen, Niels Andreas, fabri-
kant. 30 – 67 – 70 – 73 – 91.
- Dalhoff, Peter Schæffer. 17 – 93.
- Damborg, enkefrue. 78.
- Danner, grevinde. 15 – 19 – 34 –
70 – 76.
- Demant, orgelbygger. 24 – 68.
- Duvier, glarmester. 68 – 87.
- Dyhr, Niels, boghandler, organist.
12 – 28 – 30 – 48 – 51 – 64 – 84 –
91 – 93.
- Dyhr, Vanborg, ingeniør. 51.
- Døcker, Julius, operasanger. 24.
- Ernst, Johan Conrad, generalbyg-
mester. 12.
- Ettrup, brændevinsbrænder. 63.
- Ettrup, Mads Chr. Jensen, sned-
kermester. 74 – 76.
- Fay, G., amtmand. 16.
- Fjeldskov, billedhugger. 9 – 68 –
74 – 75 – 76 – 77.
- Filtensborg, J. C., grosserer. 78.
- Fog, Henrik. 70 – 80.
- Faartoft, A. C., distriktslæge.
28 – 64 – 76 – 79 – 86 – 91 – 92.
- Gandrup, Charles, forfatter. 82.
- Grønlund, Frederik, vand- og
gasmester. 68 – 84.
- Hansen, C. B. V., by- og herreds-
foged. 64 – 66 – 80 – 84 – 92.
- Hansen, Matthison, organist. 24.
- Hansen, Vilh., sognepræst, provst.
58 – 64 – 67 – 68 – 82 – 93.
- Hansen, arkitekt, etatsråd. 57.
- Haugsted, arkitekt.
53 – 54 – 58 – 60.
- Hedemann, ejer af Dueholm.
25 – 26 – 27.
- Herholdt, bygningsingeniør. 60.
- Hoffmann, organist. 82.
- Holm, havnefoged. 18.
- Holm, Hans, professor. 48 – 60.
- Holm, Mads Chr., skibsreder.
24 – 25 – 26 – 27 – 28 – 30 – 32 –
33 – 66 – 78 – 91.
- Holmgaard, enkemadam. 76.
- Hou, smedemester. 68 – 87.
- Højmark, bager. 63.
- Jensen, Milton, kunstmaler. 47.
- Jensen, Morten, gæstgiver.
51 – 64 – 79 – 80 – 91 – 92.
- Jensen, N. P., arkitekt. 53 – 54.
- Jensen, Niels. 78.
- Jensen, Thomsen, snedkermester.
68 – 76 – 88.
- Jensen, tømrrersvend. 66.
- Jensen, glarmester. 68.
- Jepsen, bagermester. 18 – 91.
- Jerichau, E., købmand. 33.
- Jerndoff, kunstmaler. 10 – 67 –
70 – 71 – 72 – 74 – 76 – 78 – 84.
- Johnsen, Carl, brygger. 91.
- Juel, Hans, ejer af Dueholm. 14.
- Kalon, smedemester. 20.
- Kjeldsen, A., skomager. 54 – 64.
- Kjeldsen, N., sadelmager. 68 – 91.
- Klisoth, tømrrersvend. 66.
- Knakkegaard, rokkedrejer. 20.
- Krogsgaard, kordegn. 18.
- Kristensen, kobbersmed. 89.
- Knudsen, købmand. 33.
- Kræmer, Søren Christensen. 14.
- Kaas, ejer af Dueholm. 71 – 78.
- Larsen, Laurits Peter, sognepræst.
17 – 22 – 93.
- Larsen, urmager. 68 – 78.
- Larsen, fodermester. 72.
- Lillebonde, J. Nielsen, rådm. 7.
- Lind, ingeniør. 28 – 52 – 91.
- Lorensen dekorationsmaler. 68.

- Luch, stenhugger. 76.
 Lund, Rasm., frimenighedspr. 67.
 Madsdatter, Kristine. 12.
 Madsen, Kristine. 72.
 Madsen, Kresten, fisker. 72.
 Marselis, Alette, Ducholm. 63 – 64.
 Marselis, Constantin, godsejer. 64.
 Marselis, Gabriel, købm. 63 – 64.
 Marselis, Selio, købmand. 63.
 Marselis, Sophie Elisabeth. 64.
 Messerschmidt, direktør. 76 – 91.
 Momme & Olesen, arkitekter.
 52 – 53 – 54 – 58 – 60 – 64 – 72 –
 78 – 80 – 82 – 88.
 Møller, Jacob, restauratør. 18.
 Nielsen, Chr., murermester.
 60 – 63 – 64 – 84 – 86 – 91.
 Nielsen, Frd., orgelbygger. 74.
 Nielsen, Laur., bankbogh. 64 – 91.
 Nielsen, Niels Madsen, blikkenslagermester. 68.
 Nielsen, Hans, herredsfuldmægtig.
 51 – 54 – 59.
 Nielsen, P. C., dræningsmester. 88.
 Nygaard, assurancebestyrer. 72.
 Nyholm, arkitekt. 60.
 Nysum, arbejdsmand. 71.
 Nysum, Maren Kristine. 71.
 Olivarius, Aage, arkitekt. 52.
 Pedersen, fotograf. 87.
 Pedersen, Peder Chr., tømrermester. 60 – 63 – 64 – 68 – 86.
 Petersen, Henry, dr. phil. 57.
 Petersen, Magnus, professor. 12.
 Petersen, N. P., smedem. 68 – 87.
 Petersen, P. Kr., murermester. 72.
 Petrice, modellør. 76.
 Rasmussen, havnefoged. 76.
 Rasmussen, zinkstøber. 68.
 Riise, L. C., by- og herredsfoged.
 52 – 66 – 92.
 Rosenfakks, stenhugger. 70.
 Rummelhoff, by- og herredsfoged.
 17 – 19.
 Sabroe, Peter, journalist. 82.
 Schade, A. H., købmand.
 51 – 53 – 91.
 Schade, Casper, provst.
 14 – 15 – 93.
 Schabell, Bernhard, smedem. 68.
 Schmidt, I. G., tegner. 30.
 Schröder, Bernhard, malermester.
 68 – 87.
 Schousbo, biskop. 64 – 80.
 Schulin, amtmand. 64 – 80.
 Sejersen, karetmager. 20.
 Sedewitz, major. 15 – 76.
 Skovgaard, kunstmaler. 89.
 Simonsen, Cederfeld, provst.
 24 – 25 – 26 – 27 – 32 – 48 – 52 –
 58 – 66 – 67 – 74 – 80 – 92 – 93.
 Smith, Chr. I., manufakturhandler. 52 – 64 – 71 – 91.
 Smith, Mickal, købmand. 33.
 Spanggaard, smedemester. 68.
 Stausholm, avlsbruger. 19.
 Stenberg, John B., købmand. 33.
 Stock, professor. 57.
 Strunce, farver. 79.
 Søegaard, lærer. 20.
 Sørensen, provst. 17.
 Theilmann, bygningsinspektør. 76.
 Thomsen, C., købm. 57 – 64 – 91.
 Toft, Ane, tjenestepige. 71.
 Quist, Morten. 14.
 Quortrup, sognepræst. 76.
 Uldall, J. F. C., arkitekt.
 33 – 37 – 46 – 48 – 50 – 52 – 54 –
 56 – 57 – 58 – 86.
 Vestergaard, F. C. B. S., by- og
 herredsfoged. 25 – 28 – 47 – 48 –
 52 – 92.
 Wahl, stiftamtmand. 37 – 58 – 80.
 Waltther, bygningsinsp. 46 – 48.
 Westphal, bogbinder. 18.
 Winther, Thorkil, sognepræst.
 58 – 59 – 60 – 64 – 67 – 68 – 72 –
 74 – 76 – 80 – 82 – 92 – 93.
 Worm, Andi, orgelbygger. 23.
 Wørmer, postmester. 91.
 Yde, lærer, kordegn.
 20 – 22 – 23 – 28.
 Østergaard, Jens, urmager.
 18 – 25 – 48 – 52 – 64 – 78 – 79 –
 80 – 86 – 91 – 92.
 Aastrup, provst. 64 – 66 – 80.

